TEGN

Tidsskrift om og med tegneserier

Nr 39 Kr 72,-

100 siders dobbeltnummer

10 års

JUBILEUMSNUMMER

INNHOLD

Miraklenes forlag 26

Personen i tønna 46

Hva har du på nattbordet? 36

Peter om Jesus 19

Anmeldelser 49

Humor er ikke lenger Pyton 12

Glede i mareitter 38

Mann av stål - kvinne av papir 32

Containar 40

INNHOLD

5 serier 16

SUPERHELTENE I EN ANNEN VERDEN 29

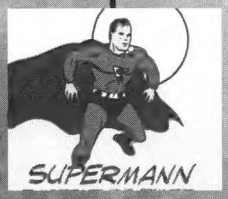

PARADOX 22

Tegn i tiden 4

Erobreren Barks 45

Handelsreisende i humor 9

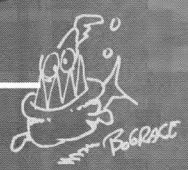

går digitalt 48

TEGN
nr. 39/40 - 1996/-97 - 10./11. årgang.
TEGN utgis av TEGN A/L
Redaksjonen: Erik Falk (ansvarlig redaktør), Espen Kant Antonsen (grafisk utforming/layout), Per J Olsen (økonomiansvarlig), Morten Harper og Njål Guldbrandsen.
Medarbeidere i dette nummer: Jon Gisle, Kurt Østergaard, Jens K. Styve, Øyvind Holen og Finn Bjørklid.
Trykk-ferdiggjøring: Bø Trykk A/S, Bø i Telemark tlf: 35 95 14 00
Post til TEGN: TEGN A/L, Langes gt 7, 0165 OSLO.
Telefon: 22 36 02 44.
TEGN leser alle brevene de får, så send gjerne inn brev om ting og tang.
Det er faktisk mulig å bli TEGN-skribent, ta kontakt for ditt bidrag.
Annonsering: Ta kontakt over telefon eller skriv til TEGNs kontoradresse (se over).
TEGN er behjelpelig med utforming av annonse om ønskelig.
Abonnement: Kr 100,- for 2 nr i løpet av ett år, evt kr 200,- for 4 nr.
Betales til TEGN A/L, Langes gt 7, 0165 OSLO. Postgiro: 0814.43.72108
Utgitt med støtte fra Norsk kulturråd.
Opplag: 1200 ISSN 0801-6879.

Livstegn

Når man kommer opp i en viss alder, er det langt fra noen selvfølge fortsatt å være i live. Ta nå for eksempel TEGN. Ingen hadde vel trodd at vi skulle holde koken i over ti år. Dog skal det innrømmes at vi innimellom har vært døden nær, og spesielt var 1996 en nær-døden-opplevelse. Det nummeret som nå foreligger, har gått gjennom en lang prosess før det kom ut. Mange personer har vært involverte og store deler av redaksjonen er skiftet ut i løpet av prosessen. Dessuten synes det som vi har vært forfulgt av uhell og uheldige omstendigheter. Vi tror imidlertid at vi har fått orden på det meste, og at vi heretter skal få ting inn i ordentlige former igjen.
Inntil videre vil utgivelsestakten bli redusert til to ganger i året.

Mye av stoffet som er i dette nummeret har ligget ganske lenge, og bærer preg av det. Den oppvakte leser får ha oss unnskyldt. Og mens vi er det krypende hjørnet, tar vi også unnskylder oss for forsinkelsen ovenfor abonnentene. Vi må vel også bare beklage at jubileene vi feirer fant sted i 1996 og at vi nå skriver april 1997. Så lenge det er oss selv vi feirer, er det vel OK...

100 år?

Mesteparten av jubileumsstoffet er for øvrig samlet i andre enden av dette dobbeltnummeret, og der vier vi også litt spalteplass til det såkalte 100-årsjubileet. Hvorvidt tegneserien fylte 100 år i 1996 kan diskuteres, men min oppriktige mening er uansett at den ble oppfunnet alt for seint. Til sammenligning fant man for eksempel opp mekaniske ur i år 725, dampmaskinen 1769, fotografiet 1826, dynamitt 1866, telefonen 1876, grammofonen 1877 og filmen 1895. I 1896 fant man opp rulletrapper og radio. Og visstnok også tegneserier. Ærlig talt, det burde jo være vesentlig lettere å finne opp tegneserier enn alle de tingene. Hva om Leonardo da Vinci i stedet for å fikle med flymaskiner og perpetuum mobile hadde funnet opp tegneserier. Tenk på hvor stilig Michelangelos grafitti i det Sixtinske kapell kunne ha blitt i tegneserieform! Caravaggio, Vermeer, Rembrandt og ikke minst Hieronymus Bosch hadde sikkert laget glimrende tegneserier. Og her hjemme er det en fascinerende tanke om folkeeventyrene var kommet i tegneserieform i stedet for de illustrerte som vi kjenner. Hadde tegneseriene vært oppfunnet garanterer jeg at både Werenskjold, Kittelsen og Asbjørnsen og Moe hadde hoppet på. For ikke å snakke om hva Munch kunne funnet på. I stedet er det bare å konstatere at her i landet var det knapt nok noen som laget tegneserier før 1970.

Død?

Tydeligvis er det mange som mener at 100 år får være nok for tegneseriene, for stadig hyppigere skjer det at sensasjonshungrige journalister og andre erklærer den for død, eller i det minste sterkt rammet av en eller annen kritisk sykdom som byllepest eller spedalskhet. Fordi den vestlige verdens millioner av snørrunger nå har mer lyst til å spille Supernintendo enn å lese om flyvende menn i skøytetrikot, skulle det liksom bety at tegneseriene er i en krise. Det er jo selvfølgelig pølsevev og sludder. Om tegneseriene opphører med å være et samlebåndsprodusert masseprodukt, tror jeg tvert imot at det vil styrke seriene. Ingen ville hevde at litteraturen var i forfall dersom Margit Sandemo solgte færre bøker. Ingen ville synes det var en krise for norsk musikkliv dersom Sputnik ikke fikk solgt utgivelsene sine.

Tegneseriene ser i dag ut til å være inne i en meget spennende fase. Ekstra morsomt er det at mye av det mest spennende skjer her i Norden. Nordiske serietegnere er en av hovedattraksjonene i Angoulème. Danskene har lenge hatt et stort kreativt miljø, og har foruten en sterk lokal stamme drevet eksport av tegnere til Vertigo i USA. Svenskene har også hatt flere kunstneriske og kommersielle suksesser de senere årene, som for eksempel Joakim Pirinen, Charlie Christensen, Cecilia Torudd og Max Andersson. I Norge har vi ligget litt etter, men mye takket være Kulturrådets tilskudd er norske serier på kraftig frammarsj. Mange nye talenter venter på å slå til, og de litt eldre serieskaperne er bedre enn noen gang.

Tegneseriene er et medium i utvikling.
De beste seriene er ennå ikke laget.
Men når de kommer skal vi være der.
Vi lover.

ERIK FALK

Godt nytt år

Tegn i tiden er selvfølgelig på plass i 1997 også. Året synes å bli et godt serieår, og ble innledet med Angoulémeutstilling med opptil flere norske innslag, og med opptil flere reportasjer i avisene. Vi gleder oss også til den nordiske utstillingen kommer til Norge (bl.a Astrup Fernleymuseet og Grieghallen) i løpet av våren. Representantene fra Norge, de såkalte fire store, burde være unødvendig å presentere, men vi tar likevel navna her: Steffen Kverneland, Arild Midthun, Siri Dokken og Bjørn Ousland. Så kan man jo bare lure på hvorfor Christopher Nielsen ikke var med. De andre nordiske deltagere er: Danmark: Sussi Bech, Teddy Kristiansen, Peter Madsen, Peter Snejbjerg. Finland: Kati Kovács, Timo Mäkelä, Tiina Paju/Sarri Luhtanen, Pentti Otsamo. Island: Bjarni Hinriksson. Sverige: Max Andersson, Ulf Jansson, Ulf Lundkvist, Cecilia Torudd.

Kverneland igjen

Steffen Kverneland synes virkelig å være i vinden. Vi bare nevner Amputerte klassikere II, egen tegneserieopera "Blob", tegneseriebiografi om Hans Jæger, og senere i år utstilling på Høvikodden med illustrasjoner til Jan Erik Volddikt.

Gratulerer Midthun

Arild Midthun gjorde med sin Ivar Aasen-biografi en av de mest helstøpte norske serieromanene noensinne. Vi kan bare håpe at dette betyr flere lengre serier fra hans hånd. Store deler av serien samt skisser og annet forarbeidemateriale ble for øvrig viet en meget interessant utstilling i det nystartede Tegneseriegalleriet i Langes gate i Oslo.

Tegneseriegalleriet

Tegneseriegalleriet hadde foruten Aasen-utstillinga flere spennende utstillinger i løpet av høsten hvorav besøk av norgesvennene Don Rosa (ved åpningen) og Bud Grace er noen av de andre høydepunktene. I løpet av våren vil galleriet blant annet vise utstilling i sammenheng med blant annet NTFs tegneseriekonkurranse, Sproingprisutdelingen og det nye norske albumet Svartbekken.

Æskan

Alles drømmejente fra Norsk Barneblad, Håkon Aasnes' Annika, trykkes nå fast i det islandske barnebladet Æskan. Her i landet er Håkon i gang med den sjette fortellingen om Annika, og responsen fra leserne skal være overveldende positiv.

Vandreutstilling

Og mens vi taler om utstillinger: De Sandvigske Samlinger på Maihaugen har jo som kjent en del serier liggende, og nå har de snekra sammen en vandreutstilling med tittelen "Smørbukk-kjærlighet og Donald-karameller. Smakebiter fra våre tegneseriers billedspråk." Utstillinga skal tusle rundt i Norge gjennom hele 1997 og har med 73% norske serier, samt pedagogisk program og cd-rom.

Et rop om hjelp

Et rop om hjelp er den foreløpige tittelen på et hefte bestående av serier av Roy Søbstad og Ronny Haugeland. Heftet er støttet av Solofondet, og vil inneholde foreløpige høydepunkter fra Roy og Ronnys produksjon.

Nordisk nedgang

Tegneseriene sliter i motbakke i de andre nordiske landene. I Danmark legges en rekke titler så som Ernie, Spawn og Batman ned, og i Sverige blir også serieutgivelsene redusert. Vi registrerer likevel at det svenske Kulturrådets seriestøtte også innbefatter støtte til oversatte serier. Dette har i 1996 medført prestisjefylte utgivelser som Bone, Krazy Kat, Hermann og Jason med "Fickan full av regn"! Kanskje noe å tenke på for det norske kulturrådet? I Norge er det bare å registrere at utenlandske kvalitetsserier er nærmest totalt fraværende. (Med et hederlig unntak av Bladkompaniets Vertigosatsing.)

Forrestenfesten

Forrestengjengen har gjort det til tradisjon å feire hver utgivelse av Forresten ganske kraftig. Forresten nr 2 ble markert med to fester i to byer. I Oslo var festen på So What med konsert av The Loch Ness Mouse, og i Bergen spilte Lost at Last på Garage i anledning utgivelsen. De tilstedeværende kunne fortelle om stor stemning og høy begerføring.

Franquin død

Serieskaperen Andre Franquin døde i januar, 73 år gammel. Med dette er en av de viktigste serieskaperne innenfor den tradisjonelle fransk/belgiske albumtradisjonen borte. Hans viltre og levende strek har vært meget innflytelsesrik og blitt kopiert av mange. Det faktum at han hadde en meget god følelse for timing og fortellerteknikk, gjorde at seriene hans ble interessant lesning selv om historiene hans kunne ha mangler.

Sopp

Aftenposten etterrettelige Sveinung Berg Bentzrød kan for øvrig melde at en den norske soppforskeren Arne Holst Jensen har funnet en sopp som han har oppkalt etter Franquin, nemlig franquinia, eller bærknollbeger som den heter på norsk. Soppen er visstnok i stand til å imitere blomstene til skogsbær med stor troverdighet. Ifølge Holst Jensen var Franquin mannen som introduserte den hittil eneste soppforsker innenfor populærlitteraturen, nemlig Greven av Champignac.

Arno død

Den franske serieskaperen Arno er død, bare 35 år gammel. Han er mest kjent for albumene om Alef-Thau som han tegnet etter manus av Alexandro Jodorowsky (1983-93). Tegnestilen her var i starten definitivt inspirert av Moebius, mens han etter hvert utviklet et mer særpreg på stilen.

Jippi

Et nytt norsk undergrunnsforlag har blitt stiftet. Jippi forlag er navnet og det tar sikte på å utgi solohefter med tegnere fra Forresten. Første mann ut er Jens K Styve som i april kommer med heftet finnfinnfinn. Hovedperson er Finn William Bjølseth som tidligere har vært å se både i Forresten og Hups! TEGN i tiden har lest bladet og kan love store saker. Vi lover å komme tilbake med mer i neste nummer.

Kapteinens skrekk

Vi noterer oss at TEGNjournalist og alt-mulig-mann Morten Harpers bok Kapteinens Skrekk bør være uunnværlig for alle tegneserieinteresserte. Boka er første bind av tre og vi gleder oss til fortsettelsen.

Jason

Mannen bak TEGN A/L Bums klassiske utgivelse, Lomma full av regn, er på gang med nytt hefte. Arbeidstittelen er Mjau!Mjau! og bladet inneholder serier i kortnovelleformat. Poetisk melankolisme kan være stikkord for seriene. Likevel gjelder det samme for disse som for Lomma full av regn: dette er veldig annerledes og bedre enn det aller meste som blir utgitt av serier. Utgivelsen er planlagt på Jippi forlag i løpet av året.

Mens far var på RIMI

Foreløpig siste mann med utgivelsesplaner på Jippi forlag er Forrestenforsidetegner Sven Tveit. Heftet har foreløpig ingen tittel, men serietitler som "Mens far var på RIMI", og "Salami ved reisens slutt" burde tilsi at vi får nye innsyn i manusforfatter Jarle Grindes ville idéer. Sjekk for øvrig ut Sven og Jarles Jesusserie i det nye Forresten.

FiaMia

Alles drømmekvinne fra Forresten, Rune Borviks FiaMia, er også tiltenkt eget hefte på Jippi Forlag. Vi tar vel ikke mye feil når vi gjetter at både Grünerløkka og halvlitere kommer til å være vesentlige elementer i seriene.

Norsk i Billy!

I sommer skal *Billy* (nr. 15/97) trykke et bilag med norsk humor.

– Det kan være vitsetegninger eller tegneserier. Sprø og viltre ideer, overraskende morsomheter. Har du noe i skuffen, eller har du lyst til å lage noe - gjør det nå, oppfordrer redaktør Tomas Algard.

Han presiserer at dette ikke er noen konkurranse, så det blir ingen premiering. – Men alle som kommer på trykk vil få betalt - minst en tusenlapp pr side, lover Algard.

Frist for innsendt materiale er 1. mai. Det skal sendes til: Billy, Pb. 6320 Etterstad, 0604 Oslo.

Polkø

Polkø var det neppe da serietegnerbror Børge Ousland som første mann i verden spaserte over Antarktis alene. Polekspert og (tidligere?) serietegner konstaterte i Aftenposten at Ousland på turen ikke oppdaget noe som helst, bortsett fra seg selv. Ellers er jo Antarktis etterhvert blitt en inspirasjonskilde for flere kunstnere. Medienoldus og håndmaler Vebjørn Sand har vært der for å male, og i Kvernelands Amputerte Klassikere II kan vi også lese om Christopher og Joachim Nielsens tur dit.

Bra av Arbeiderbladet!

Arbeiderbladet har lenge trykket en av tegneseriemediets mest håpløse tilfeller - Sneik. Vi skal ikke gå inn på å beskrive serien her i detalj, men nøyer oss med å gratulere Arbeiderbladet med en klok beslutning da de valgte å skippe serien.

Elendig av Arbeiderbladet!

Med Sneik forsvant imidlertid den siste tegneserie i Arbeiderbladet. Avisa framstår dermed som en av de få siviliserte aviser i verden totalt uten tegneserier. De ansvarlige burde få fast plass i skammekroken, og dessuten gå til sengs uten aftensmat. Fy! Trusselbrev og paroler under 1. maitoget oppfordres.

For å rette opp

For å rette opp litt av kritikken mot Arbeiderbladet må vi jo innrømme at Siri Dokken stadig slår til med glimrende tegninger i avisa.

Svensk serietek!

November 1996 åpnet "Serieteket" i Stockholm, et bibliotek med tegneserier. Det finansieres av kommunen. I en aparte innredning som henter impulser fra tegneserie og -film finner man hyllemeter med tegneserier og litteratur om tegneserier.

- Jeg vil skape et bibliotek som presenterer seriemediet i en større sammenheng. Jeg vil ta vare på alle de mulighetene som den niende kunstarten har for biblioteksvirksomhet, forteller bibliotekssjef Kristiina Kolehmainen.

- Kjernen i virksomheten er selvsagt samlingen og aktiviteter rundt seriemediet. Biblioteket henvder seg til aldersgruppen 18-26 år. Bøkene som lånes ut er for det meste oversettelser, men også voksenserier på originalspråket kjøpes inn.

Kolehmainen forteller at Serieteket har tatt over svenske seriehefter fra Stockholms universitetsbibliotek. De har også fått store gaver av franske og danske album. Håpet er å bygge ut samlingen gjennom gratiseksemplarer. Det legges stor vekt på å samle sekundærlitteratur om tegneserier.

I Serieteket er det også et galleri hvor både profesjonelle og de kanskje kommende profesjonelle slipper til. En dag i uken har de tegneserieverksted.

No Comprendo

Endelig ser det ut til No Comprendo Press har fått orden på økonomien, og kan begynne å gi ut hefter igjen. Nielsens Weltschmertz nr. 4 var først ut, og det var definitivt ingen stor overraskelse at dette var bra saker. Lars Fiskes Matje - debutanten er definitivt også en stor utgivelse. Tegningene er selvfølgelig utmerket. Mer overraskende er det kanskje at historien er både lineær, oversiktlig og ikke minst god i all sin Nielsenskhet.

De vises sten

Kim Holm er navnet på et nytt ungt talent fra Bergen. Foreløpig foreligger to nummer av hans "Mens Gud sover". Stor entusiasme og fortellerglede preger dette litt Vertigoinspirerte prosjektet. Hovedhistorien handler om vampyrer, og er engasjerende lesning. Grip sjansen til å følge et kreativt talent i utvikling.

Bilal som regissør

Den gamle favoritten Enki Bilal har regissert sin andre film. Det hele skal visst være en ganske merkelig sak om en døende diktator. Får vi se den i Norge?

Handelsreisende i humor

- Om det er noe jeg ikke vil spøke med? Vel... sultende barn, den norske kongen og overgrep mot dyr, sier Ernies tegner Bud Grace og gliser.

Av MORTEN HARPER

Larson, Watterson og Grace - de tre store innenfor det siste tiårets amerikanske avisserier, i alle fall i Norge (vi overser her lett at Larson helst holder seg til én rute). Gary Larson har imidlertid stengt sin gale verden, og Bill Watterson avsluttet *Tommy og Tigern* for et års tid siden. Tilbake står Bud Grace med *Ernie*.

- Jeg kommer ikke til å slutte, ikke før jeg er blitt rik, lover Bud Grace.

I bakgrunnen tilføyer Tormod Løkling fra Bladkompaniet: - Vi sørger for å betale ham såpass dårlig at han må fortsette å tegne serien.

I USA trykkes *Ernie* i omlag 200 aviser. I Norge i et titalls aviser og magasiner, og den utgis som et eget hefte. Kommersielt er serien en måtelig suksess, men den har - ikke minst i Skandinavia - oppnådd status som en av de aller fremste humorseriene, med påkostete boksamlinger av stripene.

Grace har våget å tenke nytt med stripeformatet, og lyktes. En slentrende og uhøytidelig fortellerform og den rufsete tegnestilen forankrer serien til amerikansk underground. De humoristiske poengene - selv om de kan være repeterende - preges av en befriende sprø innfallsrikdom. Serien er en karakterkomedie hvor personers egenskaper overdrives, og dette gjøres med en gjennomført kynisme og i en absurd atmosfære som gjør karikeringene underholdende.

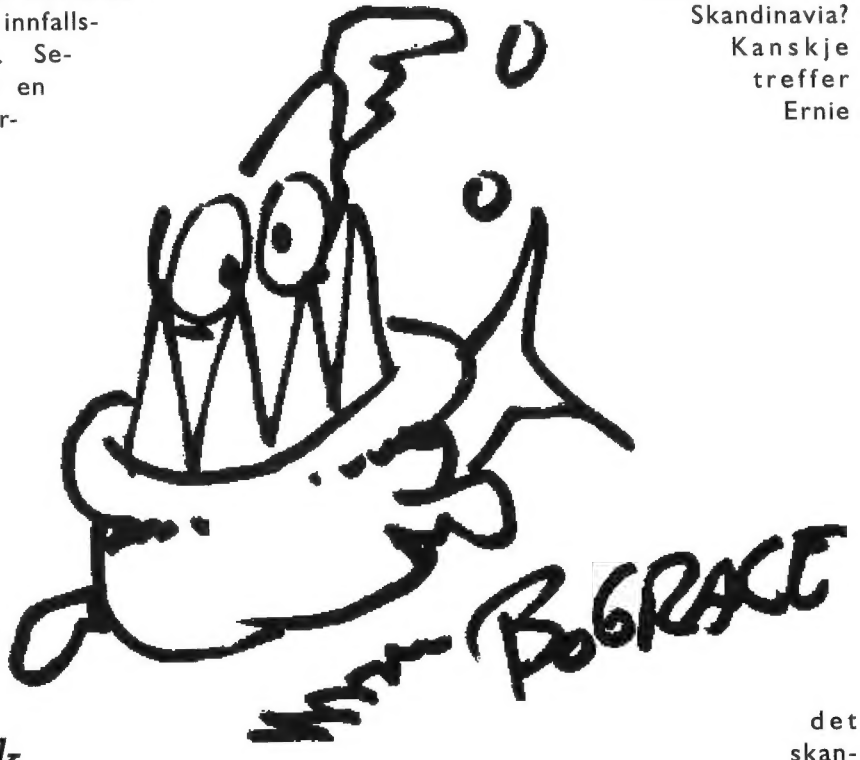

- Jeg kommer ikke til å slutte, ikke før jeg er blitt rik,

Oppveksten

Hvorfor har så serien blitt et fenomen i Skandinavia? Kanskje treffer Ernie det skandinaviske sinnelaget særlig godt - i alle fall har Grace skandinaviske aner; oldeforeldrene var svensk.

Oppveksten var hard for Grace, han har i karakteristisk stil fortalt at faren var en kjeltring og moren snill, men skrul-

lete. Med en ironisk distansert eksibisjonisme forteller han om barndommen:

- Jeg var en søt liten unge. Langt krøllete hår. Smilehull. En skjønnere unge har du aldri lagt øynene på. Jeg siklet masse... Tenk så pinli det var for et vakkert barn som meg å bli sett med munnen på vid vegg, med svulmende elver av spytt bølgende nedover haka.

Moro med atomer

Bud Grace er utdannet atomfysiker og har arbeidet for delstaten Florida med transport og nedbryting av radioaktivt avfall. Etter å ha blitt frustrert over at de ansvarlig i liten grad hørte på fysikernes anbefalinger, sa han opp stillingen. Han reagerte på sentral-regjeringens forsøk på å overbevise delstatene om at transporten av avfallet ikke var noen risiko. Da han sluttet i jobben på 70-tallet hadde han ingen erfaring som tegner.

Grace selv er unnvikende når det gjelder detaljene rundt dette. Sikkert er det imidlertid at hans første serie var stripen *Nuclear Funnies* som han laget for en universitetsavis i Florida. Etter at han en periode hadde laget vitsetegninger, kom serien *Ernie* i februar 1988.

Alle svindlers far

Grace fremstår som en skremmende selvuhøytidelig fyr. Under besøket på Tegneseriehuset i Oslo høsten 1996, er han dresset opp som Sidney Fernwilter. Den Sid som møter oss er like sleip som i tegneserien, en alle svindlers far. Med salgsobjekter som enorme buttons for Piraya-klubben, vann på likør-flasker, aksjer og annen krims krams i kofferten underholder han fansen. Han har også med seg sjefsnerden Arnold fra serien. Selvsagt signerer Sid villig - med stempel og mot betaling.

- Jeg etablerte Piraya-klubben for 20

år siden for å hjelpe de som har det vanskeligere enn meg selv, proklamerer Sid med patos i stemmen og et lyvekors over hele ansiktet.

Da han begynner å selge aksjer og obligasjoner, bryter imidlertid Tegneseriehusets politi inn og arresterer ham. Dermed kan Grace selv oppstå i stedet. Det han selger er ekte vare; humor.

Kødder ikke med kongen

- Er det noe du ikke vil spøke med?

- Vel... sultende barn, den norske kongen og overgrep mot dyr, svarer Grace med et glis som gjør at vi lurer på om det nå er ham eller Sid vi intervjuer.

- Kan man lære hvordan man skal svindle ved å lese serien?

- Tja, det er mange gode tips. Jeg vurderer å sette sammen en bok om hvordan man skal betale skatt, med gode råd fra Sid. Selv er jeg imidlertid dårlig til å svindle.

- Hvor henter du ideene til serien?

- For meg er det enkelt å få ideer, de finnes fra før på innsiden av hodet. Hver formiddag bruker jeg jeg å gå litt rundt og tenke, så dukker ideene bare opp fra en eller annen krok av hjernen. Jeg henter også elementer fra opplevelser jeg har, elgen i serien er for eksempel blitt til etter skandinavisk inspirasjon.

- En viktig inspirasjonskilde er *Amos and Andy* som var en svært populær radioserie på 30-tallet og ble TV-serie på 50-tallet. Jeg finner også min form for humor i en serie som *Hotell i Særklasse*.

Vil underholde

- Det er ingen hemmelig - dypere, om du vil - mening i serien. Folk får lese det de vil inn i den, men mitt ærend er å underholde, ikke forkynne.

- Serien er likevel annerledes, noen vil si "kontroversiell"?

- *Ernie* er annerledes enn de fleste amerikanske avisseriene fordi den faktisk provoserer noen. Avisserier er som oftest snill og skal kunne godtas av alle. Men Ernie er tydeligvis ikke like lett å godta for alle. Kanskje skyldes det at noen av figurene er så kyniske, eller at vitsene av og til er litt absurde. Avisenes leserundersøkelser viser i alle fall at folk har en holdning til *Ernie* - jeg får god uttelling både blant de mest og de minst populære seriene!

Brødristere

- Når foregår Ernie? På 50-tallet?

- Jeg vet ikke. Kanskje er miljøet tidløst.

- Hva er så flott med brødristere?

- Det er litt merkelig dette med brødristerne. Jeg har tross alt bare laget noen få brødristervitser. Jeg synes det er en morsom maskin, jeg har et dusin av dem hjemme.

- Hvem er favoritt-figuren din?

- Sid er nok favoritt-figuren. Alle kjenner noen som Sid. Folk liker å lese om det de gjenkjenner.

- Piraya-figuren er også en interessant figur. Barna liker ham særlig godt. Jeg er blitt så vant til å tegne den at jeg kan gjøre det med øynene lukket. Sier Grace mens han hurtig skisser en piraya.

Artikkelen er basert på et intervju foretatt under Bud Graces besøk på Tegneseriehuset i Oslo 31. oktober 1996, supplert med opplysninger fra forord til bøkene om Ernie *(Oslo: Bladkompaniet 1993-96).*

Humor er ikke lenger

Pyton nr. 13/96 var det siste. Dermed er det slutt på pytonhumor - og en av de få utløpene for norske serieskapere.

Av MORTEN HARPER

Det er slutt på festen. *Pyton* ble nedlagt med nr. 13 1996. Det er knapt et vakkert skue Dølle Døck har tatt reper'n, RH-likeså. Hvor vellykket festen var kan diskuteres. Men det skjedde i alle fall noe.

- Hvorfor ble det slutt på Pyton, Terje Nordberg (som er tegneseriesjef i Blad-kompaniet)?

- Helt slutt er det ikke. Vi vil fortsette utgivelsene av Pytonalbum, som er opptrykk - et slags worst of eller best of, alt ettersom man ser det. I tillegg vil det komme noen spesialutgivelser i løpet av 1997. Blant annet vil vi komme med en utgave med diskett som inneholder dataparodier.

- Hovedgrunnen - for ikke å si den eneste grunnen - til at Pyton ble lagt ned er økonomisk. Salget sviktet simpelthen, salgskurven har vært jevnt nedadgående i flere år. Det var ikke økonomi til å fortsette utgivelsene, særlig ikke når også våre søskenutgivelser i Norden begynte å slite.

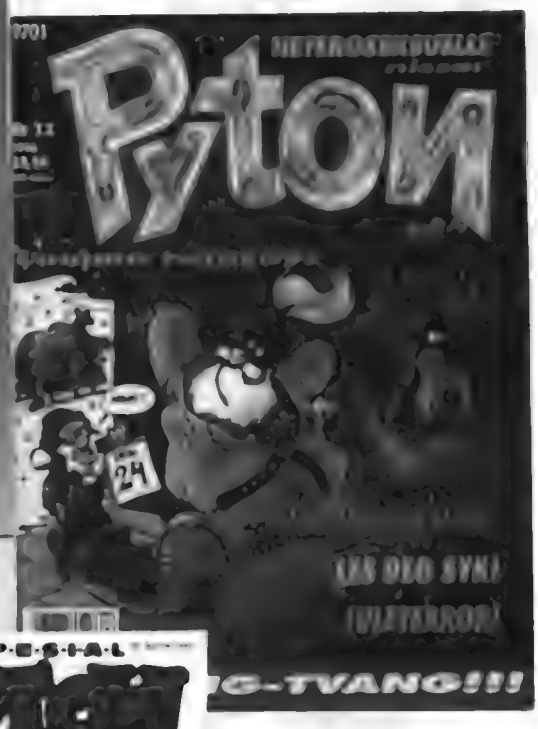

Kamp om penger

- Betyr det at Pyton *går inn også i andre land?*

- Nei. Utgivelsene fortsetter i Finland og Sverige, men så vidt jeg vet vil den svenske utgivelsen nesten kun være opptrykk.

- Hvorfor mistet Pyton *lesere?*

- Jeg tror det har nær sammenheng med den generelle situasjonen på bladmarkedet. Det er stadig hardere kamp om folks tid og penger.

- Er det Stupido *som har kapret leserne?*

- Jeg tror ikke blad som *Stupido* har hatt særlig betydning for vårt salg. En annen forklaring er at det har vært vanskelig å rekruttere nye serieskapere til *Pyton*, og dermed vanskelig å holde standarden oppe.

Slutten?

- Når begynte nedgangen til Pyton*?*

- For omtrent fire år siden. I storhetsdagene - i hovedsak enkelte sommernumre- solgte bladet nærmere 30 000 eksemplarer.

- Er dette slutten for en kommersiell norsk tegneseriekultur?

- På sitt største var vel *Pyton* hovedgeskjeften til 6-7 tegnere. *Pytons* død er imidlertid på ingen måte den norske tegneseriens død. Det er mer snakk om en tilpasning til reali-

tetene i markedet. Det er flott at flere av tegnerne fra *Pyton* nå lager striper i andre av våre blader og andre steder. Det som skjer, er en forflytning fra *Pyton* - som slet med et image-problem - til mer allment gangbar humor.

- Har dere planer om et nytt lignende blad?

- Vi arbeider med et nytt humorblad. Det vil være et norsk blad og også inneholde tegneserier. Bladets profil med mer er ikke avklart.

Nordberg regner ikke med at planene for det nye bladet er lagt før til sommeren.

TI ÅRS GALSKAP

"Humor er Pyton", het det en gang. Men hva som er Pytonhumor har variert.

Det begynte i 1986. Det ferske forlaget Gevion utga *Pyton*, en "cool comics". Bladets hovedoppslag var en parodi på

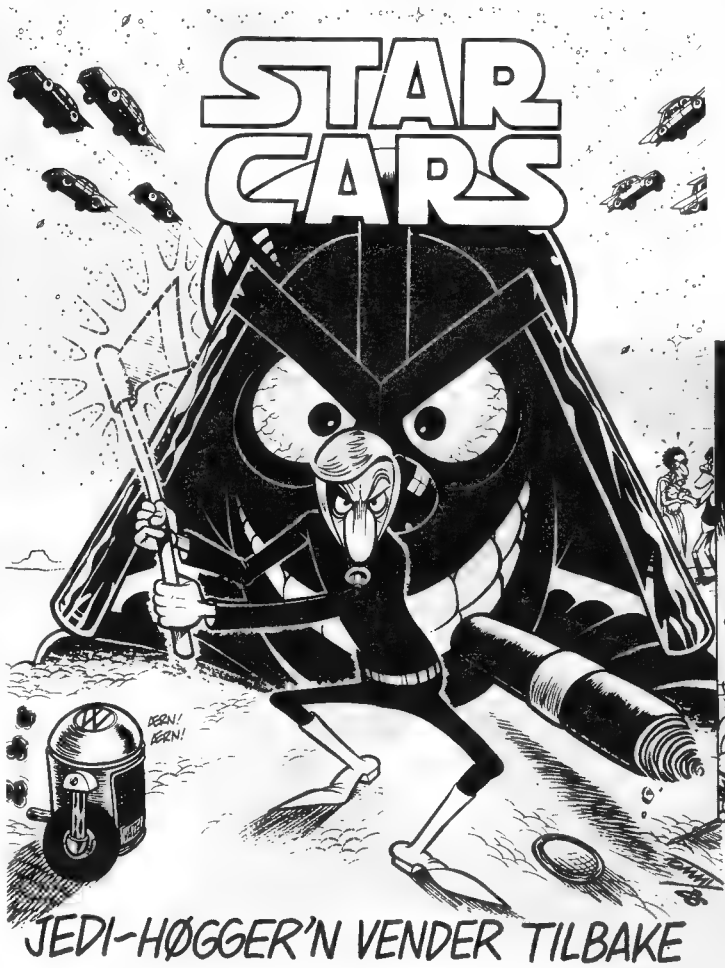

Donald Duck, en rølpete og godt tegnet parodi som staket ut kursen for *Pyton* i begynnelsen. Bladet ble i løpet av få år en salgssuksess.

De første årene lignet *Pyton* sterkt på *Mad*, noe som sannsynligvis har en sammenheng med at det i hovedsak var de samme folkene som sto bak. Gevion Norsk Forlag ble dannet da redaktørene Dag Kolstad, Terje Nordberg og Petter Engbo i 1985 brøt med Semic. *Pyton* ble noe i retning av forlagets flaggskip. Det var Kolstad som hadde hatt hovedansvaret for *Mad*, og sammen med ham forsvant de fremste norske tegnerne Arild Midthun og Tommy Sydsæter fra bladet.

Humoren i *Pyton* har som regel hatt sammenheng med en eller annen slags kroppsvæske eller lignende med hardere konsistens. Hvis man blar gjennom årgangene, kan man imidlertid spore en utvikling. Bladets historie kan deles inn i fire epoker: "Madepoken", "kviser og promp", "Hepsteins regime" og "ny avføring". Det er langt fra tette skott mellom epokene; endringene er gradvis, og noen serier bryter med den kronologien som her lages. Men - og dét er poenget - inndelingen viser en tendens.

Madepoken

De første årene var en stor del av seriene parodier - det være seg av a-ha, James Bond, Star Wars eller tegneseriefigurer - og serier som myste på mer eller mindre obskure fenomener. Dette var typer serier som fulgte lesten fra *Mad*.

Særlig de første årene var bladet oppfinnsomt og interessant, selv om humoren ofte er de reneste blødmer. Bladet preges av en - store ord, men dog - pionerånd. Arild Midthun sier det slik: "Oppbyggingen av *Pyton* var spennende. Her hadde man fått samlet de mest kreative personene i Norge i et eget forlag og de hadde vyer og mange prosjekter de ville ut med." (TEGN 1991)

Midthun (som med tiden tok pseudonymet Arnold Milten) er kanskje den som best bevarer *Mad*tradisjonen. Han er forøv-

rig den som har stått bak flest *Pyton*forsider. Hans kanskje beste serie var historiene med en ytterst oppsøkende reporter, her er det ofte snert i satiren (serien ble laget sammen med John Kåre Raake). Han laget også flere tegneserieparodier.

De første årgangene er etter undertegnedes mening de soleklart beste. Dels fordi det her var tilløp til brodd i satiren, og fordi innslagene av mer konvensjonell "pytonhumor" da var

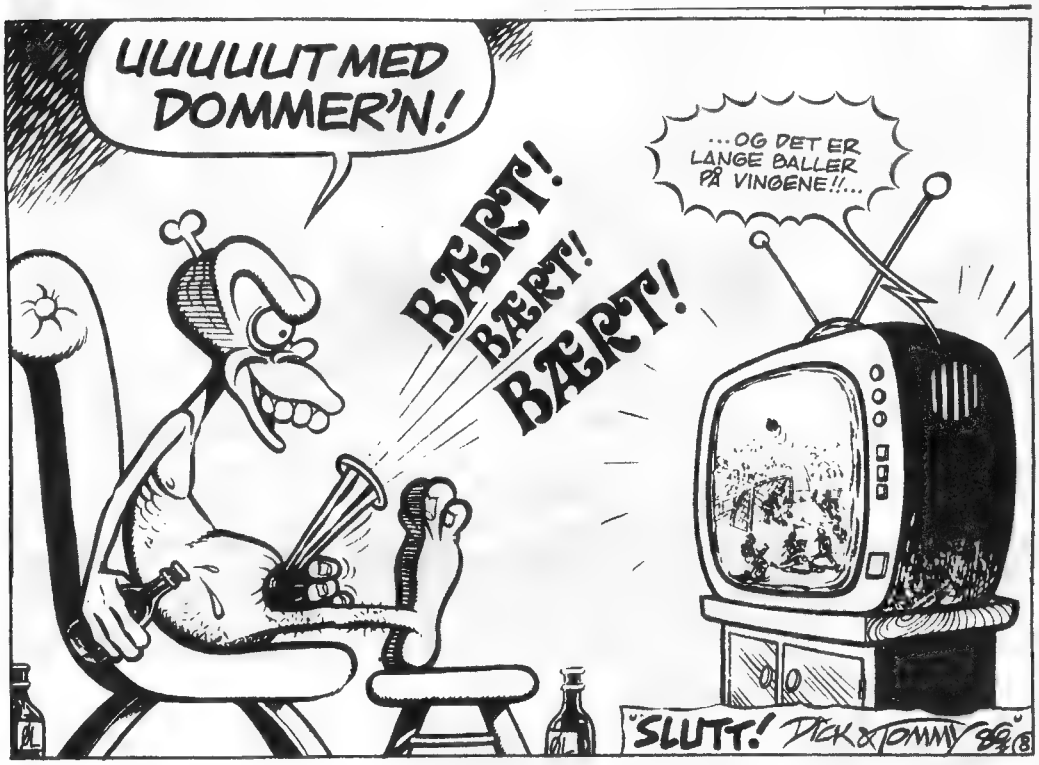

noe nytt og nesten litt frekt og forfriskende. Det absolutte høydepunktet i *Pytons* utgivelsesrekke kom i disse årene: julenummeret i 1986. Med en kvestet julenisse på forsiden slås tonen an for et hefte som har opptil flere morsomme opptrinn på hver side. Her hetses det med kongefamilien, og vi får tidenes filmparodi når Tommy Sydsæter fører sammen Vazelina Bilopphøggers og Star Wars i *Star Cars*.

I 1987 begynner vi å merke blant annet *Dølle Døck* - and og antihelt som gjør Mr. Bean til en sosial seierherre i sammenligning - som et sterkt vulgariserende element. Med mottoet

"Jeg er ikke teit fordi jeg er stygg", setter Døck fokus på sine kroppslige deformiteter; en drastisk opphovnet drøvel, kraftige bjeller, avføring osv. Serien ble tegnet av Sydsæter.

Han tegnet også den - forhåpentligvis ikke - selvbiografiske *Rhesus Minus & Tommy*-serien som forteller om han og manusforfatter Rolf Håndstads trøstesløse tilværelse. Andre sentrale bidragsytere i denne perioden er Frode Øverli og Knut-Anders Løken.

Kviser og promp

Utover i 1988 begynner rompetegningene for alvor å tettes til - og man går definitivt ikke av veien for å bruke klyster. Avføringen blir stadig nøyere studert. "Humor er Pyton", het det på bladets omslag - "pytonhumor" er blitt et begrep; underbuksehumor hvor ekskrementer og kroppslyder spiller en viktig rolle.

Pyton er bladet for de fire T-er: Tunger, Tarmer, Testikler og Talgposer. Man har etablert en *Pyton*-kult gjennom enkelte serier med Dag Kolstad selv som en stor, feit og ytterst suspekt redaktør, og flere andre "sannferdige" beretninger fra serieskapernes liv.

Tommy Sydsæter er tegneren som fremfor noen har definert "pytonhumor" med sine slepne avbildninger av figuren Dølle Døck og liksomselvbiografien om ham selv og forfatteren RH-.

Bjørn Ousland kom tidlig inn i *Pyton* med kortere serier. Hans fremste serie er beretningen om de to drukkenboltene Helliter'n og Halvliter'n som - om de så bare skal ut i Oslo - alltid provianterer tungt med drikkevarer - og det er ikke Donaldbrus for disse gutta, nei. Serien kom i 1988. Helliter'n - en av disse to gutta for hvem solen aldri står opp - ble senere til superhelten Kaptein Norge.

Knut Jacobsen får "sin" serie i 1989 med *Skateboard Fantomet*. En sikkert tidsriktig serie om en feit fyr i trikot på rulle-

brett.

Erik Nordgård er et annet navn benyttet av samme mann. "Hans" fremste serie er beretningen om førerhunden Adolf. Følgende hjertesukk beskriver hunden og serien: "For en dag! Jeg må låre en pudding, men har ikke dasspapir, og jeg har en lettøl, men ingen øljekk, og jeg er kranglesjuk, men ingen å mose trynet på!!" (4/90).

Utover i 1993 og i 1994 blir Tom Ostad stadig mer produktiv. Med råneskildringen Wunder-Bjarne får han sin hovedserie, og Holmestrand omsider sin plass i *Pyton*.

En annen nykomling er Øyvind Sagåsen, alias Flis. Han markerte seg først og fremst med *Gregor Bang, verdens tøffeste postmann*. Hans kollega fra Norsk Seriebyrå - Kristian B. Walters - bidro også til *Pyton*. Hans fremste serie er *Pervo Kris*.

Thore Hansen er en velkjent humorist som har bidratt sporadisk i *Pyton* siden 1988. Seriene har frisket opp med sine særpregede karikeringer og lek med klisjeer.

På 90-tallet dukket det også opp flere svenske tegnere. De skal vi selvsagt ikke skrive mer om.

Hepsteins regime

Waldemar Hepstein entret redaktørstolen sommeren 1995. Salget hadde dalt en del, og nye ting skulle prøves. Endringene skal ikke overdrives, men det kom til noen nye elementer. Det ble flere tekstbiter - et fåtall av dem morsomme. Det var også nokså mange utenlandske serier, flere av dem gode som de til Peter Bagge.

I denne perioden utviklet Tore Strand Olsen seg til det mest interessante nye *Pyton*-tilskuddet med oppfinnsom melodramahumor og skarpe tegninger.

Nye avføringer

Imidlertid må stolen etter Dag Kolstad har vært for stor. I alle fall var det exit Hepstein etter et snaut år (3/96). Elisabeth Fryking ble ny redaktør. De fleste av Hepsteins mer tekstorienterte biter forsvant, og også det beste av hans utenlandske materiale. De norske seriene fortsatte i den tradisjonsrike tralten med romper osv. Inntil det ble stopp ved utgangen av 1996.

Pyton som forum

Pyton var - udiskutabelt - den viktigste inngangsporten til en profesjonell karriere for norske serieskapere. Det var sterke begrensninger på hva slags serier man kunne lage - "pytonhumoren" måtte overholdes - men det har i alle fall vært et fora. Siden 1990 har Bladkompaniet dessuten utgitt *Spesial Pyton* som foruten opptrykk av eldre serier også trykket amatørserier. Kvaliteten på amatørbidragene var varierende. For noen ble det imidlertid en inngangsport videre inn i *Pyton* (som Tom Ostad og Tore S. Olsen). Foruten å utbre norsk humor, har Pyton introdusert kvalitetshumorister som Gary Larson, Marcel Gotlib, Hunt Emerson og Peter Bagge for norske lesere.

Under overskriften 5 serier lar vi serieskapere plukke ut tegneserier (album/serier/figurer) som har betydd mye for den «kunstneriske utvikling» eller som ellers har gjort inntrykk eller påvirket. Første mann ut er Bjørn Ousland. Nærmere presentasjon burde være unødvendig, men for uinnvidde kan vi jo friske på hukommelsen med å nevne serier som Solruns Saga, Siggen & Piggen, Moe Bodyguard, Snackman, Hellitern og Halvlitern.

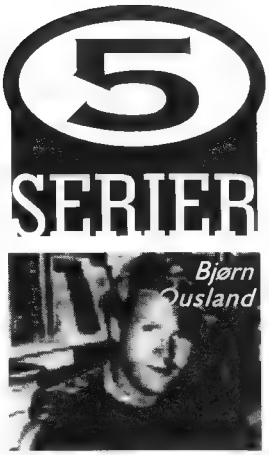

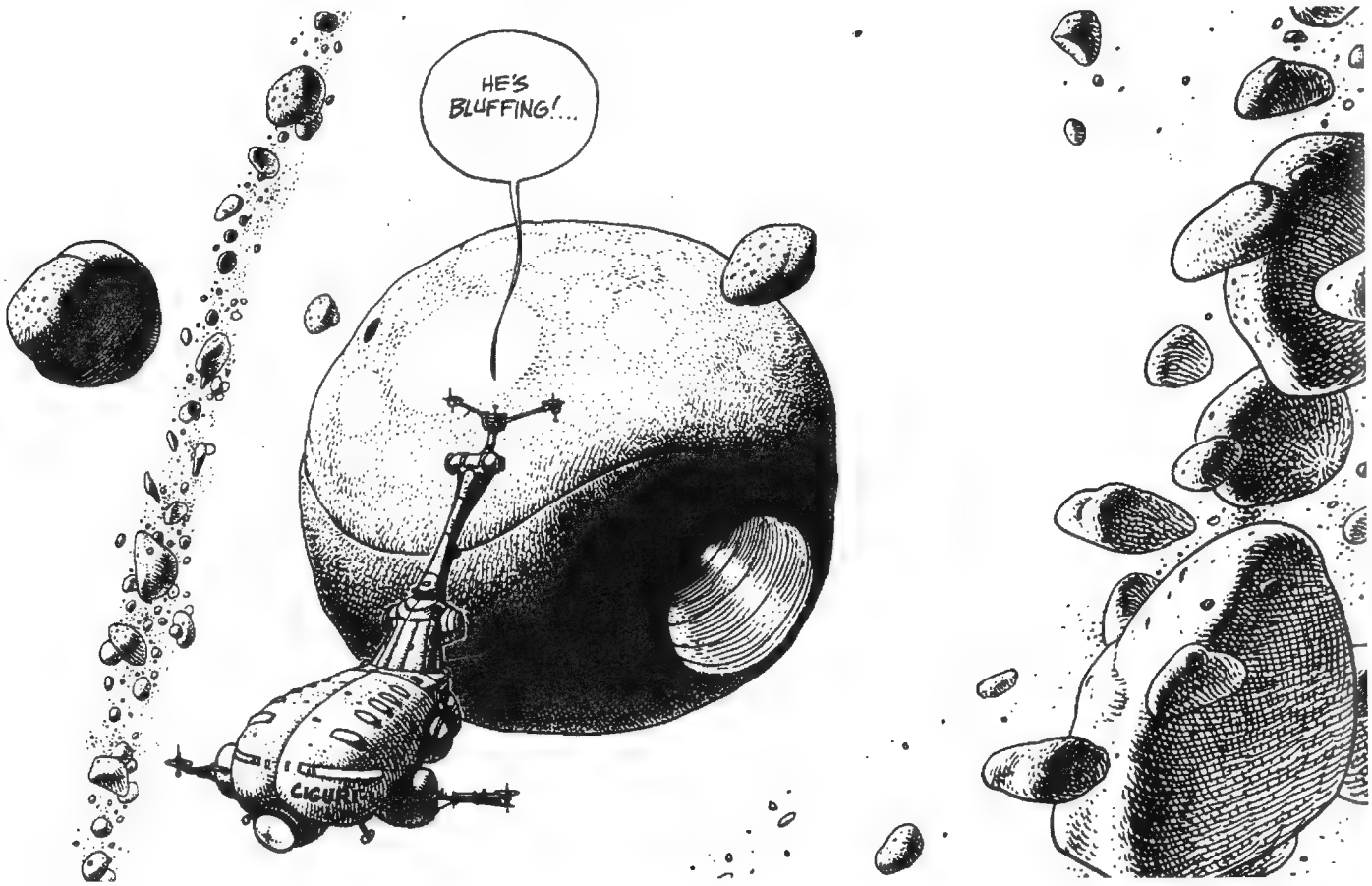

Som førstemann ut kan jeg velge og vrake i selvfølgeligheter, og den selvfølgeligste blir selvfølgelig *Carl Barks*. Jeg er glad jeg slipper å rangere, skulle kåre den beste tegneserien. Det tror jeg er umulig. Men istedet får den mye greiere oppgaven å plukke fram fem serier som har hatt stor betydning for min utvikling. Og altså Barks' Donald fordi han var den første serieskaper jeg ble oppmerksom på. Dette å se at de historiene det sto «Disneyklassiker til glede for nye lesere» på var mye bedre enn de andre historiene i Donald. Jeg var ganske liten da familien hadde en hybelboer på loftet. Da hun flyttet overtok vi barna en samleperm med hele 57-årgangen av Donald Duck & Co. Det er absolutt ikke umulig at denne tegneserieskatten var med på å dytte meg nærmere en karriere som serieskaper lenge senere. Carl Barks er ikke, som noen påstår, en fantastisk tegner. Det viser eksempler på forsøk på å tegne realistisk. Senere malerier viser at han er en elendig maler. Men han er en fantastisk serieskaper fordi han forteller så utrolig bra, fordi han lager så levende, troverdige «personer», og historiene er så godt og elegant komponert. Rett og slett så lager han engasjerende tegneserier, og vi får sympati for denne hissige, uheldige anda. (Noe senere Disneyforfattere glemmer å skape der de kynisk trykker Donald ned i elendigheten). Og for noen bipersoner han har skapt!

Det neste som hadde stor betydning for meg var TEMPO. (Vi er Tempogenerasjonen som Arild Midthun så ofte deklamerer.) Og da står helt klart *Giraud og Charliers Blueberry* fram som det ypperste. Jeg tror faktisk ikke jeg kom med før von Luckners gullgruve. Jeg husker i hvert fall klart den herlige spenningen ved nye episoder hver uke sommeren jeg var 14. Etterpå trålet jeg antikvariatene for å få komplette årgan-

ger, og særlig følge Blueberrys kamp mot Steelfingers eller den enda mer håpløse konfrontasjon mot general Allistair. Blueberry er høydepunktet i den fransk/belgiske eventyrserien. Utrolig bra tegnet, troverdige miljøer, elegant fortalt og drivende spennende skrevet. Min entusiasme holdt seg ved like da jeg senere fulgte vår antihelt til Mexico og jaget som fredløs.

En del år gikk som vanlig serieleser. Jeg forsøkte å imitere mine yndlingsserier. Men det siste puff som gjorde at jeg *måtte* jobbe med tegneserier var det samme tegner som ga meg . Tor Edvin Dahls tegneseriebok ga meg små eksempler og beskrev at noe nytt var på gang. Alle opptjente midler gikk til å bestille serier fra Runepress i Danmark. Spesielt Heavy Metal med de beste nye europeiske seriene ble den store øyeåpneren for hva tegneseriemediet kunne brukes til. Og det var ingen tvil om hvem som sto fram som den store guden. Den samme Jean Giraud under forkledningen *Moebius*! Hvordan jeg fulgte Jerry Cornelius og Major Grubers eventyr, noen få sider fra den hermetiske garasje hver måned gjennom flere år. Og de korte fargelagte seriene! Arzak! For noen teknikker, hvilken fantasi! Nye verdner åpnet seg for en som bare visste at dette vil og må han selv strekke seg mot!

Og etter dette har det vært så mange, men nok ikke like mange grensesprengende tegneserieopplevelser. Hva skal jeg velge? Tilbake mot Krazy Kat? Nei, jeg får gi Eirik Ildahl lov til å øse ut sin kjærlighet til Herrimans kunst ved en senere anledning. Pratt eller Tardi kunne absolutt forsvart en plass. Men siden jeg i 82 krysset Atlanteren fast bestemt på å en gang bli god til å lage tegneserier, må min neste serie bli av en amerikaner. Der borte møtte jeg for første gang likesinnede. Noen jeg entusiastisk kunne diskutere serier med, og konkurrere i det å lage seriesider med. Men hvem av favorittene fra den gang? Chaykins American Flagg? Simonsons Thor? P Craig Russel? Frank Miller som da vokste fram som en ny helt eller veteranen Alex Toths suverene svart/hvit serier? Nei, jeg tror jeg må velge *Mike Kalutas Starstruck*! Kaluta, den suverene tegneren framfor noen, men som kanskje følte seg mer hjemme som illustratør av enkeltbilder enn som serieskaper. Men bevares, i The Shadow eller Carson av Venus leverte han dynamiske serier tegnet med kjærlighet. Så hørte vi om teaterstykket Starstruck med kulisser og kostymer av Kaluta. Inn til New York, langt off Broadway for å se stykket. Flere ganger. Kaluta selv i billettluka. Få lov til å prate med den hyggelige bamsen. En av heltene. Og så kom tegneserien. I Heavy Metal, selvfølgelig. Kalutas strek er her helt gjennomført. Handlingen boblende, fantasifull, utradisjonell. Enda mer å strekke seg mot.

Og så da. Hva med nå? Er det noe nytt? Hva inspirerer nå? Vel, jeg tar sats og lukker øynene. Opplagt! Tradisjonelt kanskje, men det må bli *Tommy & Tigern* rett og slett. Hvem skulle tro at en av det mest utskjelte formatet, avisstripene, skulle være det siste tiårs mest spennende serie? Jeg bryr meg ikke om at Watterson har nektet all lisensbruk av figurene eller at han ga seg mens leken (kanskje) var god. Serien hadde stått like bra for det. Den symboliserer kanskje den utviklingen jeg har gått mot som serieskaper. At en god tekst er det viktigste for leseren. Men bevares, tegningene er også suverene, men så enkle, og allikevel uttrykksfulle. Og så er det det med at noen kan fortelle med bilder og bobler og noen aldri lærer. Watterson kan! Det er så elegant gjort hele serien. Akkurat nok. Men vi bryr oss om disse figurene laget av blekk på papir. Fantasien til Tommy er nok beskrevet tidligere. Jeg strekker meg stadig!

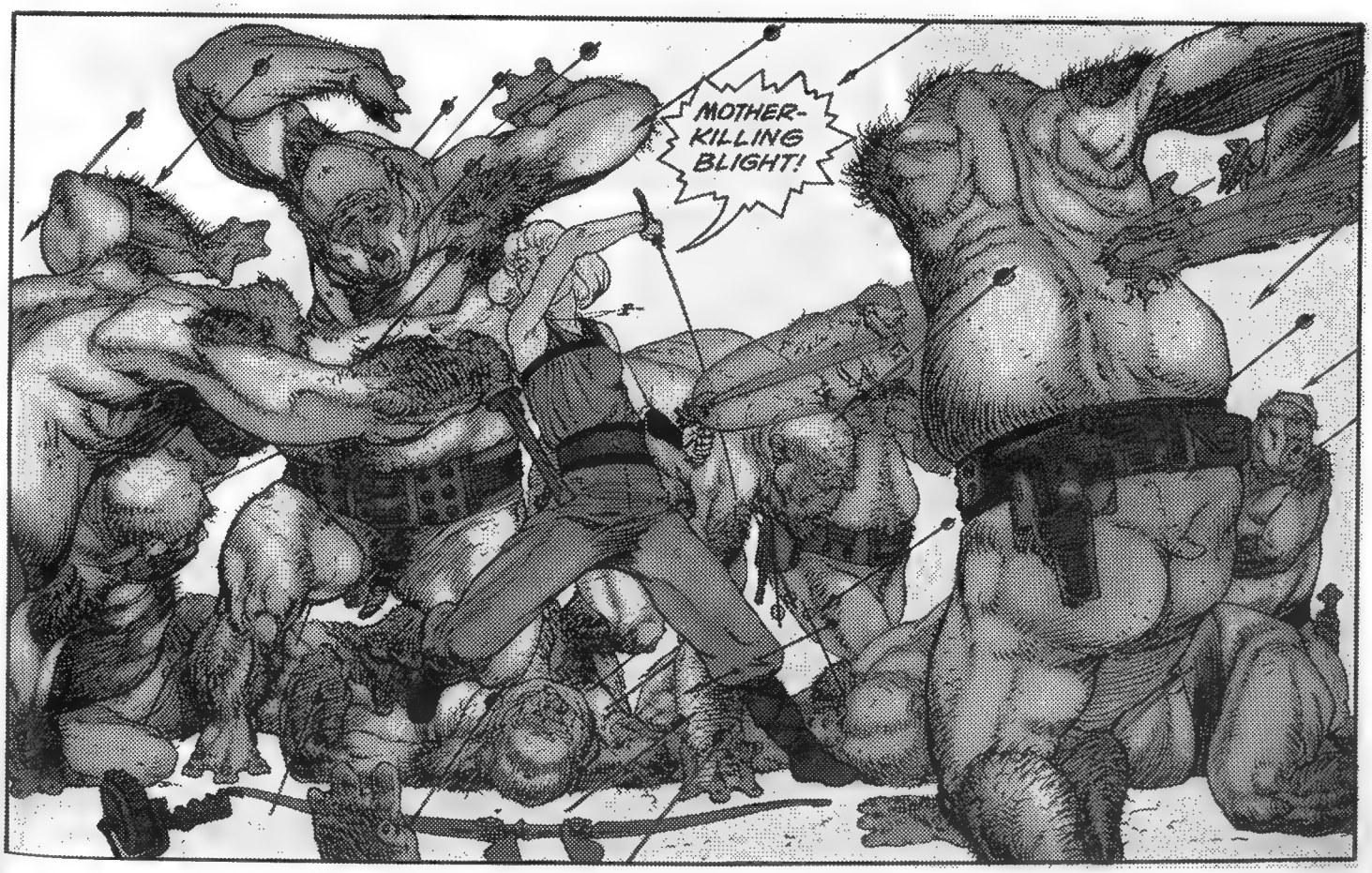

LOMMA FULL AV REGN

Møt marsboere! Ømme kjærlighetsøyeblikk! Et fritt fall fra en sykkel! En såpeboble-blåsende leiemorder! Et drama i Oslo! Et drama på Påskeøya! Og hva betyr egentlig strutsen?

JASON

med sitt sosialsurrealistiske tegneseriealbum:

LOMMA FULL AV REGN

Utgitt av **TEGN A/L Bum** • ISBN 82-91315-01-9 • Kun kr. **93,-**

PETER OG PETER OM JESUS

Av Kurt Østergaard

«Jeg har forsøkt å formidle det kristne kjærlighetsbudskapet som noe revolusjonerende. Jeg opplever Bibelen som uhyre fordringsfull, for det er krevende å følge kjærlighetens prinsipp», sier den danske serieskaperen Peter Madsen om sin tegneserieutgave av evangeliet.

Peter Madsen er en erfaren serieskaper, som siden slutten av 70-tallet, fortrinnsvis har jobbet med den populære serien «Valhall», som handler om Odin, Thor og de andre norrøne gudene. - Egentlig burde jeg være diskvalifisert til jobben med Bibelen, når jeg har arbeidet så mye med de nordiske gudene, sier Peter Madsen med et flir.

Tro mot handlingen

Han ble i januar 1991 kontaktet av det danske bibelselskapet, som ønsket seg en dansk bibeltegneserie og hadde valgt Peter Madsen på grunn av tegnetalentet. Men han sa først "Nei takk". - Min første tanke var at jeg ikke ville være med på å lage flere av disse fromme, bløtsødne og glorete tegneserieutgavene, som er lagd over kristendommens historie. Du vet, de som alltid står igjen i hyllene på biblioteket. Men bibelselskapet understreket at jeg skulle få helt frie hender og at tegneserien ikke skulle være en oppramsing av "hellige bilder".

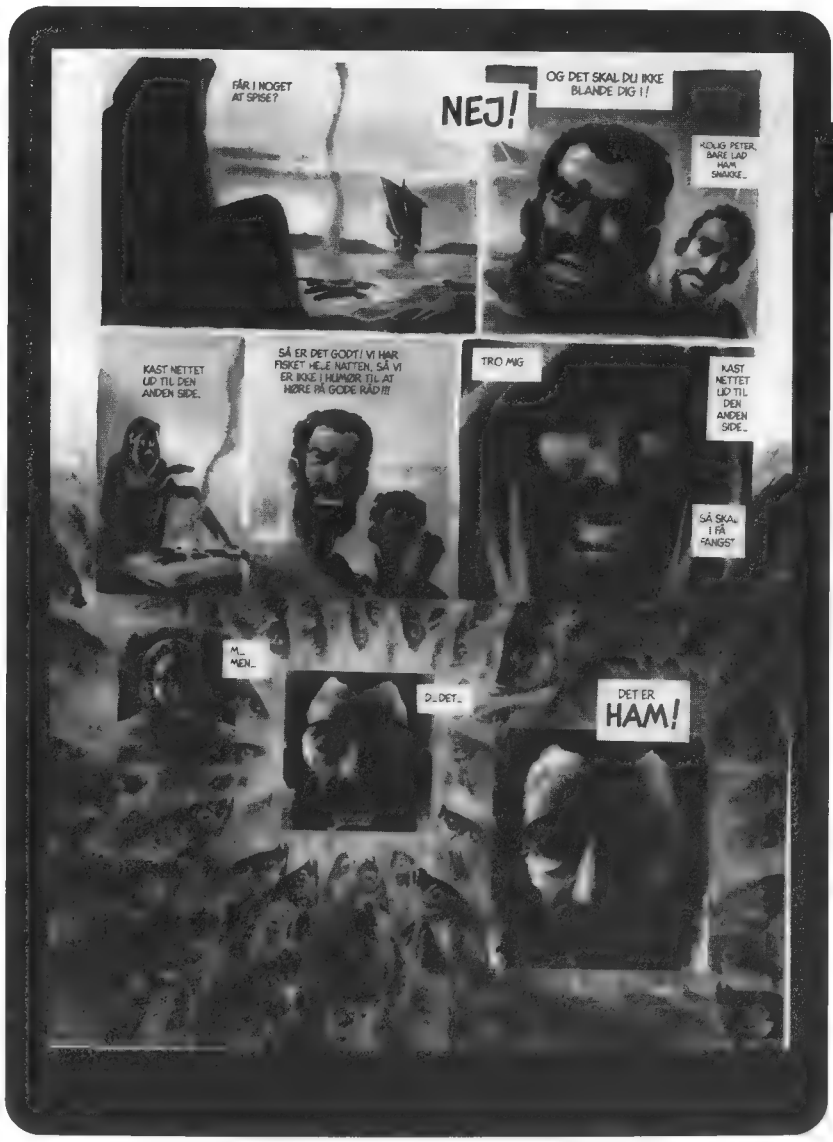

Min andre innvending var at jeg ikke følte meg tilstrekkelig nok til å tegne noe så hellig som bibelhistorien. Religiøs nok, om du vil. Det ble på intet tidspunkt, fra bibelselskapets side, satt spørsmålstegn ved mitt religiøse ståsted, så egentlig var det bare opp til meg selv å bedømme. Jeg fant ut at det likevel hadde vært spennende å forsøke. Mange av bibelhistoriene er jo grunn historiene for vår tid. Man kan ikke se en science fiction- eller en fantasy-film uten å se bibelemner i forvansket

form, så jeg fikk lyst til å lære dem skikkelig å kjenne og fortelle dem videre. Jeg visste at jeg ikke kunne ta

PETER OG PETER OM JESUS

Det viktige for meg har vært å gi videre MIN opplevelse av historien om Jesus, ikke å lage en "objektiv" utgave.

for meg hele Bibelen,så det ble til at jeg skulle begrense meg til evangeliene. Peter Madsen satte i gang med halvannen års tekststudier, som innbefattet en researchreise til Israel og et utall av diskusjoner med teologer og historikere.

- For meg er det innholdet, budskapet og stemningen, som er det viktige. Jeg er ikke interessert i å lage en historisk serie og det historiske er kun en baggrunn for meg. Den er viktig kun for å forstå historien. Ofte ser jeg stort på om ting er historisk korrekte, hvis det gir en bedre virkning eller en enklere framstilling. Jeg valgte å være tro mot bibelteksten. Ikke ordene, men mot handlingen og historien. Å skulle være tro mot ethvert ord ender som en filmatisert roman, og det er alltid en skuffelse.

- Hvilket av evangeliene valgte du å ta utgangspunkt i? - Det jeg valgte var å "harmonisere", det vil si å sammenskrive de fire evangeliene. Jeg tok hva jeg kunne bruke fra de fire evangelistene, pluss litt fra andre kilder, for eksempel det apokryfe Thomas-evangelium, samt plukket opp diverse andre interessante tanker. Fra mystikere fra tidlig middelalder til nålevende teologer.

Det viktige for meg har vært å gi videre MIN opplevelse av historien om Jesus, ikke å lage en "objektiv" utgave. Noe som også er en illusjon, tilføyer Peter ettertenksom. Peter Madsen valgte å bruke en annen "Peter" som forteller. Fiskeren Peter, som ved første møte med Jesus er en røff og oppfarende person som irriterer seg over at Jesus blander seg i deres fisking.

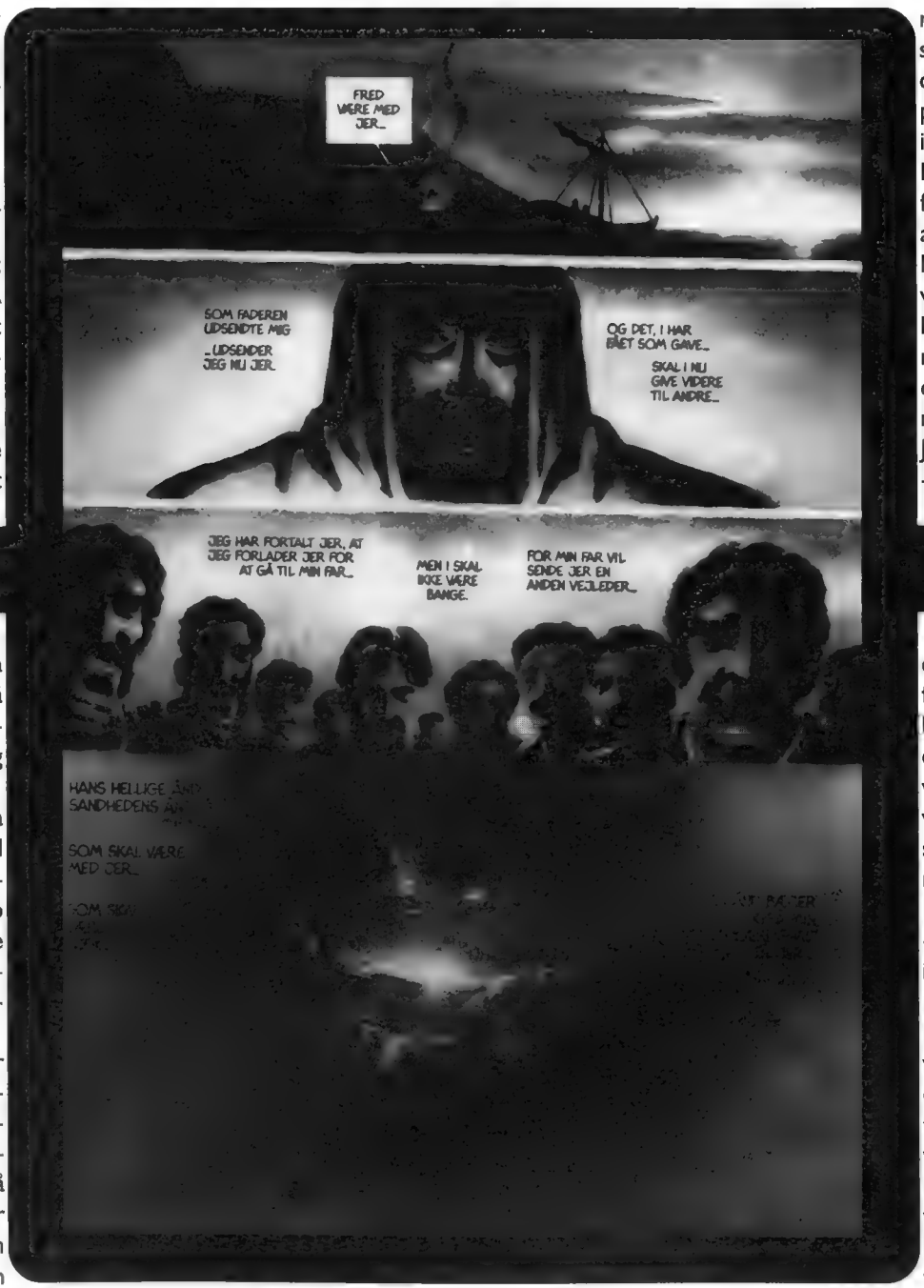

- Det er ikke dramatikk eller riktig menneskelighet over en figur, som fra første ferd har et stort smil i fjeset og beholder det resten av tegneserien. Det er Peters veksling mellom tro og tvil, som for meg gjør historien vedkommende. I det hele tatt løste det opp for stoffet, da jeg fant fram til å bruke Peter som innfallsvinkel. Ved å oppleve gjennom øynene hans, kunne jeg la Jesus stå mer uberørt. Det er legitimt å ha en personlig vinkling. Min Peter er ingen historisk person overhodet. Jeg har fullstendig ukritisk lagt inn moderne tankeganger i hans monologer og bruker ham fritt til å formulere, hva jeg selv har lyst til å si.

Ble han korsfestet!?

Tegneserien med tittelen «Menneskesønnen», kom nylig ut i Danmark. Reaksjonene har stort sett vært positive, selv om enkelte har reagert på at serien er for dyster, for problematiserende. Noen mener for eksempel at Peter Madsen har vært tilbakeholdende med å skildre de mange miraklene som Jesus gjorde.

- I mange av de tidligere fortolkninger har man brukt disse til å bevise at Jesus var Guds sønn, forklarer Peter Madsen.

- Det ville jeg ikke gå med på. Det blir mer til beskrivelsen av verdens største trollmann. Jeg vil ikke la miraklene være viktige. Jeg har med vandringen på sjøen. I den scenen har jeg heftet meg ved at det for disiplene var noe uhyggelig som skjedde. Derfor er Jesus fjern og utilnærmelig. Jeg vil la leseren fortolke episoden selv.

PETER OG PETER OM JESUS

- Derimot har jeg ikke med episoden om Lazarus' oppvekkelse. Jeg klarte ikke å få den til å fungere. Det ble til den rene Frankenstein-klisje. Mange reagerer sikkert også på andre ting som er unnlatt fra testamentets opprinnelige versjon, men det var nødvendig å sortere bort med hård hånd - å finne fram til det vesentlige. Det var nemlig litt av en balanseakt å få det episke forløpet til å fungere og samtidig få med det man syntes var vesentlig. Likeledes er det på en måte også vanskelig å jobbe med stoff som ikke kan gi folk den store overraskelsen. Jeg mener, det er ingen som ved slutten blir bestyrtet og tenker: Men jøss! Blir han korsfestet!?! Evangeliene er i deres karakter veldig episodiske, består av høydepunkt på høydepunkt. Det har vært et primært problem å presse en samlende historie ed over disse episodene. Faktisk er det først mot slutten, hvor Jesus kommer til Jerusalem og man nærmer seg korsfestelsen, at det vokser en rød tråd fram.

Bibelen er så full av selvmotsigelser. Naturligvis, det er livet også.

- Hva er for deg det vesentlige i historien om Jesus?

- Jeg synes det som står i forkynnelsesdelen, det vil si den første totredjedelen av testamentet er viktigere enn lidelseshistorien, som ofte er den som blir beskrevet i film eller romaner. Jeg har forsøkt å formidle det kristne kjærlighetsbudskapet som noe revolusjonerende. Jeg opplever Bibelen som uhyre fordringsfull, for det er krevende å følge kjærlighetens prinsipp. En av historiens poeng er nettopp at det koster å leve som Jesus gjorde det. For sine ideer. Han ble tross alt spikret opp for det. Alt har sin pris, og livet er en konstant kamp mellom lys og mørke.

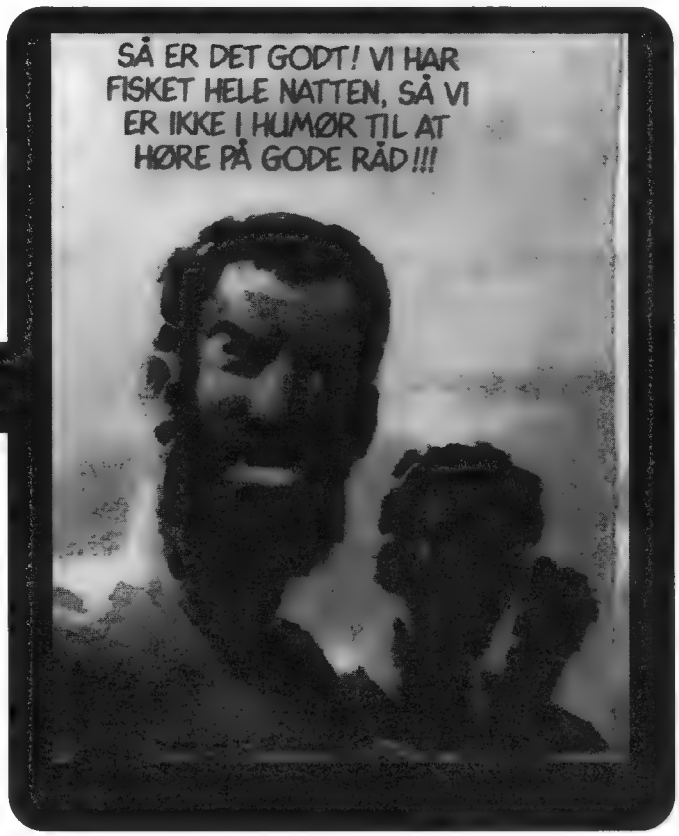

Klisjé uten fristelser

Ikke bare er "Menneskesønnen" fortalt forholdsvis fritt, men den er visualisert gjennom grove, ekspresjonistiske akvarellpenselstrøk.

- Jeg brukte mye tid på å finne en tegnestil jeg synes passet til det jeg ville fortelle. Jeg kikket en del på moderne amerikanske tegneserier og valgte en tegnestil i familie med Kenneth Williams, Jon J. Muth og Sienkiewicz. I forteller formen kan man si at folk som Alan Moore og Frank Miller har vært inspirerende gjennom deres måte å bruke indre monologer på. Det har også vært viktig for meg å være enkel og tydelig, derfor har jeg skåret ned dialogen ganske mye og forenklet fortellingen, så kanskje man kan si at også Will Eisner har spøkt en del i bakgrunnen, smiler Peter Madsen.

- Det var viktig for meg å unngå klisjeer. I fortolkningen av fristelsen i ørkenen, tegnet jeg først en tradisjonell djevel med bukkeben og så videre. Men det ble bare dumt. En slik djevel er det ikke noe som helst fristende ved. Jeg overveide hva djevelen er for meg og fant ut at det er noe inni meg selv. Noe som får meg til å gjøre ting, jeg med min samvittighet vet er feil. Jeg må dagligovervinne den fristelsen. Og det er langt ifra alltid det lykkes. Derfor lot jeg djevelen likne på Jesus, nesten til forveksling. Men ikke helt. De skal på en måte representere to uforenelige verdener. Lyset og mørket.

Motsigelsens bok

Rundt 1000 tegninger har det blitt og en tegneserie på 136 sider. "Menneskesønnen" er planlagt for utgivelse i både Sverige og Frankrike.

- Hva med Norge?

- Forhåpentlig, men vi har ikke funnet et forlag som vil trykke den. Det Norske Bibelselskapet, som hadde vært en naturlig forlegger, syntes at serien var for dyster - de ville i hvert fall ikke gi den ut i første omgang. Men jeg tror også at de er en del mer 'forsiktige' enn det danske. I England og Canada syntes man at min Jesus var for "stygg". Han er ganske tradisjonell, men han likner på en jøde fra palestinaområdet og ikke Thorvaldsens statue. Det er åpenbart et problem for noen. - Har arbeidet med «Menneskesønnen» påvirket ditt eget forhold til kristendommen?

- Jeg kommer fra en kristen familie, men mitt forhold til Bibelen var nok opprinnelig som de fleste andre danskers. Jeg hadde den stående, kikket også litt i den en gang i blant, men leste den aldri fra ende til annen. Arbeidet med serien har ikke gjort at jeg har sett lyset eller noe slik. Jeg har grunnleggende den samme kristne holdningen til livet som jeg alltid har hatt. Men fordypningen i stoffet har gjort at jeg har fått mer å ha min kristendom i. Samtidig er min bluferdighet over for Bibelen, og i det hele tatt over for det å være kristen, blitt mindre. Men jeg blir da stadig brakt i tvil om hvor grensen går mellom det allment humanistiske budskapet og det religiøse. Det fascinerende med Bibelen er at den ikke er en kokebok, hvor jeg kan slå opp på side 37 og finne oppskriften, når jeg har ett eller annet problem. I stedet gir tekstene noen peilinger til livet. En forfatter har en gang sagt at «Bibelen er hans viktigste bok, fordi den hele tiden minner ham om at livet ikke går opp». Bibelen er så full av selvmotsigelser. Naturligvis, det er livet også.

PARADOX:

Superhelt-forlag med kunstneriske ambisjoner

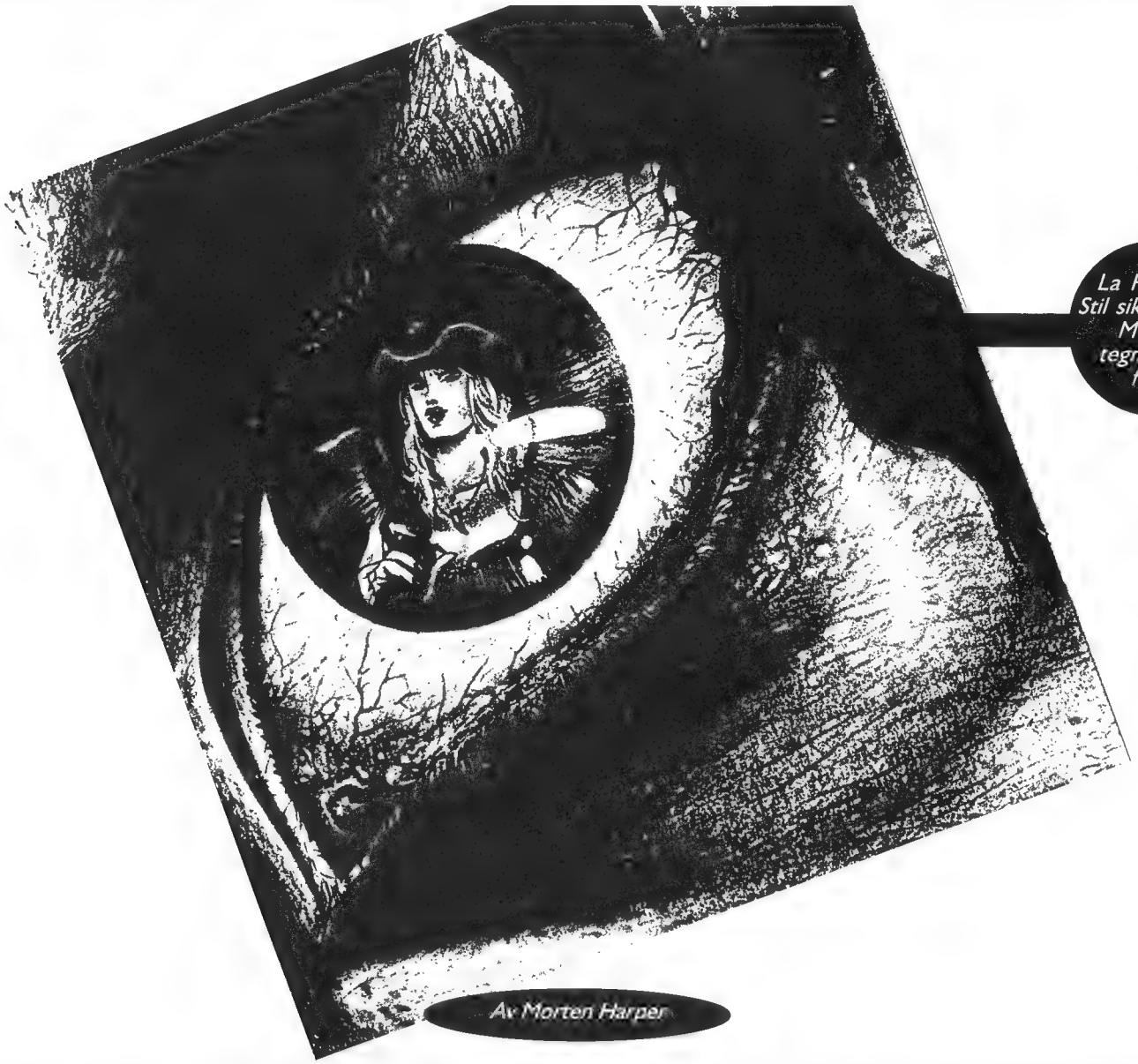

La Pacifica: Stil sikker Road Movie i tegneserie-form

Av Morten Harper

Superhelt-forlaget DC har vist seg som det mest nyskapende av gigantene på det amerikanske tegneserie-markedet. De har nå tilsynelatende tatt steget fullt ut, og lansert underforlaget Paradox Press - et forlag med svært så uttalte kunstneriske ambisjoner. Og her bugner det av paradokser.

Utvikling skjer gjennom motsigelser. Det har mange ment, og fortsatt er det mange som mener det. Tydeligvis er det i alle fall ett lyst hode på det amerikanske serieforlaget DC som er av denne oppfatningen. Underforlaget Paradox Press som ble lansert mot slutten av 1994, er nettopp en reaksjon. En reaksjon mot kritikken om dårlige tegneserier og liten evne til nyskapning, og en reaksjon mot alternative, uavhengige forlag.

Uttalt forlagspolitikk for Paradox Press er at man skal gå lengre enn tegneserier vanligvis gjør. Man vil åpne for mer eksperimenterende fiksjon, genre-bevisst krim og merkelige historier og personer fra virkeligheten. Dette er et mangfold som burde møte noe av kritikken mot de store serie-forlagene.

En etterhvert ikke helt ubetydelig del av det amerikanske serie-markedet er såkalte Independents - mindre forlag, uavhengig av de store - som gjerne utgir serier for et mer kresent publikum. Paradox Press er uttrykket for at DC beveger seg inn på dette markedet med

tyngde - de her tidligere prøvd seg mer halvhjertet med det de kalte Pirahna Press. Den generelle profilen og de seriene som hittil har kommet tyder på at man vil trenge inn til leserne av «alternative» serier.

Vi kan slå fast at DC har søkt å forene kunstneriske og kommersielle hensyn i (nettopp!) et paradoks.

PARADOX: Tegneserier for å unngå tegneserier

Det som først slår en er bøkenes format. De er enten små - som litterære bøker - og lange (ca. 100 sider) eller store og svært lange (mer enn 200 sider). Men man skal jo gå nye veier. Forlaget lover

Vi kan slå fast at DC har søkt å forene kunstneriske og kommersielle hensyn i (nettopp!) et paradoks.

også forfattere og tegnere som ikke nødvendigvis har laget tegneserier før. Nyskapning er med andre ord forlagets credo. Paradox har ordnet seriene under tre vignetter: Factoid Books, Fiction og Mystery.

Er man imøtekommende kan man si: Initiativet vil vise mangfoldet av tegneseriens muligheter; til å omhandle fakta som en fagbok, til å være spennende og gi opplevelser som en film; og til å være utforskende som en god skjønnlitterær bok.

Er man derimot opptatt av å følge denne artikkels komposisjon, finner man et paradoks: Disse serienes begrunnelse er at de skal være noe annet enn andre tegneserier. Og de skiller seg noe ut, om enn ikke så mye som forlaget hevder i markedsføringen. Men det må være et paradoks at begrunnelsen er å unngå det som særpreger tegneserien. Den virile kunstform tegneserien er settes tildels i tvangstrøye; faktafremstillinger har sjelden gitt stoff til stor seriekunst, og bruken av virkemidler i seriene er ekstremt preget av film og litteratur.

PARADOX: Sære fakta

Under vignetten Factoid Books er det kommet fire bøker: *The Big Book of Weirdos*, *The Big Book of Urban Legends*, *The Big Book of Death* og *The Big Book of Conspiracies*. I alle er det et utall tegnere, bl.a. Joe Staton, Al Davison, Hunt Emerson, Teddy Kristiansen, Dan Barry, Howard Chaykin, Rick Geary og Peter Kuper.

I *The Big Book of Weirdos* er det 66 korte historier med mer eller mindre kjente raringer. Diktatorer som Hitler og Ivan den grusomme, forfattere som Poe og Kafka, underholdere som Houdini og Bernhardt, og berømtheter som Edison, Ford og Hoover. Historiene konsentrerer seg kun om det merkelige ved personene. Man har valgt en svært arrogant form for biografiskriving; personene settes i gapestokk med ett mål: latterliggjøring. Her er mye rart og underholdende for den som tar seg litt tid.

The Big Book of Urban Legends består av mer enn 200 såkalte FOAFS (Friend of a friend stories); historier som amerikanske byfolk har hørt om, men aldri møtt folk som selv har opplevd situasjonene. De urbane legende er hentet fra bøker av Jan Harold Brunvand, en velkjent popularisator av folkloristikk. Av historiene kan nevnes: kjæledyr i mikrobølgeovnen, eksploderende toalett og de som reddet Richard Nixon.

Henholdsvis død og konspirasjoner er - som tittelen tilsier - emnet i de to andre bøkene. Innfallsvinkelen er også her uhøytidelig. En enorm mengde «fakta» av ymse slag spres ut på en lett tilgjengelig måte. Men bare tidvis er det interessant lesning. Dels skyldes det selve opplegget: en rekke tegnere av varierende kvalitet slippes løs på stoffet, og selv om det er positivt med mangfold blir bøkene som helhet svært svingende. Dels er det at stoffet som sådann er rimelig sære saker. Når tegner og forfatter makter å tilføre humor gjennom samspillet mellom tekst og bilde blir resultatet en god tegneserie, men for ofte blir seriene en illustrert referering av allverdens teorier om konspirasjoner og måter å dø på og hva som skjer når man dør.

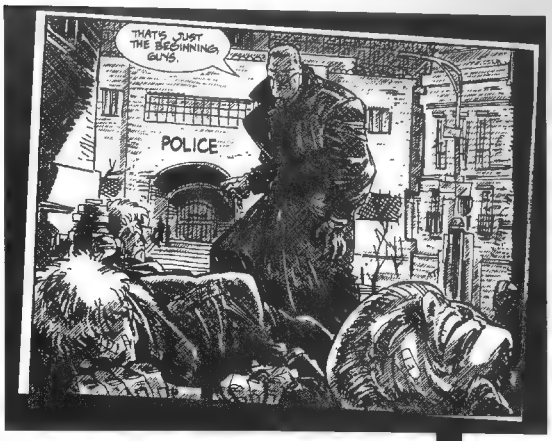

Family Man: Tettfortalt mafia-beretning

Fremstillingen av de urbane legendene er en klart bedre tegneserie enn de andre bøkene. Mens biografiene og de «faktiske» historiene ofte blir ubehagelig overfladiske, er de urbane legendenes muntlige og (dermed) poengterte form godt egnet til den kompakte fremstillingen som Factoid-bøkene legger opp til. Det er et klart paradoks ved en bok som *The Big Book of Weirdos* at man har valgt en form som bekrefter fordommer mot tegneserien.

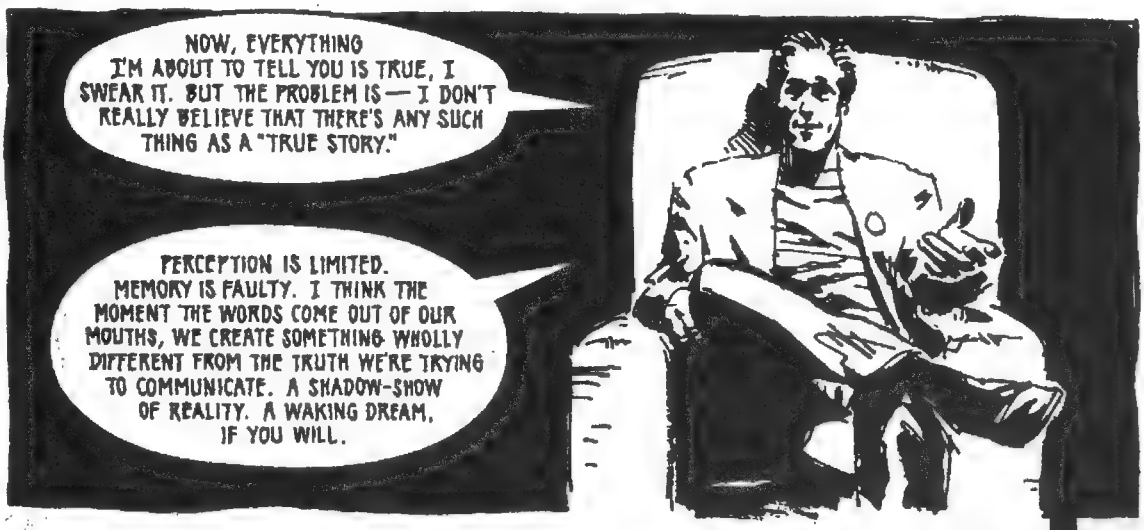

Brooklyn Dreams: Mikelig vellykket om [illegible]

PARADOX: Unik fiksjon?

Under vignetten Fiction, har det hittil kommet to serier. Den ene er *Brooklyn Dreams*, skrevet av J.M. DeMatteis og tegnet av Glenn Barr. Begge har laget flere tegneserier før. Dette er en serie om barndom og om det å kommunisere. Serien er godt fortalt og episodene fra oppveksten er til tider morsomme. Tegningene fungerer også bra. Barr veksler mellom en enkel strek-stil og en mer malerisk stil. Vekslingen mellom stilartene synes imidlertid umotivert, og tilfører ikke historien noe. De blir kun estetisk staffasje. Men tegningene er hele tiden grovt karrikerende, og fortjener mye av æren for seriens underholdningsverdi.

På første side møter vi hovedpersonen som voksen. Han sitter og ser på oss, og sier han skal fortelle en historie fra sin ungdom. Han vil gjerne si det slik det hendte, men påpeker at oppfattelsen er begrenset og hukommelsen mangelfull. I stedet konkluderer han: «... give me a small chunk of your time, and I'll weave you some lies about my life.» (s.6).

Jammen, dette lyder kjent - tenker du kanskje. Det gjorde i alle fall jeg. Serien har nemlig ett stort problem; den har et forbilde som den minner svært mye om, og som den ikke står seg i sammenligning med. Det er Neil Gaiman og Dave McKeans *Violent Cases* (Tundra, 1992). Den samme tematikken - å sette sammen minner - behandles i den serien på en langt mer komplisert og dyptpløyende måte. Det må vel være et paradoks?

Stuck Rubber Baby er tittelen på den andre serien. Med denne boken har Howard Cruse laget en tegneserie som innfrir de noe ravende løftene til forlaget. Fem års arbeid ligger bak serien og den er da også blitt skamrost i enkelte kritikerkretser. I det amerikanske magasinet The Comics Journal er *Stuck Rubber Baby* utropt til en ny *Maus*. Parallellen kan diskuteres, men at Cruse har laget et verk som ruver er det ingen tvil om. Både forteller- og innholdsmessig er dette en tegneserie med en sjelden bredde og omfang. La oss kalle en anbefalning for en anbefalning: Dette er en tegneserie som fortjener å bli lest.

Boken handler om den unge Toland Polks oppvekst i de amerikanske sørstatene på 60-tallet. Dels omhandler serien en tid med sosiale sammenstøt og den sorte befolkningens kamp for borgerrettigheter, dels - og dette er det viktgste - handler det om sammenstøt på det personlige planet: Polk søker etter sin seksuelle identitet, og strever med å komme overens med sin homofile dragning. Cruse fortjener skryt for å bruke denne kraftfulle parallellen uten at fremstillingen blir søkt.

Cruse er en av de mest profilerte homofile tegneserieskaperne i USA, og selv om serien er fiksjon har han i intervju medgitt at elementer er selvbiografiske. I flotte tegninger, med Cruses særpregede form for skraveringer, satt sammen i en gjennomarbeidet sideuttegning, skildrer han sine mennesker og begivenheter. Få tegneserier krever som denne at man faktisk leser og ikke bare skummer. Serien tar tid å lese, ikke fordi den er høytravende eller uforståelig, men fordi historien og personene er komplekse - som en virkelighet.

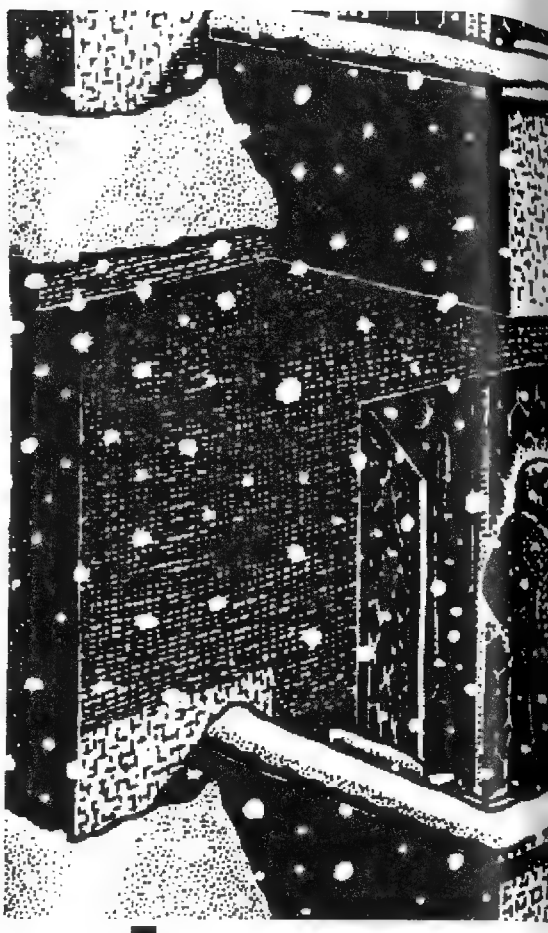

Cruse er en av de mest profilerte homofile tegneserieskaperne i USA

(Bl.a. *Djævlemund* (Carlsen, 1992)). Staton har tegnet utallige superheltserier. Her er vi i den mer hardkokte genren, i en verden hvor mafiaen er i ferd med å ryddes vekk fra New Yorks gater av en politi/prestkloning - Monsignor. En redd mafiaboss søker hjelp hos en av sine beste menn, Alenzo. Han er bror av Monsignor. Det viser seg at Monsignor har suspekte hensikter; han vil ta over byen.

Det er en tett fortalt historie. Oppbygningen av serien er grei, og de actionfylte intrigene og omslagene er rimelig medrivende. I det hele tatt står serien godt forankret innen sin genre. Staton er attpåtil en sikker tegner. Han har en stil særpreget av tette skraveringer, noe som skaper en dyster atmosfære. Fortellerteknikken er disiplinert (4 bilder (i to striper) pr. side); visuelle eskapader viker for den stramme komposisjon.

Randy Duburke «album»-debuterer med thrilleren *Hunter's Heart*. Det handler om politimannen som vil ta rotta på en mektig forbryter, men denne har selvsagt styringen på en del korrupte politifolk. Hovedpersonen blir lurt i en felle, og må rømme vekk fra anklager om mord på sin kollega. Under flukten mister han hukommelsen. Men jakten fortsetter. Som en ramme i bakgrunnen er en rekke bestialske mord begått av forbryterbaronens sønn. Serien er bra fortalt, og Duburke tegner effektfullt med ekspressive kontraster.

Thrilleraktig er også *Green Candles*, skrevet av Tom De Haven og tegnet av Robin Smith. De Haven er en etablert forfatter. Smith har arbeidet med blant annet Judge Dredd. Serien handler om minner - som ikke alltid er virkelige. En lærerinne mottar mordtrusler og mener hun vet hvem morderen må være. En forsoffen privatdetetiv undersøker saken.

Paradox Mystery-bøkene er trebindsverk, og dermed mer omfangsrike enn den jevne spenningsserien. Dette gir rom for mer komplekse historier. I *Green Candles* finnes mer enn hovedtråden: det er detektivens forhold til sin datter og sin tidligere kone, lærerinnens fortid, forholdet til ordføreren og hans sønn - for å nevne de mest sentrale. Seriene er - sett under ett - både velkonstruerte og til tider spennende. De hører absolutt til de bedre spenningstegneseriene som utgis. Når det er sagt, utnytter de sjelden fullt ut det potensialet som finnes for å utdype nyanser både i personer og historien. En hvilken som helst kriminalrom av middels kvalitet vil kunne stå seg i sammenligning i så måte. Et annet problem er selve genrekonseptet. Seriene er i hovedsak variasjoner over historier vi har lest eller sett før. For å ta *Hunter's Heart* som eksempel: den ubestikkelige politimann i konflikt med suspekte overordnede er en nedslitt klisje, likeledes den uskyldige på flukt fra anklager og et ubeleilig hukommelsestap - om ikke akkurat i denne kombinasjonen. Seriene er således mer det gode håndverk, enn gode verk.

Hva er så paradokset? Kanskje den disiplinerte virkemiddelbruken. Ser vi bort fra nykommer Duburkes stil-eksperimenter, hopper seriene bukk over enestående tegneserie-virkemidler som onomatopoetikon og variert side-layout. I stedet velger man en form som er omsatt fra litteratur og - særlig - film. Hvorfor gå om tegneserier hvis målet er å unngå tegneserien?

PARADOX: Mysterier

Med sin Mystery-vignett skal forlaget ifølge dem selv «..cover the entire spectrum of the mystery field - from hard boiled detective stories to police procedurals, and from novels of psychological suspense to tales of ordinary people caught up in extraordinary situations» (bøkenes s. 2). De to titlene hittil utgitt holder det de lover.

La Pacifica er skrevet av Joel Rose og Amos Poe, og er tegnet av Tayyar Ozkan. Forfatterne har ikke befattet seg med serier før. Ozkan er derimot bl.a. blitt publisert i *Heavy Metal*. Serien kan best beskrives som en Road Movie i tegneserieform, noe som forsterkes av at sideuttegningen er holdt i 4 wide-screen bilder pr. side. Tegningene er også disiplinerte og realistiske, med en sikker og klar strek.

Serien staret når en mann går berserk på et motell og dreper flere folk. Motelleieren vil finne ut hvorfor det skjedde. Han drar ut på veien, og via flere lignende hendelser finner han til slutt årsaken i en manipulerende kvinne.

Den andre serien - *Family Man* - er skrevet av Jerome Charyn og tegnet av Joe Staton. Førstnevnte er kjent for sitt fruktbare samarbeid med Francois Boucq

Seriografi:

Robert Loren Flemming / Robert F. Boyd jr. og diverse tegnere: *The Big Book of Urban Legends* (1994).

Carl Posey og diverse tegnere: *The Big Book of Weirdos* (1995).

Diverse: *The Big Book of Death* (1995).

Doug Moench og diverse tegnere: The Big Book of Conspiracies (1995).

J. M. DeMatteis og Glenn Barr: Brooklyn Dreams 1-4 (1994/-95).

Howard Cruse: Stuck Rubber Baby (1995).

Joel Rose / Amos Poe og Tayyar Ozkan: La Pacifica 1-3 (1994/-95).

Jerome Charyn og Joe Staton: Family Man 1-3 (1995).

Randy Duburke: Hunter's Heart 1-3 (1995).

Tom De Haven og Robin Smith: Green Candles 1-3 (1995).

MIRAKLENES FORLAG

Vår tids titaner, superheltene, jubilerer. November 1961 ble en gruppe på fire romfarere utsatt for kosmiske stråler. Siden ble verken de eller superheltene som før. Nå gjenfødes heltene i moderne omgivelser og med anaboliserte kropper.

Av Morten Harper

Det begynte i november 1961, med heftet *The Fantastic Four* #1 fra forlaget Marvel Comics. For å slå kommunistene i rom-kappløpet, lar firkløveret Dr. Reed Richards, Ben Grimm, Susan Storm og Johnny Storm seg skyte opp med et romskip. Resultatet er at de blir utsatt for kosmiske stråler, med høyst særegne virkninger: Susan blir usynlig, Grimm svarer til navnet og blir en mursteins-koloss, Johnny blir selvantennelig, og Richards tøyelig som plastikk. De sverger å bruke kreftene til menneskehetens beste. Slik ble De Fantastiske Fire etablert. Siden den gang har de holdt døgnåpent og bekjempet skurker, ikke minst giganter som planet-knuseren Galactus og den fryktingytende Doctor Doom.

Superhelter hadde slått seg frem i tegneserienes ruter også før høsten 1961, Supermann var den første i 1938. Marvel hadde selv vokst ut av forlaget Timely Comics, og flere av heltene hadde vært på trykk før.

Høsten 1961 ble imidlertid den moderne superhelt født. Marvel-heltene var både mer fantastiske og jordnære. Action-forløpene var mer intens og kreftene mer kosmiske, men samtidig ble heltene plassert i en gjenkjennelig, moderne verden. Historiene var kraftfulle melodrama. Som sine forløpere gikk heltene med lange underbukser.

Forfatteren Stan Lee - godt hjulpet av tegnere som Jack Kirby og Steve Ditko - bygget ut Marvel-universet. I 1962 kom berserkeren Hulk og vegg-klatreren Edderkoppen, året etter mutantene i Prosjekt X - og mange flere. Selv sluttet Lee som forfatter av hefte-seriene på begynnelsen av 70-tallet.

Feilbarlige

- Figurene skulle være av en type jeg selv personlig kunne forholde meg til; de skulle være av kjøtt og blod. De skulle ha svakheter og kunne begå feil, de skulle ha både humoristisk sans og en viss ironisk distanse. De skulle være som leserne, bortsett fra at de hadde særegne superkrefter. Slik beskriver Lee hva han var på jakt etter da Marvels nye helteunivers ble lansert.

- Våre helter skulle kunne begå feil - i hovedsak på det personlige plan - og ha følelsesmessige problemer.

Derfor er det både indre og ytre spenninger mellom personene; Fantastiske Fire er som en problemfamilie, Bruce Banner blir til Hulk når han mister besinnelsen, og mutantene i Prosjekt X møter frykt hos befolkningen på grunn av sine superkrefter.

Edderkoppen er den figuren Lee selv setter størst pris på:

- Han var nok den første superhelten som blottla sine nevroser. Hvor mange superhelter må gå rundt i en evig angst for at deres gamle tante May skal dø av hjerteanfall? Og hvor mange superhelter har hatt så mange problemer med kjærlighetslivet?

Trendy nok fikk Peter Parker fylt opp bok-hyllen med eksistensialistisk litteratur når Marvel-seriene toget inn på USAs høyere læresteder utover på 60-tallet.

Opprinnelsene

Mens de tidligere superhelt-seriene var preget av 30-tallets amerikanske pulp-litteratur, hentet Lee inspirasjon både fra 60-tallets science fiction og ikke minst mytologi. Den grønne giganten Hulk er et blandings-produkt:

- I lang tid hadde jeg vært klar over at folk har lettere for å få sympati for figu-

ten hatt en forkjærlighet for Frankenstein-monstret; han var ikke den onde, men var så klumsete at han ble oppfattet som en trussel. Vi brukte Frankenstein-konseptet i oppdatert form og lånte i tillegg fra Dr. Jekyll og Mr. Hyde.

Superhelten Tor er hentet fra norrøn mytologi, og kom inn i Marvel-universet da den haltende Donald Blake fant en stokk som forvandlet ham til tordenguden.

- Da jeg leste om de norrøne gudene, kom jeg over en spennende figur kalt Tor. Han var tordenens gud, han var mektig og han hadde en stor hammer. Jeg hadde aldri sett en helt bruke hammer før; de hadde pistoler, sverd og spyd - men hammer, det var noe nytt.

Mørkt og rått

Ved overgangen fra 70- til 80-tallet gikk flere serieskapere løs på superheltene med revisjonistisk iver. Trend-setterne var forfatteren Chris Claremont og tegneren John Byrne med serien *Prosjekt X*. Tilnærmingen er en barsk realisme; mutant-gruppen er presset helt på samfunnets utkant og blir forfulgt. Serien prøver å skape indre spenninger ved å sette personene i gruppen opp mot hverandre.

Den blinde, men hørselssterke, superhelten *Daredevil* ble også frisket opp. Frank Miller blandet film noir, hardkokt krim, karate-filmer og superhelt-genren, fortalt i et filmatisk og stilisert billedspråk.

Denne utviklingen bryter imidlertid med grunnleggende trekk ved genren. Superheltforfatteren Kurt Busiek sier til det amerikanske magasinet *The Comics Journal*: "Jeg mener at utviklingen på 70- og særlig på 80-tallet i Marvels serier var at de gjorde universet mer realistisk, mer konsistent, mer *virkelig*. Desto mer virkelig du gjør superheltene, desto mindre metaforisk kraft har de; de blir til individer i stedet for projeksjoner."

Marvels

Busiek har selv tatt affære og laget en mer nostalgisk visjon med serien *Marvels*. Den skildrer gjennom utsnittet til en fotograf de største trefningene mellom superheltene i 60-tallets hefter, men denne gangen fortalt i storslåtte, malte bilder. Serien undersøker også menneskenes forhold til superheltene. Busiek utvider verdensbildet og gir plass til vanlige mennesker, mens superheltene samtidig rendyrkes i sin mytiske form.

Etter denne serien har det kommet en rekke malte superhelt-serier som enten ser på menneskers møte med superhelter, eller skildrer heltenes kamper. Heltene fremtrer som virkelige i de malte bildene; det blir som å skifte fra 14 tommer TV med grelle farger til kinoens wide screen.

Gjenfødelse

I god tid før 35 års jubileet ble de fire romfarerne Richards, Grimm, Storm og Storm på nytt sendt ut i rommet og ble kosmisk bestrålt. Denne høsten "gjenfødes" - foruten De Fantastiske Fire - Kaptein Amerika, Tor og Jern-mannen.

Historiene er de samme, men plassert i 90-tallets omgivelser. Seriene har tatt til seg den teknologiske utviklingen og endringer i hva leserne lar seg fascinere av. Tersklene for hva vi finner oppsiktsvekkende er forskjøvet i løpet av de 35 årene. For å gi personene en moderne appell, er også deres roller endret. Unggutten Johnny Storm er ikke lenger en lidenskapelig bil-mekker, men en fremadstormende direktør i konsernet The Storm Foundation. Hans søster Sue har også en høy stilling i selskapet.

Relanseringen - "Heroes Reborn", som den heter - er uttrykk for den foreløpig siste bølgen innenfor superhelt-genren. En ekstrem estetikk som hvor handlingen må vike for slagkraften i de enkelte billed-rutene. Trenden uttrykker superheltenes essens; titaner som slår løs på hverandre, i side etter side. Figurene har en overdreven, i realiteten umulig, fysikk og enorme våpen. Billedrutene er større, med god plass for flexende poseringer. Dette er superhelt-serier for den frenetiske Playstation-generasjonen. Relanseringen er bare en av mange fra Marvel de siste årene. Da *Prosjekt X* ble relansert høsten 1991, solgte det første heftet hele åtte millioner eksemplarer!

Konsernet

I første halvdel av 80-tallet hadde flere Marvel-helter egne norske blader, men de er nå lagt ned. Barbaren Conan er den eneste tilbake av Marvels figurer, og denne primaten er ingen superhelt.

Marvel dominerer det amerikanske tegneseriemarkedet, med en markedsandel i fjor tett under 30 prosent. Markedet som helhet var anslagsvis 650 millioner dollar. Seriene er oversatt til et tyvetalls språk. I tillegg kommer filmer - både spillefilmer og animasjon - og dataspill. På spillefilm-fronten står både *Prosjekt X*, *Hulk* og *De Fantastiske Fire* i kø, og det ryktes at at *Terminator*-regissør James Cameron skal filmatisere *Edderkoppen*.

De mange endringene og nye mediene til tross, skal vi tro Stan Lee ligger essensen i Marvels mytologi fast:

- En verden hvor alle uansett hudfarge, kjønn eller tro er forenet i en felles glede over eventyr, fantasi og ren og skjær moro. Kanskje er det nettopp dette som Marvel handler om.

Kilder:

Mike Benton: *The Comic Book in America* (Dallas: Taylor 1993).
Les Daniels: *Marvel* (London: Virgin 1991).
Richard Reynolds: *Superheroes - A Modern Mythology* (Jackson: University press of Mississippi 1994).
The Comics Journal # 182 (Seattle: Fantagraphics Books 1996).

SIGNALEMENT AV EN SUPERHELT

Superheltene har mytologisk forankring, som en amerikanske college-student sa det på 60-tallet på superheltene erobret amerikanske læresteder: «Vi ser på Marvel Comics som det tyvende århundrets mytologi og Stan Lee som denne generasjonens Homer.»

Det er fire viktige kjennetegn ved en superhelt:

- Skal man være superhelt, må man ha *superkrefter*. En Hulk kan knuse tilsynelatende ubegrensete mengder metall, og et av medlemmene i Fantastiske Fire kan gjøre seg om til en levende fakkel.
- *Kostymen* skjuler personens virkelige identitet og gir ham samtidig identitet som superhelt. Dekk-identiteten gir heltene et fritt pusterom fra den strevsomme gjerningen som superhelt. Ved å gi figurene også en menneskelig identitet, blir de lettere å identifisere seg med.
- *Opprinnelseshistorien* er viktig fordi den forklarer personens overgang til supervesen. Historiene forklarer ofte ikke bare hvorfor figuren har superkrefter, men også hvorfor han eller hun utfører sin gjerning som superhelt.
- *Altruisme*. Superheltene er som guder i menneskeform. De er ikke bare supre i sine krefter, men også i sin moral. De har en rettferdighetskodeks som står over loven.

Merkelige Marvel

Marvels superheltunivers er et sted for mirakler, også de merkelige. Et av forlagets mer pinlige øyeblikk er historien der tordenguden Tor med sin onde halvbror Loke på ryggen ødelegger Jordens mest storslåtte byggverk.

Det skjedde i heftet *Journey into Mystery* # 94 (juli 1963). Stakkars Tor er sleivete med sin berømte hammer, og treffer seg selv i nakken. Dermed blir han ond, og knuser i tur og orden pyramidene, den kinesiske mur, Taj Mahal, Golden Gate Bridge, Panama-kanalen, Det skjeve tårn i Pisa og Eifel-tårnet.

Det går bra til slutt. De andre gudene fra Åsgard - utkledd som FN-delegater - griper inn og gir ham nok et hammerslag; med vondt skal vondt fordrives. Sammen pusser gudene opp bygningene.

SISTE: Desember -96 ble det meldt at Marvel var slått konkurs. Bladene utgis likevel, og nye investorer har kommet til slik at videre drift er sikret.

TEGNESERIEINTERESSERT?

TEGN

Nordens mest tekstrike og omdiskuterte tidsskrift om og med tegneserier! Et absolutt must for kultursnobber og tegneseriefreaks!!!
Kr 100,- i abonnement (2 nummer - 1 år) eventuelt kr 200,- (4 nummer - 2 år).

Norsk Tegneserieforum

Landsdekkende med eget medlemsblad. Lokalforeninger landet over! Mange rare og spennende aktiviteter. Be om velkomstpakke!
Junior kr 60,- Senior kr 150,- og støttemedlemmer kr 500,-

TEGN A/L Bum

Norske kvalitetstegneserier? Nasjonalromantikk? Sosialsurrealisme? Vold? Kjærlighet? Action? Kunst? og mer til i TEGN A/L Bum's

Jason
Lomma full av regn
Kun kr 93,-

Steffen Kverneland
De knyttede never
Kunnere kr 98,-

Det Nasjonale Tegneseriearkiv

Komplett samling av norske tegneserier fra 1986. Stor samling av fagtidsskrifter, fagbøker, presseklipp m.m. Vi mottar gjerne trykksaker, serier og bøker som gaver til arkivet. Alt av interesse!

Norsk Tegneserieindex

Ajourført utgave på 340 sider. Katalog over alle norske tegneserieutgivelser siden 1912 og frem til i dag. En uunværlig kilde til kunnskap om den norske tegneserieKulturen.
Utgitt av NTI, Bodø
Kr 175,-

FellesAntikvariatet

Bøker-tidsskrifter-tegneserier-salg-kjøp-bytte! Fører alle skandinaviske tegneserietidsskrifter. Spesialist på krimbøker, humor og norsk skjønnlitteratur.
Be om lister.

ALT SAMLET I
LANGES GT 7
0165 OSLO

- ☐ Ja! Jeg vil bli medlem av Norsk Tegneserieforum
- ☐ Ja! Jeg vil abonnere på TEGN
- ☐ Ja! Jeg vil bestille Lomma full av regn
- ☐ Ja! Jeg vil bestille De knyttede never
- ☐ Ja! Jeg vil ha bokliste fra Fellesantikvariet
- ☐ Ja! Jeg vil ha tegneserieliste fra Fellesantikvariet
- ☐ Ja! Jeg vil ha tegneserieindex fra NTI

Navn: _____

Adresse: _____

Postnr./Sted: _____

BREV

Kan sendes ufrankert i Norge
Adressaten vil betale porto

SVARSENDINGSAVTALE NR: 150260/19

Forenings Service, Fellesinvest
St.Hanshaugen postkontor
0131 OSLO

SUPERHELTENE I EN ANNEN VERDEN

Av Morten Harper

"In Elseworlds heroes are taken from their ususal settings and put into strange times and places - some that have existed or might have existed, and others that can't, couldn't or shouldn't exist. The result is stories that make characters who are as familiar as yesterday seem as fresh as tomorrow."
Slik beskriver forlaget DC Comics selv sin vignett Elseworlds, hvor superhelter gis roller som kjente historiske skikkelser, roman-figurer og lignende. Dermed lages en alternativ verden. Alternative verdener er ikke noe nytt innenfor litteraturen, vi finner dem i hovedsak innenfor science fiction-tradisjonen. Gjennom det kontrafaktiske kan man sette spørsmålstegn ved virkeligheten og se på alternativer. Superhelt-seriene har røtter i science fiction. Som: Hva ville skje hvis et barn fra Krypton vokste opp i en by i midten av USA?

Ved å knytte en historie til den faktiske Historie kan den få relevans for flere; den knyttes til noe som er kjent for mange og de er interessert i: Hva hvis J. F. Kennedy og Abraham Lincoln ikke var blitt snikmyrdet? Eller hvis nazistene hadde vunnet 2. verdenskrig?

Superhelt-seriene oppstiller en alternativ verden på to plan: 1. Selve deres univers med superhelter er en alternativ verden, en trend det siste ti-året har vært å skildre den mer troverdig (*Vektere*, *Marvels* etc.) 2. Elseworlds-konseptet: endre miljøet rundt de kjente figurene; plassere heltene inn i den virkelige - eller en annen fiktiv - Historien.

DCs Elseworlds

Vi plukker fra "øverste hylle" blant Elseworlds-seriene. Særlig Batman har fått utfolde seg i forskjellige roller.

* Boken *Superman - Batman: Alternate Histories* samler fire historier fra hefter (fra 1994). To historier hver med Supermann og Batman.

I *Leatherwing* er Batman en tøff og rettferdig pirat - Jokeren, Robin og Catwoman er også med. Serien er en liten parantes. Mer interessant er *Citizen Wayne*, en pastisj over Orson Welles' legendariske film *Citizen Kane*. Den er skrevet av Brian Augustyn og Mark Waid og tegnet av Joe Staton og Horacio Ottolini. Serien bruker Welles teknikk med å rulle opp livet til en person gjennom tilbakeskuende glimt, og den begynner med at Wayne finnes død og i en hånd holder han fast på Batman-symbolet. Imidlertid er innholdet mer overfladisk, og henfaller til tradisjonelt melodrama, toppet av et definitivt slåsskamp-oppgjør mellom denne verdens Bruce Wayne og Harvey Dent. Serien viser at Elseworlds-seriene viktigste styker er sine forbilder, ikke det de selv tilfører.

Historiene med Supermann har en politisk forankring. I John Byrnes *Legacy* kommer denne verdens Supermann - the Sovereign - til USA mens landet er en britisk koloni. Under hans styre forblir det en koloni. Allmakten korrumperer ham, han er som en Gud og velger å styre tyrannisk. En av hans etterkommere, med menneskeblod i årene - leder imidlertid an i en frigjøring. Også her er det overfladiske både når det gjelder historien og personene. *Crucible of Freedom* - skrevet av Jon Bogdanove og Judy Kurzer Bogdanove og tegnet av Humberto Ramos med flere - handler om slavenes frigjørings-

kamp. En svær slave tvinges til å bygge en rustning til sin herre under den amerikanske borgerkrigen. Men han bruker den selv og blir Steel - en Supermann-klone. Selv om dette er heroisk og politisk korrekt blir serien påtrengende gammelmodig - de tyranniske slavedriverne har vi sett før.

Ubestikkelig

* *Batman: Scar of the Bat*, tegnet av Eduardo Barreto og skrevet av Max Allan Collins, setter Batman inn i kampen mot Al Capone og hans gangstere i USA under forbudstiden. En forfyllet Elliot Ness forteller historien om hvordan de til slutt tok knekken på Al Capone, om hvordan en maskert mann kom til unnsetning med hardere midler. Denne mannen var selvsagt Ness i forkledning - men serien etterlater et spørsmål om ikke det også innenfor dens verden er diktning; resultat av Ness fulle fantasi.

Batman var kompromissløs mot skurkene, og kunne fortsette der Ness og hans menn måtte avvente. Rammen rundt fortellingen med en reporter som intervjuer Ness tilfører en ekstra dimensjon, og historien er spennende med god fremdrift. Barreto er en svært habil tegner, litt nostalgisk som passer utmerket til å skildre tidens atmosfære.

* *Batman: Dark Allegiances* av Howard Chaykin setter vår helt inn i kampen mot nazisme i forkant av 2. verdenskrig. En fascistisk gruppe er på fremmarsj i USA, de konspirerer om å drepe presidenten og overta makten. Operativ arm er Ku-Klux-Klan utstyrt med hake-kors, men også en senator har de med seg. Hitler trekkes dessuten direkte inn i de amerikanske fascistenes spill. Blant Ku-Klux-Klan er selvsagt Jokeren. Batman står tilbake som demokratiets redder.

Chaykin er en dyktig forteller, så også her. Intrigene formidles effektivt, og han teger visuelt spennende. I omslag og oppslagstegningen er det antydning til en pastisj på fascistisk, strebende kunst. Hans typisk grove strek og tettgående billedutsnitt i dynamisk montasje gir serien intensitet.

* En Bruce Wayne besatt av å forsones med drapet av sine foreldre av en landeveisrøver. Han studerer og blir en briljant doktor - og prøver til slutt å skape liv - en kropp satt sammen av de beste delene og med hans fars hjerne. Lyder kjent? Det er Frankenstein-historien i ny innpakning. Tegnet av Bo Hampton og skrevet av Jack C. Harris: *Batman: Castle of the Bat*. Hampton malerier er rike på stemning. Likeledes er serien en god versjon av Frankenstein - det er nærhet i mytologiene som gjør at universene kan føyes inn i hverandre.

* I *Superman: Kal* av José Luis Garcia-López (tegning) og Dave Gibbons (tekst) lander en liten romkapsel fra planeten Krypton på jordet til noen engelske bønder i middelalderen. Hans særegne natur kommer frem; sterk og tilsynelatende usårlig. Han fører an i folkets opprør mot tyrannen baron Luthor. I oppgjøret med Luthor dør han imidlertid ettersom Luthor har en halskjede med kryptonitt. Han gravlegges og tilbake er kun legenden, som den her fortelles til en ung gutt ved navn Merlin. Sitt fantastiske sverd av stål fra Krypton har Kal plassert i en stein - klart til å trekkes opp. Slikt blir det klisje-preget heroisme av, hvor Kal fritt får flexe muskler. Lopez viser igjen at han

er en habil tegner.

* DC goes Image. En 150 år gammel Supermann med flagrende hvitt hår og skjegg som en tradisjonell Gud, en umulig fysikk med muskler så svulmende at de ser ut til å kunne sprekke når som helst og utstyrt med tilsvarende umulige, gigantiske våpen. Det er det mest påfallende ved *Superman: At Earth's End*, tegnet av Frank Gomez og skrevet av Tom Veitch. Settingen er: I år 2002 er jorden et katastrofe-område, stenket i forurensning. Universets oppryddere vil rydde opp på jorden for godt, men da de vil utslette Gotham City sier den gamle Supermann stopp. Gotham City kryr imidlertid av monstre, og Waynes laboratorier er blitt hjem for nazistiske eksperimenter, ledet an av en gruppe Hitler-kloner. Dette må Supermann og en gjeng gutter sette en stopper for. Ja, slik er faktisk "historien". Defintivt den mest speisa i Elseworlds. Og Batman dukker opp som nyutklekket nazist.

Dommedag

* DCs hittil største Elseworlds-satsing er *Kingdom Come*, skrevet av Mark Waid og tegnet av Alex Ross. Serien skildrer en fremtid hvor en ny generasjon superhelter mangler de klassiske heltenes ansvarsbevissthet for den styrke og makt de har (et spark til Image - vil jeg tro). Omsider overtales Supermann til å komme tilbake fra sitt selvvalgte eksil på en bondegård for å ordne opp. Sammen med klassiske helter som Wonder Woman, Hawkman, The Flash og Green Lantern, gir han andre lite valg: følg superheltenes kodeks frivillig - eller bli kuet med makt. Etter en rekke trefninger får de situasjonen under kontroll. Det er imidlertid større intriger på gang. Den mektige forretningsmannen Lex Luthor fører an i noe han kaller "Mankind Liberation Front", og allierer seg ikke minst med Captain Marvel. Dermed er det duket for tidenes oppgjør i DC-universet - mellom Supermann og Captain Marvel. Tidsriktig har Waid lagt til nok et forteller-lag: vi følger handlingene gjennom øynene til et menneske, her pastor Norman McCay (i slekt med Winsor?).

Serien ble lansert som 90-årenes svar på *Vektere* og *Batman: Nattens ridder*. I et slikt lys faller den igjennom. Seriens fremste kvalitet er Ross' malerier: det er fascinerende å se fordums seriehelter fremtre som plastiske personer. Men etter *Marvels* er det klart at denne fascinasjon mangler nyhetens sensasjon.

Historien er ikke som i *Marvels* nostalgisk tilbakeskuende, men et forsøk på å skildre en mulig fremtid og skal således stå på egne bein. Det gjør den ikke mer enn måtelig. Serien har på ingen måte *Vekteres* kompleksitet, og heller ikke *Batmans* bulldozer-action og samfunnskommentar. Men pretensjonsnivået er høyt; det startet med bibel-sitater som skal sette den rette dommedagsstemning: Kingdom Come. Men det kommer i liten grad slik patos under vingene. Dramaturgien er heller ikke hva den burde være. Det tar lang tid å utvikle handlingen, og det er først i fjerde bind at det løsner. Da møtes helter til kamp, og trefningen mellom Supermann og Captain Marvel står det respekt av i superhelt-sammenheng. Når det gjelder kuriosa byr serien på litt snacks; ved

seriens slutt går Supermann tilbake til sin gård og pløyer - et femtitalls plogskjær i draget med verdens største plog (!)

Seriens svakeste ledd er selve rammen. Betrakterne som er vårt ståsted har ingen reell funksjon i seg selv - de er kun et grep for å tilføre det menneskelige ståsted. Det virker lite gjennomarbeidet - mest en nødløsning for å skape en viss distanse til hendelsene. Serien forsøker å si noe om den styrken som bor i det menneskelige - i håp og det man kan oppnå. At superheltene ikke er over oss, men et speil-bilde av menneskets potensiale - noe som gir håp og vi kan strebe etter.

Marvels og Alterniverse

Marvels innledet en type serier hvor vi møter superheltene sett fra vanlige personers ståsted. Typisk for seriene er også at de er malt, i varierende kvalitet. Flere av seriene går under vignetten "Tales of the Marvels", andre kalles "Marvel alterniverse".

* *Wonder Years* er en slik fortelling, tegnet av Igor Kordey og skrevet av Dan Abnett og Andy Lanning. Her følger vi heltenes bedrifter fra ståstedet til noen svært ivrige fans. De er "wonder"-fans. Cindy Knutz ble reddet av Wonder Man - Simon Williams - ved en tilfeldighet og fikk til og med hans karakteristiske briller som suvernir. Superheltene er de sanne idoler i denne verdenen, og de er med i filmer og fyller avisenes sositetsspalter.

Serien bruker superhelt-fenomenet til å belyse tenåringsjenters fankultur - hvordan dette er med i identitetsdanning og selvforståelse - deres søken etter noe større og kjærlighet. Da Williams dør prøver en av Knutz's venninner prøver å ta livet av seg. Serien er forsåvidt interessant til superhelt-serie å være, men den kommer ikke lenger ned enn til det rimelig selvfølgelige når det gjelder fandyrkelse.

* En annen Tales of the Marvels er *Blockbuster* tegnet av Shawn Martinbrough og skrevet av Mike Baron. Denne forlater superheltene nesten fullstendig - kun et anslag som utløser hendelser mellom menneskene. Sommerfuglvingene som slår og utløser det hele er en trefning mellom Tyros og Silver Surfer i en høyblokk. Noen av beboerne dør, andre skades hardt. Superhelt-grepet er katalysatoren som utløser en fortelling om menneskenes reaksjoner på kriser: utroskap avdekkes, personer blir kjent og forelsker seg, en person bestemmer seg for å prøve å ta livet av Silver Surfer fordi foreldrene hans døde, en person får kreft som følge av stråling etter trefningen med mer... Behandlingen av personene er grundigere enn vi er vant til i denne genren, selv om det ofte kan nærme seg mer melo-drama enn sant drama. Stilen er malerisk, men holdt i en eksperimentell og personlig form. Slutten trekker imidlertid ned: Silver Surfer kommer angrende tilbake og prøver å gjøre opp for seg, men kan ikke bringe de døde tilbake. Det nås en forsoning, og serien rundes av i harmoniske former.

Sammenbrudd

* *Ruins*, tegnet av Cliff Nielsen, Terese Nielsen og Chris Moeller og skrevet av Warren Ellis er en slags oppfølger til *Marvels*, i den forstand at hovedpersonen er den samme fotograf Philip Sheldon. Den verden han her ferdes i er imidlertid en annen; grotesk og nedbrutt. Tegningene - som selvsagt er malt - er også langt mer grovkornede.

Serien er *Marvels* motsetning. "If the world you know is one of marvels, where heroic women walk invisibly through horror, and men of fire ride the upper reaches of the air... Then only a misstep or a stopped heartbeat away, is a world of ruins." I denne verden har *noe* gått alvorlig galt - det er dette noe Sheldon prøver å finne ut. I sin leting kommer han over nedbrutte helter; en jerv med skjelett som er i ferd med å smuldre opp, en edderkopp med hudproblemer, en Nick Fury som begår selvmord osv. Men han finner ikke noe svar, det er ingen enkelt hendelse han kan peke på - alt har gått galt. Således går serien i sirkel og kommer ikke frem til noen konklusjon. Innholdsmessig er det mest en stemningsskildring - som *Marvels* - men med dystopisk fortegn. Defintivt den emst rednryket dystre superhelt-serien jeg har sett. Alt er brutt ned og forfallent.

Serien er godt fortalt og tegningene er grovkornede og bevisst sjuskete uten å bli uklare. Imidlertid skifter man tegner med en mer konvensjonell stil halvveis ut i det andre hefte. Skiftet fungerer overhodet ikke.

Seriografi

Eduardo Barreto og Max Allan Collins: *Batman: Scar of the Bat* (New York: DC Comics 1996).

Howard Chaykin: *Batman: Dark Allegiances* (New York: DC Comics 1996).

José Luis Garcia-López og Dave Gibbons: *Superman: Kal* (New York: DC Comics 1995).

Frank Gomez og Tom Veitch: *Superman: At Earth's End* (New York: DC Comics 1995).

Bo Hampton og Jack C. Harris: *Batman: Castle of the Bat* (New York: DC Comics 1994).

Igor Kordey og Dan Abnett og Andy Lanning: *Wonder Years* I - II (New York: Marvel Comics 1995).

Shawn Martinbrough og Mike Baron: *Blockbuster* (New York: Marvel Comics 1995).

Cliff Nielsen, Terese Nielsen og Chris Moeller og Warren Ellis: *Ruins* I - 2 (New York: Marvel Comics 1995).

Alex Ross og Mark Waid: *Kingdom Come* I - 4 (New York: DC Comics 1996).

Diverse: *Superman - Batman: Alternate Histories* (New York: DC Comics 1996).

Mann av stål
-kvinne av papir

Av Larry Niven (1971)
oversatt av Finn Bjørklid

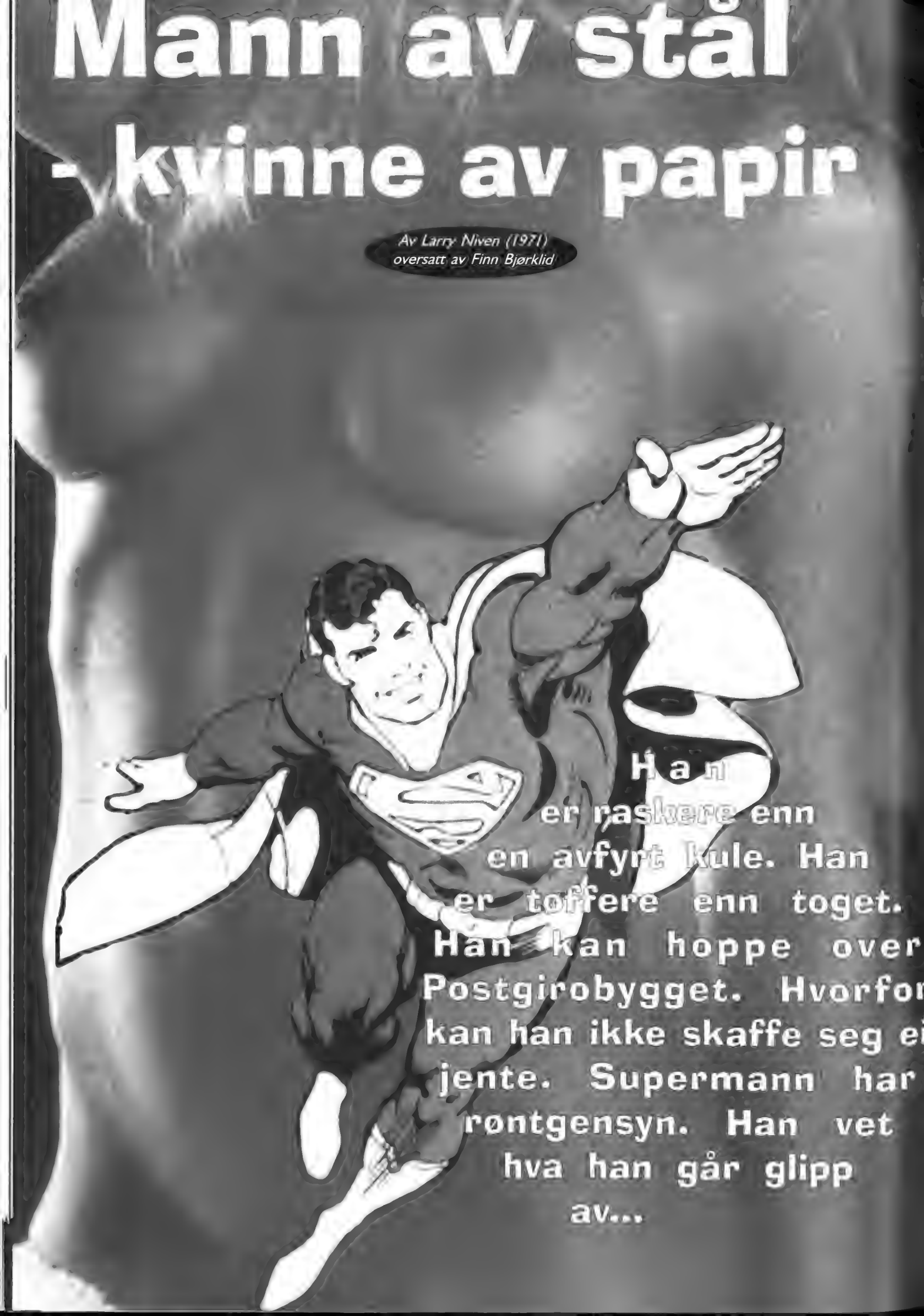

Han er raskere en avfyrt kule. Han er tøffere enn toget. Han kan hoppe over Postgirobygget. Hvorfor kan han ikke skaffe seg ei jente Supermann har røntgensyn. Han vet nøyaktig hva han går glipp av...

Orgasmen ligner på en "form for behagelige epileptiske anfall"...

Og ti millioner sædceller vil ankomme akkurat for sent... den modne alder av 31 år (Supermann dukket opp første gang i bladet Action Comics, juni 1938, og dette ble skrevet i 1971), Kal-El, alias Supermann, alias Clark Kent, er fortsatt utgift. Med ganske stor sikkerhet er han også fortsatt jomfru. Dette er et alvorlig tema. Arten selv (kryptonianer) er utryddelsestruet!

En ugift Supermann er en mobil Supermann. Derimot er det blitt påstått at de som forfatter stålmannens eventyr er an-svarlige for hans tilstand. Tegnerne kan ikke lastes.

Heller ikke er Supermann handikappet ved psykologiske problemer.

Dog kan han neppe være helt tilregnelig. Hvordan kan han være? Han er foreldreløs, en flyktning, og en utlending (til-ogmed fra det ytre verdensrom). Hjemlandet hans eksisterer ikke lenger, annet enn som gigatonn på gigatonn av strålingsfarlige, farvete steinbiter.

Som barn og som ungdom må Kal-El ha hatt vanskeligheter med å finne en adekvat farsfigur. Hvilket menneske kunne kontrollere hans asosiale oppførsel? Hvilket menneske ville i det hele tatt sette grenser og straffe ham? Hans faktiske, høyt utviklede sosiale oppførsel i denne perioden må tyde på en bortimot umenneskelig selvbeherskelse.

Hva forhindrer Supermann til å drive gradvis mot schizofrenien? Slitt mellom hans jordiske og kryptonitiske identiteter har han valgt begge, og beholdt begge sine personligheter separert. Når hans "hemmelige identitet" skal forsvares åpenbares en psykotisk håpløshet.

Men Supermanns sexproblemer er strengt tatt fysiologiske, og dermed meget reelle.

Meningen med dette essay er å peke på noen medisinske ulemper av å være en kryptoniker blant jordiske mennesker, og peke på noen mulige løsninger. Den kryptonitiske humanoiden må ikke tillates å gå den samme veg som det gikk med flygeøglen (pterodactyl) og passasjerduen (utdødd i 1914).

Hva tenner en kryptonianer?

Supermann er en utenomjordisk fremmed. Hans menneskelige ytre er uten tvil resultatet av en parallell evolusjon, slik det australske pungdyret ligner motparten pattedyret. Øyensynlig er det en spesifikk nisje i øko-logien som fremmer en bestemt form, en bestemt størr-else, bestemte evner, og bestemte spisevaner.

Bli ikke lurt av det ytre. Supermann er ikke en slektning av homo sapiens.

Hva vekker Kal-Els parringslyst? Hadde kryptonitiske kvinner noen suptile parringshint på bestemte tider av året? Hva det enn var, er det sannsynlig at Lois Lane neppe har det samme. Vi kan spekulere at hun lukter galt, mindre som en kryptonistisk kvinne og mer som en jordiske ape. En parring mellom Supermann og Lois Lane ville føles som sodomi og ville bli behandlet deretter av kirken og juridisk lov.

For en med røntgensyn er intet hemmelig

Anta likevel en parring mellom Supermann og en jordisk kvinne med Lois Lanes utseende. Enten har Supermann blitt fullstending gal og tror at han er Clark Kent, eller at han vet nøyaktig hva han gjør, men ikke bryr seg lengre. Trettien år er en lang tid og for Supermann faktisk lengre. Han har røntgensyn, han vet nøyaktig hva han går glipp av.

Problemet er dette: Elektroencefalogram, analysering av hjernens elektroniske aktivitet, er blitt gjort av kvinner og menn under samleie viser at orgasmen ligner på "en form for behagelige epileptiske an_fall". Man mister kontrollen over sine muskler.

Supermann har blitt kjent for uforvarende å etterlate sine ingeravtrykk i stål og betong. Hva ville han gjøre med en kvinne i armene sine under noe som ligner på et epileptisk anfall?

Sammenlign det trengende begjær mellom en mann og en kvinne, den monomaniske trang til å oppnå større og større penetrering. Husk så at vi snakker om kryptonitiske muskler.

Supermann vil bokstavelig knuse Lois Lanes kropp mellom sine armer, mens han samtidig vil rive henne åpen fra skrittet til brystbeinet, omtrent slik man renser en ørret.

Til slutt vil han blåse toppen

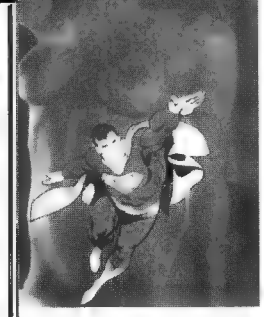

av hodet hennes.

Sæd? Klar, fyr!

Ejakulasjon av sæd er en fullstendig ufrivillig handling hos den mannlige menneske, og hos samtlige andre former for jordisk liv. Det vil være urimelig å anta at det er annerledes for en kryptonitianer. Men med kryptonitiske muskler bak

seg, vil Kal-Els spermer bli skutt ut med en hastighet tilsvarende maskingeværkuler. (Man kan tenke seg hvordan Kent-hjemmet i Smallville var dekket av utallige hull under Superboys pupertet.)

I forhold til det beskrevne er normal sex fullstendig umulig mellom Lois Lane og Supermann. Kunstig befruktning vil muligens gi oss bedre resultater.

Først må sæden samles inn. De små dråpene vil dukke opp med transsonisk hastighet. Supermann må først ejakulere, deretter fly frenetisk etter stoffet for å samle det i et prøverør. Vi antar at han er på månen, både for privatlivets skyld og for å forhindre at spermene eks-ploderer til damp når det treffer luften i nevnte hastighet.

Han kan fange spermene før dette skjer. Han er tross alt hurtigere enn avfyrt kule.

Men kan han holde på dem?

Alle former for kryptonistisk liv har superkrefter. Det samme må være tilfelle for kryptonistisk sæd. Vi antar at kryptonistisk sæd kun er sårbare for sult og til grønn kryptonitt, og at de kan fly avgårde med tilsvarende letthet gjennom vann, luft, vakuum, glass, murstein, solid stål, flytende helium og kjernen av en stjerne.

Hvilket prøverør vil holde på slike små beist?

Kryptonistisk spermer og deres uvanlige krefter vil gi oss andre prøvelser. For øyeblikket må vi anta (fordi vi må) at de vil forbli i sin sædlige væske og oppholde seg i et enkelt glassrør. For at Supermann og Lois Lane kan utføre en kunstig befruktning. Og at det dermed vil bli en ny generasjon av kryptonesere. Eller vil det bli?

Og ti millioner kryptonesiske sædceller vil ankomme akkurat for sent.

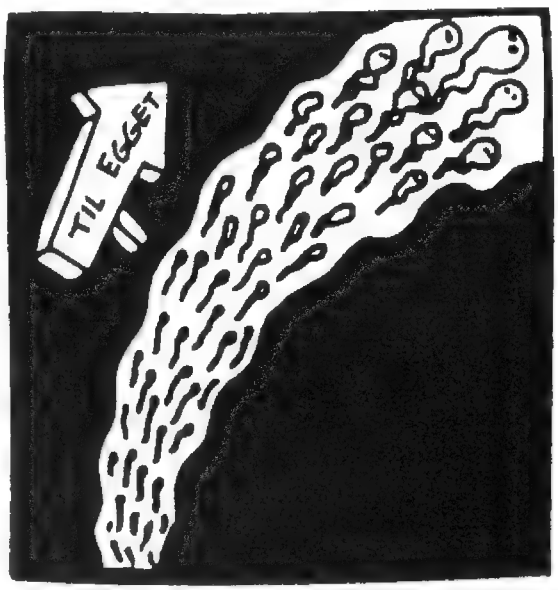

Ti millioner sædceller på flukt

Et modent, men ubefruktet egg forlater Lois Lanes eggstokk, begir seg på sin reise ned hennes fallopianske rør (etter Gabriele Fallopio – 1523-1562, italiensk anatomiker) i hennes reproduksjonssystem. En tid senere blir titalls millioner av spermer løslatt fra prøverøret og begynner sin reise opp i den samme kanalen.

Det magiske øyeblikket er nært...

Kan mennesket forplante seg med kryptonianer? Har vi i det hele tatt den samme genetiske kode? Forplantning med en maiskolbe hadde vært like sannsynlig. Men tilfeldigheter skjer og om genene sammenfeller...

En sædcelle ankommer før de andre. Om den penetrerer egget, danner en knute på overflaten, vil nå cellen tykne for å forhindre de andre sædcellene fra å komme til. Innenfor det nå befruktede egget vil endringer oppstå...

Og ti millioner kryptonesiske sædceller vil ankomme akkurat for sent.

Var de menneskelige sædceller ville deres sjanser være ute. Men disse bittesmå blinde tingene er tøffere enn toget. En fortykket celle kan ikke stoppe dem. De vil alle hoppe på egget, jevne det totalt ut i en orgie av mikroskopisk massevoldtekt. Så mye for kunstig befruktning.

For Lois Lane, hennes problemer har bare så vidt begynt.

Inni kroppen hennes vil det fortsatt være titalls millioner av frustrerte kryptonesiske sæd-celler. Det opprinnelige egget er nå altfor pulverisert til å være et mål. Spermene sprer seg. De sprer seg uten hensyn til hva som finnes foran dem.

De etterlater seg buete kanaler, små mikroskopiske hull tvers gjennom kroppen hennes og de forsvinner alle ut i åpen luft. Lois Lane ligger igjen med flere millioner mikroskopiske perforeringer som alle strekker seg dypt inn i maveregionen hennes. De fleste av disse hullene vil gå gjennom tarmene. Bukhinnebetennelse, peritonitt, vil være uunngåelig. Lois Lane vil bli dødssyk.

Kvinner som aldri har tenkt seg et forhold med Supermann...

Samtidig vil det være titalls millioner av sædceller svømmende i luften over Metropolis.

Det er mer seriøst enn det høres ut som.

Reflektere over at disse spermene er så og si umulig å ødelegge. Etter noen dager eller uker vil de til slutt dø av mangel på næring. I mellomtiden kan de ikke bli forstyrret av hete, kulde, vakuum, toksiner, eller annet enn grønn kryptonitt. (Og andre former for kryptonitt. Tenk om de ble påvirket av rød kryptonitt som kan omdanne små kryptonesere til gigantiske kryptonesere? Tenk om titalls millioner spermatozoer på størrelse av jordormer som svermer over Metropolis strender for å befrukte badeballer...) Der er de, meget

små, men livsfarlige, for alle har superkrefter.

Metropolis er rystet av bittesmå soniske smell. Hull, arret av meteorisk varme, sprer seg magisk over alle ting; glass, murverk, antikk keramikk, elektriske miksere, treverk, kjæledyr og vanlige borgere. Noen av sædcellene

vil gå gjennom lys-hastigheten. Natten over Meteropolis vil bli levende av et nettverk av små, selsomme blå linjer av cherenkovsk stråling.

Og kvinner som Supermann aldri har møtt vil befinne seg i en delikat situasjon...

Anta at Lois Lane ikke vil bli gravid ettersom det er for mange av de blinde, hjerneløse beistene, men når en sædcelle kommer fram til et ubefruktet egg i sin paniske reise, vil det angripe.

Hvor nært er nært nok? Et par centimeter? Er sædceller tiltrukket av kjemiske køer? Det synes sannsynelig. Metropolis har en befolkning på noen millioner, og kryptonesiske sædceller vil fly på en lang og svingete reise billioner av kilometer før de gir opp og dør. Sannsynligvis vil det i kjølvannet oppstå noen tusen uønskede hendelser for noen tusen kvinner.

Flere tusen rettsaker vil kommer etter. Supermann vil ikke ha råd til å betale alle. Det finnes riktignok et triks hvor man klemmer en klump kull hardt nok inntil man har en diamant..

En dose kryptonitt av gull

Den overstående analysen gir oss deler av svaret. I vårt eksperiment med kunstig befrukt-ning er det åpenbart at vi må benytte en enkel sædcelle. Det bør ikke representere noen vanskelighet. Supermann kan bruke sitt mikroskopiske syn og et par av små pinsetter til å plukke opp en sædcelle fra spermevæsken.

I sin iver kan den ene sæd-cellen kræsje igjennom Lois Lanes mave i superhastighet og gjøre store ødeleggelser. Hva kan bremse den? Vi kan utsette den for gullkryptonitt. Gullkryptonitt, som vi husker, fjerner alle superkrefter fra en kryptoneser. Om vi kunne utsette Supermann selv for gullkryptonitt vil vi løse alle sexproblemene hans, men da ville han også forbli Clark Kent for resten av sitt liv. Denne løsningen kan være altfor drastisk.

Men vi kan utsette prøverøret med spermene for gullkryptonitt, og deretter benytter standard teknikk for kunstig befruktning. Ved dette kan vi gjør Lois Lane gravid uten å drepe henne, men er vi ute av alle problemer av den grunn?

Selv om spermene er utsatt for gullkryptonitt vil de fortsatt være bærere av kroptonesiske gener. Om disse er er resessive, genetisk sett, vil Lois Lane bære fram et menneskelig foster. Det vil ikke bli flere supermenn, men vi vil slippe å bekymre oss for morens helse.

Men om noen eller alle av de kryptonesiske genene er dominerende...

Kan barnet benytte sitt røntgensyn før fødselen? Med slike krefter kan det sannsynlig se gjennom sine egne lukkede øyenlokk. Det vil etterlate Lois Lane steril. Om barnet benyttet sitt varmesyn vil problemene bli større. Men det er når barnet begynner å røre på seg at alt er over. Han vil sparke seg ut av maven, drepe både seg selv som moren.

Finnes det en løsning?

Det er flere. Samtlige har sine ulemper.

Vi kan la Lois Lane bære en kryptonittstein i et belte. (For vår hensikt, alle former for kryptonitt er tilgjengelig i ubegrenset tilgang. Det har blitt utregnet at den forbausende mengde tonn av kryptonitt som har falt ned på Jorden siden Krypton eksploderte, må planeten ha veid det samme som hele vårt solsystem. Uten tvil må "planeten" Krypton ha vært en nedkjølt, svart dvergstjerne, den ene av et binært par, den andre en rød stjerne.) Men for lite kryptonitt vil tillate barnet å skade henne mens for mye vil skade eller drepe barnet. Mellomliggende mengder vil kunne gjøre begge deler! Det finnes heller ingen trygg måte å eksperimentere på.

En bedre løsning vil være å finne en vertsmor.

Supermann som mor for sitt barn

Vi har ennå ikke overveid eksistensen av Supergirl. (Hun kan ikke ha sex med Supermann ettersom hun er hans kusine. Kun en prinsippløs vil foreslå noe annet.) Hun vil kunne bære barnet uten skade. Men også Supergirl har en hemmelig identitet. Om hun dukker opp høygravid vil hun sannsynligvis bli utvist fra skolen. En enda bedre løsning vil være å implantere det voksende fosteret i Supermann selv. Det er plass i en manns mave hvor et foster kunne trekke til seg adekvat næring og vokse som en parasitt, men uten å skape unødig skade på de omgivende organer. Sannsynligvis kan Clark Kent få permisjon lettere enn Supergirls studentidentitet.

Når tiden er moden vil barnet bli født med keisersnitt. Det vil måtte bli tatt tidlig, men det vil ikke bli noe problem med kuvøse så lenge som det blir matet. Jeg overlater problemet med operativt å skjære i Supermanns ugjennomtrengelige hud som en øvelse for den den våkne leser.

Tanken svulmer over det mentale bildet av en gravid Supermann som cruiser himmelen over Meteropolis.

Tanken svulmer over det mentale bildet av en gravid Supermann som cruiser himmelen over Meteropolis. Batman vil nekte å bli sett sammen med ham. Nye vitser vil sirkulere i de statlige fengslene. Og den humanoide rase fra Krypton vil endelige være berget.

HVA HAR DU PÅ NATTBORDET?

Jo Nesbø 36 musiker

Jo Nesbø er best kjent som vokalist og låtskriver i Moldegruppa Di Derre. Mindre kjent er det han er lidenskapelig serioman. På Di Derres siste plate "Gym" har han sågar rappet dama fra Frank Millers "Sin City" til låta "Bislett og Berlin". Marv kommer ikke til å bli blid....

- Hva har du på nattbordet, Jo Nesbø?

- Akkurat nå er det to serier. Jeg har plukket fram "Hard Boiled" av Frank Miller og Geoff Darrow, og har nettopp begynt på David Laphams boksamling av "Stray Bullets" som jeg fikk anbefalt. Tegningene i "Hard Boiled" er utrolig forseggjorte. Bare se på alle bilene som dukker opp, ingen er like.

- Det er temmelig hardkokt sengelektyre?

- Ja, jeg sover dårlig for tida, ler Nesbø.

- Hvor stammer serieinteressen fra?

- Moren min var bibliotekar og forte oss barna med bøker. Tegneserier var temmelig uglesett i heimen. Jeg leste litt serier, Donald og Illustrerte klassikere, men ikke mye.

- Hva skjedde?

-. Da jeg var 30 anbefalte en kompis Millers "The Dark Knight Returns". Det sa bare BANG! for meg. Den serien åpnet øynene mine for at serier kunne være så mangt. Etter det fant jeg fram til tegneseriebutikker og "Watchmen".

- Kjøper du mye serier?

- Det går i perioder. En gang jeg skulle ut på tur stakk jeg innom en seriebutikk og kom ut igjen med tegneserier for 2000 kroner. Nylig kjøpte jeg en haug med tegneserier på spansk, "Rambla" og andre ting. Jeg kan ikke spansk, men det er fint å se på allikevel.

- Hvem er viktigst, forfatteren eller tegneren?

- Det går i utgangspunktet hånd i hånd, men må jeg stemme på noen blir det forfatteren. Det er med historien det starter. Jeg sier som Lars Lillo-Stenberg: "Et band kan aldri bli bedre enn det trommeslageren er".

Jo Nesbøs top 5:

1. Frank Miller - The Dark Knight Returns (DC)

2. Frank Miller - Sin City (Dark Horse)

3. Alan Moore, Dave Gibbons, David Lloyd - Watchmen og V For Vendetta (DC)

4. Art Spiegelman - Maus (Pantheon)

5. Andrew Vachs med flere - Hard Looks (Dark Horse)

Et abortert foster som slår på tråden til sin nesten-mor, en mann som forsøker å kjøpe seg en identitet og taletrengte penger. Det er noen ingredienser i den eiendommelige verdenen som skildres i seriene til svensken Max Andersson. Selv insisterer han på at seriene er ment å spre glede og humor.

Av Morten Harper

Max Andersson er en av Nordens mest særpregede tegneserieskapere. Til tross for en relativt begrenset produksjon, har han med sitt stilsikre svartsyn oppnådd kultstatus også utenfor Sverige. Hovedverket *Pixy* er publisert både på tysk og amerikansk, og en fransk utgave er på vei. Andersson er blant serieskaperne som representerer Norden under den store Angouleme-festivalen i Frankrike i januar 1997. Denne utstillingen (SERINORD) skal vises også i Norden, med start i Oslo.

Oppvekst

Andersson ble født i 1962 i Karesuando (hvor enn nå det er...). Han tegnet under hele oppveksten, og mens han gikk på videregående skole fikk han publisert sine første serier. Dagsavisen Barometern tok inn stripeserien *Hjalmars gäng*, og eventyrserien *Före isen* ble trykt i heftet Svenska serier. Seriene er laget i en helt annen stil enn den Andersson er blitt kjent for. *Före isen* er sterkt preget av tegnestilen i *Asterix*, og innholdet blander *Asterix* med innslag av fantasy-forfatteren Tolkien.

Etter at Andersson i 18-årsalderen flyttet til Stockholm, arbeidet han et års tid ved et sykehus. Arbeidsoppgaven var å pakke inn lik.

- Det er interessant å se hele prosessen når folk dør, at de ikke bare forsvinner eller går opp i røyk, men at det er mye som må gjøres. Haken faller ned, så den må man binde opp for at det skal se bra ut når liket blir stivt. Bleier skal de ha, fordi det renner mye avføring. De skal pakkes inn i en spesiell likpose, og et i

Vinter var den første serien tegnet i Andersons etterhvert typiske stil.

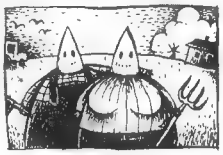

En hyggestund i hjemmet.

18. På landet

Lennart och Inga-Lill bor på Grisbrötagården i Småland. Varje morgon klockan sex går Lennart upp och offrar tre flyktingbarn till Mjölkpaketens Herre, Moloko. Det är viktigt för att Du ska kunna få mjölk till frukosten varje dag!

Alternativ tekst for melkekartong.

dentitetsmerke knyttes rundt stortåen.

Dette makabert distanserte forholdet til kropp finner vi også i Anderssons serier.

Galago

Utdanning innenfor tegning og design fikk Andersson på RMI-Berghs reklameskole. Etter utdanningen arbeidet han i reklamebransjen. Da traff han Rolf Classon og kom slik i kontakt med bladet *Galago*. Her oppdaget han tegneserien brukt som en personlig uttrykksform, noe som tiltrakk ham.

Galago var på 80-tallet et samlende uttrykk for en avantgardistisk serietradisjon i Sverige, med sterke røtter til det amerikanske *Raw* og til dels underground. Det norske *Fidus* er det nærmeste vi har kommet *Galago*, som likevel skiller seg ut med en mer sofistikert form. Andersson kan ikke peke på noen enkeltforhold som forklarer denne alternative blomstringen i Sverige. Han peker på at en tilsvarende tradisjon har utviklet seg i Finland.

- Selv har jeg fått impulser fra blant annet Mark Beyer og flere andre serieskapere i *Raw* på 80-tallet. Ellers setter jeg også pris på tidligere serier: *Krazy Kat*, *Little Nemo*, stripene til Oscar Andersson...

Andersson forteller at han tidlig fant ut at han mestret tegning. Han kunne med letthet tegne både sirlig og tiltrekkende. Men det var denne overflaten han etter møtet med *Galago* ville trenge inn under. Derfor brukte han noen år på å endre stilen og lære seg av med den pene overflaten. Den første serien i det som er hans karakteristiske stil med kontrastrike sort/hvitt flater og groteske detaljer er *Vinter*. Serien skildrer den tre år gamle Alexander som skal til tannlegen og trekke melketennene. På veien mister imidlertid moren et av guttens ører ut av togvinduet, til glede for forbipasserende pensjonister. Jepp, her er det nok å gripe fatt i for den analytiske!

Fra eventyr-serien Före isen, en av Anderssons tidligere serier.

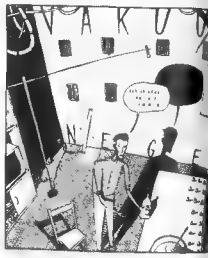

Det er gjerne noe som stemmer i Max Andersons verden. Fra Vakuum

Pengene

Det er i følge Andersson vanskelig å leve av å lage tegneserier i Sverige. Det gjør det ikke lettere at han bruker forholdsvis lang tid på å lage en serie

- Det er særlig det å få ideer og lage manus som tar tid. Når manuskriptet er klart, tegner jeg ferdig en serieside i løpet av omtrent fire dager.

- Jeg har i all hovedsak laget kortere serier. Når *Galago* lå nede ble *Zero Zero* (amerikanske hefte utenfor allfarvei fra Fantagraphics Books, red. anm.) det eneste heftet hvor jeg var sikker på å slippe til. Fremover vil seriene i hovedsak tryk

kes i både *Galago* og *Zero Zero*.

- I tillegg har jeg arbeidet for aviser. Serien *Döden* ble trykt først i *Zero Zero*, men deretter som stripe-serie i *Dagens Nyheter*. Et slikt dobbeltløp er nødvendig for å få inntekter.

- I og med at jeg helst vil lage lengre serier, er pengene virkelig et problem. De som jeg får best betalt hos er avisene, men de vil bare ha kortere saker. Det siste året har jeg levert flere en-sidere til *Aftonbladet*. Her har jeg også arbeidet en i farger, gjerne med sterke fargetoner som skaper kontraster litt på samme måte som vekslingene mellom sort og hvitt.

- Jeg har ideer til et nytt albumprosjekt, men har ikke begynt noe systematisk arbeid. Jeg vet at det vil ta 1 - 2 år å fullføre et album. Spørsmålet er: hvordan forsørge seg i denne perioden.

Gøy med Kafka

En vanlig karakteristikk av Anderssons serier er at de er Kafka-aktig; de skildrer en uhåndgripelig mareritttstemning. Virkemidlene er voldsomme, med tilløp til ultravold og groteske innfall. Stemningen er nattsvart.

- Det er alltid hyggelig å bli jevnført med Kafka. Kafka var morsom på sitt vis. Alt tyder på at han var et glad og sosialt menneske, og at han ville underholde sine venner.

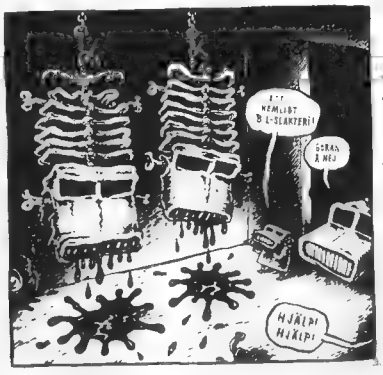

Scene fra et bil-slakteri (fra Bil-pojken och mysteriet med de döda bilarna).

Seriene dine skildrer en mareritttaktig verden?

- Jeg tenker ikke slik på det. Jeg lager faktisk serier som jeg blir glad av, ikke for å bli trist. Seriene er på mange måter selvbiografiske, en slags hverdagsrealisme. Realisme behøver ikke være bokstavelig. Drømmer kan også være realistiske. Fremfor alt vil jeg fortelle historier.

Andersson er forsiktig med å gå inn på fortolkninger av sine serier. Ofte kan man ane en litt absurd samfunnssatire i seriene. Han sier det viktigste er å underholde; hver side skal gi latter. Det ligger en forsonende melankoli og forskrudd humor i seriene.

Hovedverket *Pixy* handler om det aborterte fostret Pixy som en dag ringer sine foreldre fra dødsriket og blir en sann plage for moren Angina Pektoris. Mannen Treo Radon reiser da til dødsriket for å ta livet av Pixy nok en gang. Til tross for dette, insisterer Andersson på at serien ikke er en kommentar til noen abortdebatt.

Den verden som vises er forvrengninger av fortid og nåtid - og en mulig fremtid. I dødsriket går tiden baklengs. Penger lever - riktignok med begrenset hjernekapasitet - og teksten på melkekartongene er den offisielle sannhet. Fostrene er - på grunn av at de er abortert - ansvarsløse, og er samlet i et reservat som av regjeringen forsynes med rusmidler for å holde dem i ro.

Andersson mener det ikke er politisk satire i serien, mer en slags samfunnsmytologisk kommentar. Han kaster forvrengte blikk på hvordan vi har organisert samfunnet.

Film og reklame

Allerede mens han gikk på reklameskolen, laget Andersson sin første kortfilm. *One Hundred Years* omhandler et prøverørsbarn som vokser opp i et uhyggelig industrisamfunn og formes til en rotte. Rammen rundt filmen er The Cures låt av samme navn.

Andersson mener det er store forskjeller mellom film og tegneserier:

Hovedverket Pixy

Tøffere enn toget med bil i magen. Fra Film

- Film er i sterk grad et medium som er avhengig av tid; av en opplevelse som er lineær. Man kan ikke styre tempo og rytme som tilskuer. Serier har mer med poesi og billedkunst å gjøre, i sameksistensen mellom bildene. Man har mulighet for å kombinere dem litt som man vil på en side, gå tilbake og finne nye detaljer og betydninger.

Etter utdanningen begynte Andersson å arbeide med reklamefilm. Andersson forteller at han fortsatt trodde at han hadde kunstnerisk frihet i dette markedet, og den brukte han til å tegne reklamefilmer som skilte seg ut. Arbeidet med reklamefilm for OLW-chips ga ham imidlertid en annen erfaring. Reklamebyrået var godt fornøyd, oppdragsgiveren mer forbeholden, men filmene ble sendt ut på kino. Da en i bedriftsledelsen hadde med barna på kino og fikk se en av filmene, ble de imidlertid trukket tilbake.

Reklame er i følge Andersson en slags prostitusjon, det går an å arbeide med det så lenge man ikke legger noe av seg selv inn i arbeidet.

I løpet av 80-tallet laget han fem kortfilmer. Stemningen er den samme som i seriene. Slektskapet til tysk ekspresjonisme som Murnau og Lang, samt nyere filmskapere som David Lynch og David Cronenberg trer klart frem.

De siste årene har Andersson i hovedsak arbeidet med tegneserier.

- Jeg har ikke laget film siden ca. 1990. De siste årene er det blitt mest serier, og en del illustrasjoner for å få inntekter. Jeg kan gjerne tenke meg å gripe fatt i filmmediet igjen, men det er et økonomisk spørsmål.

- Reklame har jeg nesten helt sluttet med. Jeg tjente brukbart i den bransjen på 80-tallet, og det har vært med og betalt for det jeg senere har gjort som filmer. Men jeg ble simpelthen lei av lage reklame, og bestemte meg for å trappe ned. Nå får jeg få forespørsler. Kanskje har det sammenheng med at min image nå mer er som ren serieskaper, og at en figur som *Pixy* kanskje ikke er den som er mest egnet for reklame...

Intervjuet er supplert med opplysninger fra Bild & Bubbla nr. 6/92.

Oversatt av Morten Harper og håndtekstet av Jens K Styve.
Serien er gjengitt med tillatelse fra Max Andersson.

JEG HAR ALDRI VÆRT UTE UTEN MIN IDENTITET. DET FØLES SOM OM ALLE SER PÅ MEG
SNART VAR VI I INVORTES-OMRÅDET
DETTE ER STEDET. SE BARE COOL UT
HAN ER MED MEG, DET ER VEL OK
JA VISST DU SER I ALLE FALL RETT UT
DET VAR FULLT INNE PÅ KLUBBEN
LENGST INNE SATT EN MERKELIG DØR
JEG HAR EN KUNDE TIL DEG LOUIE
JEG SER DET SLÅ DEG NED LILLE VENN

AJ
UNNSKYLD
BRY DEG IKKE OM STOLENE, DE ER TIL FOR Å SITTE PÅ HVA VIL DU HA?
JEG HAR MISTET EN IDENTITET
DESSVERRE, STOR ETTERSPØRSEL PÅ DEM AKKURAT NÅ. VIL DU IKKE HELLER HA EN MORAL?
MIN DØR HADDE GÅTT MED EN GARDEROBE
NEI, DA FÅR DET VÆRE
JEG FORLOT STEDET MED EN FØLELSE AV VEMMELSE
HALLO! VENT
SNILLE DEG JEG ER SÅ ENSOM OG JEG LIKTE FAKTISK MÅTEN DU SVITT PÅ MEG
JEG LETER ETTER EN IDENTITET KJØP DEG EN SELVFØLELSE

JEG DREV RUNDT I INVORTESBYEN
JEG MÅ HA EN IDENTITET.
INRE ARTIKLAR
REA!
POLIS
POLIS
NEI! POLITIBILER 'DE MÅ HA BLITT LOKKET HIT AV BLODLUKTEN
NESTEN HJEMME
NEI
JEG VAR FORTAPT
DIN LEILIGHET BLE LEI AV Å VENTE DEN GIKK FOR Å FINNE EN NY EIER.
TELEFON

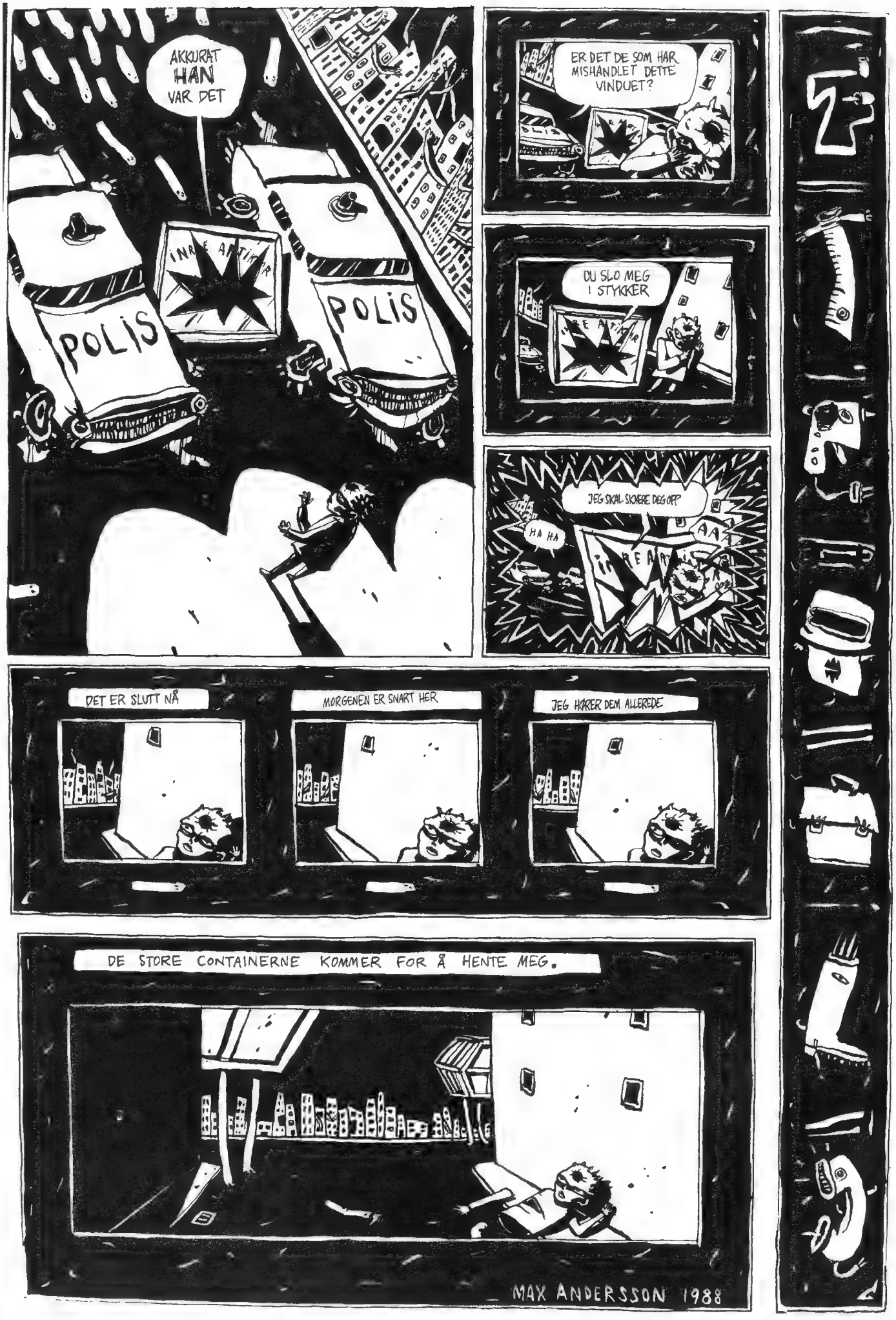
AKKURAT HAN VAR DET
POLIS
POLIS
ER DET DE SOM HAR MISHANDLET DETTE VINDUET?
DU SLO MEG I STYKKER
JEG SKAL SKJÆRE DEG OPP
HA HA
AA
DET ER SLUTT NÅ
MORGENEN ER SNART HER
JEG HØRER DEM ALLEREDE
DE STORE CONTAINERNE KOMMER FOR Å HENTE MEG.
MAX ANDERSSON 1988

Erobreren Barks

I boken *Erobreren* fastslår forfatteren Jan Kjærstad at Donald-tegneren Carl Barks har preget flere generasjoner med sine fantastiske eventyr. For Kjærstads fiktive media-fenomen Jonas Wergeland har Donald-historiene formet personligheten og verdensanskuelsen. Mens noen lærte salmevers utenat, kunne Wergeland Donald-historier på rams.

Et helt kapittel i boken er viet Barks: "Carl den store". Nedenfor følger et utdrag.

"CARL DEN STORE

Er det mulig å finne en begynnelse, noe som kunne ha forberedt oss på den begivenheten som rystet, ja, lammet hele Norge? Kan det ligge i noe så uskyldig som en reise?

Da Jonas Wergeland, etter fire døgn bare omgitt av vann sto på dekket og så den grønne øya stige langsomt opp av havet foran seg, virkelig stige opp, som om den ble skapt i samme øyeblikk, fikk han for seg at det måtte ha vært noe slikt Columbus følte da han så de første øyene i Karibien - selv om han hadde reist mye lenger i tid og mot et helt annet mål. Jonas hadde uansett opplevelsen av å nærme seg et ukjent kontinent. Og da de gled gjennom åpningen i korallrevet og med ett befant seg i Apias havnebasseng, omfavnet av grønt, lysende grønt som skrånet oppover mot topper han ikke så, skjult bak de forreste åsene, fikk han fornemmelsen av at dette, den øya han nå skulle gå i land på, var en Edens hage, en ny start.

Hvorfor reiste Jonas Wergeland?

En dag, professor, kommer noen til å skrive en svær avhandling om hvilken innflytelse Carl Barks har hatt på et par generasjoner europeere. Carl Barks, ja - ikke Karl Marx. Ingen skal bli forbauset den dagen en person tiltrer, la oss si, toppstillingen i FN og på spørsmålet om hva som har påvirket ham eller henne mest, ikke gir et forventet svar om Thomas a Kempis' andaktsbok eller Leo Tolstojs verker, men ganske enkelt svarer: noen tegnede ender. Med andre ord: de makeløse historiene skapt av den amerikanske hønsefarmeren Carl Barks.

Jonas leste uhyre lite som barn og ungdom, men han fikk med seg hvert eneste Donald Duck-hefte fra 50-årene til langt ut på 60-tallet - jeg skal komme tilbake til årsaken - og uten at han selv visste noe om forfatterne, var det Carl Barks' ruter som gjorde sterkest inntrykk. Ikke bare det, enkelte fortellinger ble lest opptil hundre ganger, slik at han kunne dem utenat; de la seg nær sagt som en ballast i kroppen. På samme måte som barn i gamle dager kunne salmevers utenat, kunne Jonas Wergeland Donald-eventyr. Carl Barks slo ikke bare døren

© The Walt Disney Company

vid åpen mot verdenshistorien, inkludert mytene, men også mot hele geografien. De tallrike utfluktene Jonas foretok sammen med Barks' helter, representerte en dannelsesreise ikke helt ulik den til Nils Holgersson og gjessene. Barks' tegneserier leverte et førsteinntrykk av steder og land som aldri bleknet i Jonas' bevissthet. Det er, sett fra én vinkel, ingen overdrivelse å si at det var Carl Barks som ga Jonas Wergeland lengselen etter å dra ut, *langt* ut.

Av alle Carl Barks' fantasier var det få Jonas likte bedre enn reisene til fjerne steder, nærmest til utopier ingen ante eksisterte, for eksempel det berømte eposet om turen til Tralla La i Himalaya, hvor det ikke fantes penger, eller ferden inn i skogene til pygméindianerne, som snakket på vers, eller ekspedisjonen inn i Andesfjellenes tåkeheim, hvor de dumpet over firkantfolkets merkelige, geomteriske univers. Men Jonas hadde også en forkjærlighet for noen av de mindre reiseberetningene, især disse som førte Carl Barks' bukseløse ender til øyene i Stillehavet, til øyer hvor man sang "Aloha oe!" og rikdom ble målt i kokosnøtter. Spesielt godt likte han den dramatiske turen til Tabu Yama, en vulkanøy, hvor Onkel Skrue skulle lete etter svarte perler i lagunen.

Jeg kunne altså godt si at Jonas Wergeland, ubevisst, dro til Polynesia for å lete etter Carl Barks, eller for å konfrontere Carl Barks med virkeligheten, skjønt han selv ganske sikkert ville formulert hensikten annerledes. På denne, en av sine første omfattende reiser på 70-tallet, ønsket han først og fremst å reise til et sted så uberørt som mulig, i allfall relativt sett. Og da han sto ved rekka på båten og så inn mot Apia og de grønne åssidene, ga virkelig landskapet et inntrykk av jomfruelighet, av et slags siste gjenværende paradis: 'Upolu, Apia, Utopia. Men i samme øyeblikk dette overflatemålet var innfridd, skjønte han at han allikevel ikke ante hvorfor han hadde dratt hit. På en måte - og slik så Jonas Wergeland på de fleste av sine reiser - dro han hit for å finne ut hvorfor han dro dit.

(...)

Jonas Wergeland sto på dekket av en båt og så en polynesisk øy forsvinne. Han hadde forlatt Norge med hardware og kom tilbake med software, for å bruke ord som den gang ikke var vanlig. Du reiser ut med varer og kommer hjem med ideer. Og i motsetning til Erik Dammann vendte ikke Jonas Wergeland tilbake med en utopi om Norge, om en ny livsstil, men med en utopi om seg selv. Muligens var det en dimensjon i ham, billedlig talt en stor regissør, han ikke visste noe om. Kanskje, tenkte han, har jeg helt til nå tatt feil av meg selv.

Og på sett og vis ante Jonas at denne reisen ikke var ferdig, at ingen reiser noen gang ble ferdige, at de fortsatte, at de som Carl Barks' mest spennende historier ofte endte med et "forts. i neste nr."."

Jan Kjærstad: Erobreren (Oslo: Aschehoug 1996), s. 17-25.

Personen i tønna

Jon Gisle

Opplaget på Donald Duck & Co. har gått ned i de senere årene, fra nærmere 250 000 for ti år siden til beskjedne 180 000 i dag. Særlig rart er ikke det, siden medietilbudene er mange flere enn de var for bare noen få år siden. Denne defensive holdningen er imidlertid ikke nok for Donaldutgiverne. De har trengt dypere inn i materien og sendt Donald til psykolog. Dette er iallfall hva VG slo dramatisk opp over en helside 7. august.

Dette er ikke første gang Donald er i kontakt med det psykiske helsevern. Hvem husker ikke bildet av ham på psykiaterens sofa, der han etter en opprivende opplevelse prøver å stenge seg ute fra omverdenen ved å gjemme seg i en tynne påskrevet "MÅ IKKE FORSTYRRES"?

Svettedråpene spretter ut av tønna mens det eneste vi ser av Donald, er et vettskremt øye som titter ut av et kvisthull. At han er en grunnleggende utrygg and som har behov for terapi, er hevet over tvil. Samtidig kan det hende at han syns tønna er hjemmekoselig – den greske filosofen Diogenes bodde jo i en sånn.

Redaksjonssjef Svein Erik Søland i Hjemmet kan imidlertid fortelle at årets psykologbesøk var langt mindre dramatisk. Psykologen var en del av et team som har intervjuet voksne og barn om deres forhold til Donald. Blant de intervjuede, forteller VG, var det både faste og mer sporadiske lesere, og flere deltok i gruppeterapi - unnskyld: gruppesamtaler. At en sosialpsykolog deltar i slike markedsundersgkelser, er helt vanlig. Når VG gjorde så mye ut av det som de gjorde, hadde det nok sammenheng med at det fremdeles var agurktid og sommerferie og lite å skrive om. Det var i den lykkelige tiden da "Independence Day" ennå ikke hadde hatt premiere, USA ennå ikke hadde angrepet Irak, Irak ennå ikke hadde jaget titusenvis av kurdere på flukt og den økonomiske van- skjøtselen av Henie-Onstad-senteret ennå ikke var blitt avslørt. Så hvis avisene ville skrive om noe, måtte de skrive å trygge og velkjent ting som Donald.

For at Donald er trygg og velkjent framgår av den lite originale konklusjonen på leserundersøkelsen: Folk vil ikke at Donald skal forandre seg. De vil ha Donald slik som de er vant til ham. Leserne føler seg trygge når de ser at Donald er den vanlige, velkjente utrygge.

Men når journalisten tilføyer at "Donald på ingen måter er på ville veier", må det være feil. Donald er som regel på ville veier, det er det som har gjort ham populær, og når folk sier at de vil ha den Donald de er vant til, må det være fordi de vil at han skal fortsette å være der. På ville veier, altså.

Og dit bringes han først og fremst fordi han er en svak og påvirkelig sjel. Blant annet er han sterkt mottakelig for hypnose og kan i den forbindelse skifte karakter fullstendig. En gang ble han hypnotisert til å tro at han var en kenguru med hjemlengsel. Han lengtet slik hjem at han hulket og gråt, til tross for at han ikke visste hvor kenguruer kommer fra. Igjen den grunnleggende utryggheten: Han lengter til hjemmets lune trygghet, men vet ikke hvor hjem er. Samtidig har han åndsnærværelse nok til å skaffe seg den kunnskapen han mangler – ved å hoppe til nærmeste reisebyrå, si "Jeg er en kenguru" og spørre hvor han kommer fra.

Det er i denne historien vi får den beste karakteristikk som er gitt av Donald som person. Det skjer etter at har har fått vite at kenguruenes hjemland er Australia og har kjøpt fire billetter dit (til seg selv og nevøene, som han konsekvent nok også tror er kenguruer - er man kenguru selv, må jo ens slektninger også være det). I Donald-seriene hender det stundom at nøkkelreplikkene er tillagt ellers helt perifere bipersoner, o g slik er det også her. Reisebyråets ekspeditør, som under hele episoden har forholdt seg profesjonelt diskret og ikke grublet ncrmere over det kuriøse i hendelsesforløpet, begynner plutselig å tenke mens Donald hopper ut av lokalet. Og det han tenker, er følgende:

"Himmel og hav! Det var ikke en kenguru.... Det var en PERSON! Kenguruer går ikke rundt med fire tusen kroner på seg!"

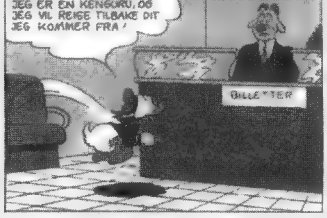

Over og under: Fra "Eventyr i Australia", hvor Donald tror han er en kengguru og kjøper bilett til Australia (hvor kenguruene bor).

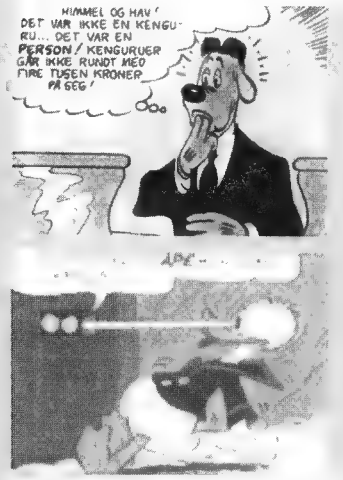

Eksempel på personlighetsforstyrrelse ved hypnose (gjennom en dør), hvor personen (anden) tror han er en gorilla...

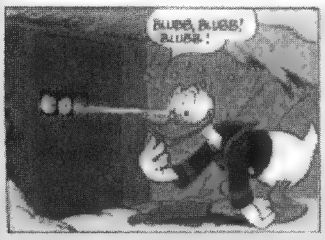

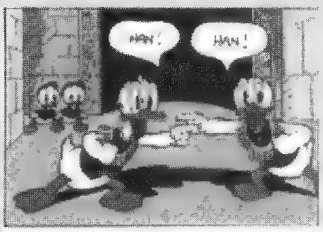

Eksempel på personlighetsforstyrrelse av to personer (ender) som ønsker å være samme and (person).

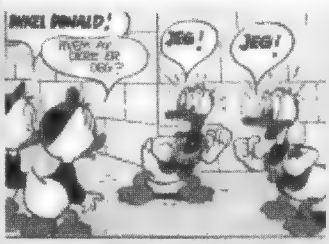

Den beste karakteristikk av Donald som person er altså at det er det han er. En person, altså.

Hvorfor er Donald en person? Resonnementet består av to syllogismer. Den første er denne:

Donald går rundt med fire tusen kroner på seg.
Kenguruer går ikke rundt med fire tusen kroner på seg.
Ergo er Donald ikke en kenguru.

Greit, ikke sant? Så kommer syllogisme nummer to:

Donald er ikke en kenguru.
Personer er ikke kenguruer.
Ergo er Donald en person.

Like enkelt og liketil som i den berømte scenen fra Holbergs Erasmus Montanus der tittelpersonen får sin mor til å ta til tårene ved å bevise at fordi en sten ikke kan fly, og det kan ikke hun heller, er hun en sten.

At Donald er en person, er ingen dårlig attest for et vesen hvis ego er så svakt at han lar seg hypnotisere av leketøyspistoler. Men hva er egentlig en person? Har det noe med identitet å gjøre? Vi konsulterer vårt leksikon, som tørt konstaterer at ordet kommer av latin persona, som betyr "maske, menneske, personlighet". Altså finner vi fram en nedstøvet latinsk-dansk ordbok fra øverste hylle og konstaterer at den opprinnelige betydningen av ordet persona var "en Maske, som især brugtes af Skuespillerne paa Scenen". Som regel dekket den hele hodet, akkurat som tønna dekker hele Donald. Ordet "person" ble i neste omgang brukt om den rollen skuespilleren spilte. Derfra var spranget ikke så veldig langt til å bruke persona om den rolle mennesket spiller i det virkelige liv, for eksempel "persona philosophi", "rollen som filosof". Dermed kunne man også bruke persona om mennesket i forhold til dets rang, stilling, osv, slik at en forfatter for eksempel kunne sies å uttale seg "ex persona poetae", "i egenskap av dikter".

Som siste steg kom man så til slutt til å bruke ordet i betydningen "menneske" sånn helt i sin alminnelighet. Men dette var altså sekundært og vel så det. Og langt inn i nyere tid er ordet stadig blitt brukt i betydningen "maske", iallfall blant folk som kunne sin latin. I Umberto Ecos roman *Øya fra dagen før*, som foregår på 1600-tallet, opptrer en besynderlig oppfinner ved navn Caspar Wanderdrossel. Han konstruerer blant annet en primitiv dykkermaske som han kaller "glassperson".

I 1965 laget Ingmar Bergman en film som han kalte Persona. Filmen handler om et merkelig forhold mellom en skuespillerinne og sykepleiersken hennes. De tos personligheter blandes og overlapper hverandre. Bortsett fra at filmen altså tar utgangspunkt i teaterverdenen, hvor begrepet "persona" oppsto, er det interessant at Bergman velger denne tittelen på en film som skildrer personligheter i oppløsning. I et notat Bergman laget under forberedelsene til filmen, nevner han også at tittelen har en sammenheng med det at personene spiller roller – men også at ikke alt er rollespill.

Den intelligente leser syns vel nå at jeg begynner å komme vel langt bort fra utgangspunktet, og det kan det være noe i. Det er jo noe av tidsskriftet TEGNs styrke at man uten å skjems kan skrive seg ut på viddene med tegneserier som utgangspunkt. Jeg tror altså ikke at Carl Barks tenkte dype bergmanske tanker da han valgte å betegne Donald som en person (den norske oversetteren har selvfølgelig brukt samme ord som i originalen). Ikke desto mindre er begrepet "person" en nyttig innfallsvinkel for å forstå Donald som - eh - person. For Donald er som nevnt en svak sjel. Det lar seg gjøre å oppfatte Donald som en uskarp personlighet i delvis oppløsning - som hos Bergman.

Dermed kan det også være grunnlag for å si at Donalds person bare er det han til enhver tid synes å være - altså en maske. Han spiller ulike roller: som brysk familiefar overfor Ole, Dole og Doffen, som friskfyraktig og sjalu beiler overfor Dolly, som underkuet arbeider overfor onkel Skrue, som selvoppnevnt ekspert i en rekke yrkessituasjoner. Rollene er så forskjellige at det nesten er rart at det er samme mann (and? person?) som spiller dem. Den egentlige Donald, er det man finner bak rollene, bak maskene, bak personaene, inne i tønna – og det er ikke rare greiene.

Dessuten er jeg sikker på at det er én ting Barks har tenkt: Han ville vri seg unna problemet om Donald er menneske eller dyr. Han hadde flere muligheter da han skulle utforme reisebyråekspeditørens replikk. Han kunne ha latt ham si: "Himmel og hav! Det var ikke en kenguru.... Det var en AND!" Eller: "Himmel og hav! Det var ikke en kenguru.... Det var et MENNESKE!" Men han valgte en mellomløsning. Med ordet "person" markerer han at Donald ikke er å oppfatte som et dyr, men en "person" er likevel noe litt mindre individuelt enn et menneske.

Og kanskje er det bra at han ikke lot Donald være and, selv om han ligner litt på ender av utseende. Det ville bli så problematisk i forhold til den serien hvor Donald går på andejakt. Dessuten kan man lese i avisene for tiden at det er salmonella i andekjøtt. Så det er ikke greit å være and. Særlig ikke når man eksponeres i 180 000 eksemplarer hver uke.

Satire går digitalt

bjorklid@telepost.no

Internett, også kalt World Wide Web, er det siste hete i tiden. Fenomenet, som har eksistert siden begynnelsen av 1980 tallet, eksploderte i antall brukere i fjor. Med nye millioner er det ikke lenger bare datafrikere som henger over tastaturet og myser inn i skjermen. Det er også andre gærninger der ute. Som tegneseriefans...

Internett ble skapt av det amerikanske forsvaret på 70-tallet utifra redselen for at en atombombe kunne sette datasystemet ute av drift. Om alle datamaskiner var uavhengige, men frivillig koblet opp mot hverandre, ville det alltid være noen opp og gå selv om halve USA ble utryddet. Den andre halvparten ville virke. Systemet ble populært på amerikanske universiteter hvor forskere og studenter brukte oppkoblingen til å sende dokumenter og filer til hverandre på kryss og tvers Sidenkomresten av samfunnetetter. Og i 1995 ble det for første gang mulig for vanlige folk å bli oppkoblet for en rimelig penge- De fleste i TEGN har for eksempel en Email-adresse, hvor man hurtig kan gi beskjed til hverandre (forutsatt at redaksjonen leser posten sin-..) Med stor tilgang kom også mediainteressen. I Norge har særlig TV2-nyhetene latt seg med begeistring bli sjokkert hver gang de har funnet et eller annet som har lignet på pomo- Være det eller ikke- Men det finnes mye annet «der ute» . Som eksploderende hoder på The Explosive Heads Page et sted i USA- Der møter man fotografier av berømtheter som opposisjons- senator Bob Dole, den russiske president Boris Yeltsin, og eieren av Microsoft, millionæren Bill Gates - Med tegneserieruter kan man følge dem inntil hodene deres eksploderer-

FBI kom deretter på besøk for å sjekke ut Intemettsiden, høflig spørre om deres politiske tilknytning, om de var tidligere straffedømt, eide et våpen eller hadde en fortid med mentale problemer . De unge eieme av Intemettsiden la deretter ut med stor fryd alle detaljer om besøket på nettopp Intemett (og derav denne artikkelen), inklusiv agentenes visittkort. Det er herlig å endelig kunne se med egne Øyne hva skattepengene våre blir brukt til,» som en av dem kommenterte. Dette er det fine med Internett,» sier Dan Burford, som tegnet de eksploderende hodene. Alle somharnoen vridde ideer om et eller annet- kanrett og slett komme ut med dem. Du trenger ikke å motta sponsorstøtte eller kjøpe sendetid som på TV. At en av de på Intemett kan være «anderledes» enn i tradisjonelle medier kan "The Fidel'9 siden være et eksempel på- Herutropes den kommunistiske statslederen Fidel Castro som en amerikansk presidentkandidat under slagordet «Den ulitmate Washington-outsider!»~

«Fidel er den eneste kandidaten som har en virkelig sann plan for å balansere budsjettet: Nasjonaliser statsgjelden, Øk næringslivsskattene og gjør om appelsindyrkende Califomia til en stor, kooperativ sitrusfarm! kan man lese av argumentasjonen- Det bringer gløden av 50-tallets frekke MAD tilbake i minnet. Intemett,» sier skaperen av Fidelsiden, Adam Reith, «er det eneste stedet en 26 år gammel kan ha et verdensomspennende publikum. Medlemmer av "Team Fidel" har kommet fra Italia, Japan, Australia og bortimot samtlige stater i USA. Jeg kunne aldri ha hatt råd til å la mitt budskap nå hundretusener av mennesker for 100 kroner i måneden i tradisjonelle medier...»

Jon Gisle Skamrost i Dagbladet

"Jon Gisle ga Donald Duck en helt ny dimensjon", mener litteraten Solveig Aareskjold i et intervju med Fredrik Wandrup. Hvem sier at tegneserier ikke kan være nyttig?

Det skjedde i Daghladet, fredag 9. august i fjor, og vi på vårt redaksjonsmedlems vegne. Solveig A tre- kjold fra Sandnes har siden 1987 har hun skrevet fire romaner. Med sin essaysamling, "Kyss meg i diskursen" , fikk hun særdeles mye ros, hlant annet av Øystein Rottem i Daghladet.

- Du har et utvidet kulturbegrep. Du nevner Elvis Presley side om side med Thomas Mann og referer like gjerne til Henrik Wergeland so, til tegneserieskaperen Enki Bilal?-

Det er viktig for meg å vise at også tegneseriene kan inneholde sentrale ting. Bilals alhum " Udødelighetens pris" er på linje med Shakespeare. Tegneserien som form var en enorm nytelse for. meg i barndom og ungdom. Jeg hadde neppe lært å lese så tidlig om jeg ikke hadde funnet en bunke med Kaptein Miki-blader på et loft. Etter å ha pløyd meg gjennom den, kunne jeg lese flytende.-

Du hører til den generasjonen som har vokst opp med Carl Barks, Donald-,serier?- Han er også en favoritt. Jeg er fabelaktig begeistret for gode tegneserier. De har så mye driv i seg. Asterix, for eksempel. Men Donald fikk helt nye

dimensjoner da Jon Gisle utga sin klassiker " Donaldismen". Den er til dags dato den beste litteraturteorien jeg har vært horti. Feministteoretikerne kom aldri på høyde med donaldismen. Da jeg skrev en avhandling om kaos og kosmos hos Sigrid Undset, var det Gisle som var mest nyttig. Jørundgard ble en parallell til onkel skrues pengehinge i følge Daghladet.

Imponerende

«Menneskesønnen»
av Peter Madsen.
Det Danske Bibelselskapet 1995,
dansk tekst, farger, 136 s., ca kr. 140,-

Vi kjenner alle historien om Jesu liv - og død. Det er en del av vår kultur uansett religiøst ståsted. Likevel ble Peter Madsen smukke tegneserie om Jesu liv som å lese historien, om ikke for første gang, så med friske øyne. Det er en fortelling herlig fri for oppstyltete klisjeer og billige virkemidler for å oppnå effekt. Tvert om er det en fortelling som synes å være født ut av både kjærlighet og respekt, og av tvil og skepsis. Peter Madsen maler i grove penselstrøk med ofte litt grumsete og kornete akvarellfargeflater som resultat. Det sikrer en fin balanse mellom tekst og bilder, hvor sistnevnte ellers lett kunne ha tatt for mye oppmerksomhet. Teksten er langt på vei indre monologer (apostelen Peters tanker) og selv om historien ikke drives fram av en spennende eller

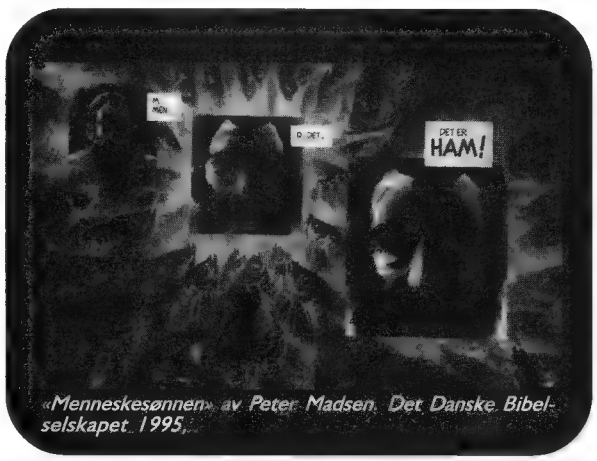

«Menneskesønnen» av Peter Madsen. Det Danske Bibelselskapet 1995.

overraskende handling, så har Madsen gjort et imponerende manusarbeide. «Menneskesønnen» lar Jesus minne oss om at hans Gud er kjærlighetens Gud og Peter Madsen lar Jesus si at "hvor stor du er, viser sig i, hvordan du behandler andre". Det er greit å vite, i disse tider hvor et flertall av statskirkens prester og bisper synes å ha glemt den delen av det kristne budskapet.
Kurt Østergaard

Høye odds

«Button man»
av John Wagner og Arthur Ranson
Kitchen Sink Press 1995
engelsk tekst, farger, 96 s., kr. 138,-

«Button man» av John Wagner og Arthur Ranson Kitchen Sink Press 1995

Harry Exton er leiemorder. Men ikke en vanlig leiemorder av 'Carlos'-typen. Exton er en brikke i et stort spill, hvor han settes opp mot andre leiemordere etter avtalte regler, og hvor den sterkeste overlever. De øvrige ligger igjen på "arenaen". Han "eies" av en stemme som han snakker med i telefonen, men aldri har sett. Stemmen overfører stadig stigende beløp på Extons bankkonto etterhvert som likenes antall øker i kjølvannet hans. Stemmen på sin side, spiller på Exton, som man spiller ved hanekamp, mot andre stemmer som eier andre leiemordere, og tjener seg styrtrik på Exton, som naturligvis er den beste. Exton bestemmer seg for å kutte ut, men det viser seg at en av spillets regler sier at det ikke er lov. Hva gjør man da?

Forfatteren John Wagner, kjent fra Judge Dredd-serien, forteller eminent og spennende, men historiene er ikke alltid like overraskende eller realistiske. Enkelte av leiemorderne oppfører seg blant annet temmelig naivt i flere situasjoner, hvor det står om liv og død. Etter at serien hadde gått sin seiersgang i heftet 2000AD i 1993, ble Arthur Ranson prisbelønt for sitt tusjarbeide på Button Man. En absolutt rettferdig pris.
Kurt Østergaard

Kvinnelig gravrøver

Nofret 8: «Gravrøverne»
av Sussi Bech
Carlsen Comics 1995, dansk tekst, farger, 48 s., ca kr. 75,-

Den danske serieskaperen Sussi Bechs "historiske" serie fra litt over tusen år før vår tidsregning, er nå kommet til bind 8 og hovedpersonen Nofret er, etter en reise rundt i Mellom-Østen, tilbake i Egypt, hvor hun startet i bind 1. Nofret har ikke blitt mindre slu, beregnende og utfordrende med tiden. Ved fortellingens start er hun temmelig lens for penger, og det er ikke fritt for at en viss griskhet kommer opp i henne, når hun får kjennskap til at store skatter gjemmer seg i gravplassene i den omkringliggende ørkenen. Sammen med den sjarmerende Senep legger Nofret planer om å besøke de døde og

Nofret 8: «Gravrøverne» av Sussi Bech Carlsen Comics 1995

rike. Men som vanlig går ikke alt etter planen. Sussi Bech har lagd en serie for barn/unge som har så mange fasetter og finurligheter i seg at den på samme tid er en serie beregnet for voksne. Den er morsom, spennende, historisk informativ, tegnet i en klar og ren strek og drivende godt fortalt. Hvis du ikke kjenner serien om Nofret er du heldig - tenk på hva du har å glede deg til!
Kurt Østergaard

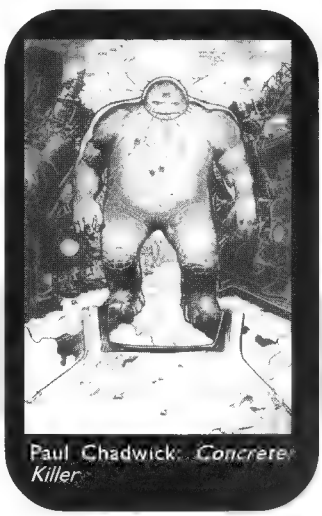
Paul Chadwick: *Concrete: Killer*

Betong-helten

Blant tegneserieverdenens mange sære superhelter, er Concrete kanskje den mest særpregede. Ikke fordi en massiv betong-mann skiller seg ut som enestående bissart, men fordi serien Concrete preges

av en sjelden human touch.

Paul Chadwick: Concrete - Killer Smile. Dark Horse 1995. Engelsk tekst, farger.

Den siste samlingen - *Killer Smile* - er typisk for serien. En godt fortalt historie med en enkelt plot, men hevet over det gjennomsnittlige ved mer psykologisering enn vi er vant til i andre serier i samme genre. Intrigen er følgende: Concretes hjelper skal hente ham, men på veien blir han tatt som gissel av et ungt forbryterpar. Etterhvert kommer Concrete på sporet, og jakten går til den bitre slutt.

Paul Chadwick skapte *Concrete* i 1986, og har i løpet av de nesten ti-årene som er gått høstet mye positiv kritikk og fått en anseelig mangde utmerkelser for sitt arbeid med serien. Det er et faktum at superheltgenren er svært dominerende i USA, og serien er absolutt nyskapende innen sine rammer. Tegningene er realistiske, og formspråket som helhet er mer lavmælt enn i andre superheltserier. Både formmessig og i innhold er det klare bånd til den tradisjonen av serieskapere som har valgt å gå utenom superheltgenren.

Chadwicks prosjekt er å undersøke forhold mellom mennesker, og for å sette det hele i mer ekstremt relieff har han latt det ene mennesker få superkrefter og abnorme proporsjoner. Men følelsesmessig er Concrete den samme som ha var før. I denne syklusen er fokus dreid vekk fra Concrete og over på hans hjelper Larry Munro, som gjennom nesten hele serien lever med en pistolmunning mot seg. Chadwick søker også å trenge under huden på de to forbryterne, men lykkes ikke mer enn måtelig. Deres flashbacks til barndommmen blir for komprimerte og lærebokaktige i sin forklaring av personenes motivasjon, men bevares - i en genre ikke akkurat preget av slik personskildring er dette stort.

Chadwick lykkes bedre med skildringen av Larry, og jeg tror dette har vært hans hovedanliggende. Synsvinkelen er lagt hos Larry og med sterk innlevelse formidles hans frustrasjoner når forsøkene på å resonnere logisk overfor kidnapperne mislykkes. Særlig gutten er psykotisk. Larry beveger seg nær kollaps. Mot slutten lar Chadwick Larry få sjansen til å drepe gutten, og han trykker faktisk av pistolen. Men sikringen er på. Larrys visshet om at han faktisk har prøvd å drepe et menneske er en tankevekker for leseren, ikke minst fordi jeg tror de fleste føler som Larry i det han skyter. På denne måten problematiserer Chadwick drap og de drivkrefter som ligger bak. Hvor langt kan vi presses?

Unge forbryterpar i fart med bil er intet nytt. Mest kjent de siste årene er Stones film *Natural Born Killers*. Selv om intrigen at den er innenfor tradisjonelle rammer, har serien sin berettigelse. Der mange ofte nøyer seg med fokus på den ambivalente fascinasjon ved parenes herjinger, dveler Chadwick ved ofret og viser oss et normalt menneskes reaksjoner på dem. Hvor eventuelle psykologiske vurderinger hos Stone drukner i et bombardement av voldseksesser og disse blir et hovedpoeng, er Chadwick mer finjustert.

Alt i alt er dette en leseverdig serie. Den er imidlertid ikke så interessant som de første historiene og deres undersøkelse av Concrete som vanlig mann med overnaturlige evner. Serien er absolutt et nyttig korrektiv til sagaen om de naturlig fødte drapsmenn.

Morten Harper

Pierre-Yves Gabrion: Javamennesket I: Opprøreren (Carlsen Comics, 1995).

Frihet eller døden

"De har stjålet mitt liv ... men de skal ikke stjæle min død"

Pierre-Yves Gabrion: *Javamennesket I: Opprøreren* (Carlsen Comics, 1995). Farger, 48 sider, 88 kr.

Det er en fandenivoldsk stahet som hovedpersonen i serien Java-mennesket besitter. Han er en outsider, i opposisjon på jakt etter frihet. Bind I Oprøreren er en lovende start på denne firebindsserien av Pierre-Yves Gabrion.

Rammen er eksistensiell: Hovedpersonen Herbert Livingstone er i ferd med å ta livet av seg. Han sitter på en fjellskrent og tenker tilbake på sin barn- og ungdom, enoppvekst i det victorianske London. Han forfektet alternative tanker, og ble hånet for det både av lærere og jevnaldrende. Han forelsker seg i en prostituert jente, men blir sviktet av henne. Hans stadige nederlag gjør at han mister troen på sine omgivelser.

Livinstone dør imidlertid ikke når han hopper ut i avgrunnen. Han blir solgt som slave på ei skute. Imidlertid bordrer noen sjørøvere skuta, og han rømmer til Australia - til et nytt land og dermed nytt liv.

Temaet i albumet er som nevnt outsideren. Dels er det tidsforankret: Livingstone er den nye tid, han gjør opprør mot religiøse dogmer ved sin forfektelse av Darwins utviklingslære. Og han kommer på kant med datidens moralbegrep i sin streben etter frihet. Samtidig er det noe ahistorisk over den frihetsstrebende sjelen, som vil følge sin egen opskrift - hvor "Gud" er død.

Gabrion tegner i en grov, litt skisseaktig strek. Bakgrunnene er realistiske, mens personene har karrikerte trekk. Serien er i hovedsak holdt i mørke farger, med en del sterkere rødfarger. Resultatet er svært så fint å se på, og absolutt atmosfærisk. Gabrion er en finslipt serieskaper. Sideoppbygning, billedutsnitt og forløpene driver historien fremover samtidig som det er tid til mer dvelende skildringer. Det tragiske innholdet til tross, er serien behagelig å lese med en uvanlig fin flyt.

Serien legger et solid fundament for de neste bindene, og slutter med en ny begynnelse: "Farvel, Lille Livingstone! Du døde sammen med kaptajnen! Farvel fortid! Det her bliver aldrig et sted for de ren i hjertet!" (s.48). Gabrion taler i svulstige ordelag, men jeg synes likevel det fungerer i sammenhengen. Seriens viktigste styrke - ja, selve dens dramaturgiske motor - er selvmordsforsøket som eksistensiell ramme. På kanten av stupet synes personen langt mer interessant, og blir psykologisk spennende. Gabrion bruker stream of consciousness med stor effekt og teksten binder bildene effektivt sammen. Et ankepunkt mot serien er at de andre personene - som faren, læreren og de hovne ungene - kun fremstår som typer. På den ene sideb tilføres serien en tiltrengt humer, f.eks. i avbildningen av læreren. På den andre siden forblir dramaet til tider flatt.

For oss entusiaster: se nøye på det nederste bildet på side 23!
Morten Harper

Fortellingens kadaver

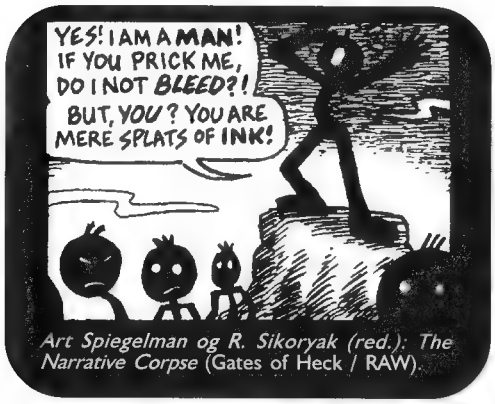

Art Spiegelman og R. Sikoryak (red.): The Narrative Corpse (Gates of Heck / RAW).

69 av verdens fremste tegneserie-kunstnere har skrevet kjedebrev. Resultatet The Narrative Corpse - fortellingens kadaver - er en surrealistisk lek med fortelling og tegneserier.

Art Spiegelman og R. Sikoryak (red.): *The Narrative Corpse* (Gates of Heck / RAW). 20 sider, s/hv, kr. 238,-

Hovedpersonen i *The Narrative Corpse* - Sticky, som utgiverne kaller ham - er en strek-mann som forskrekket stresser rundt i ulike landskap og hendelser: Han gjør jorden gravid, hjernevaskes, bores i hodet slik at han får et tredje øye som viser seg å være en andre munn, mottar Oscar-statuett, splittes opp og fødes på nytt, havner i vaskemaskin, forfølges av en gressklipper, bankes opp av politiet, proklamerer sitt menneskeverd, undersøkes av psykiater, tvangsfores med piller og - da skulle det meste være nevnt - skvises ned i asfalten.

Serien er blitt til gjennom en stafett med 69 serieskapere. Det ligger i formatet at historien blir springende, i stedet er det store mengder spontanitet. Det er nettopp den intiativtageren Art Spiegelman har vært på jakt etter. Spiegelman burde være kjent for de fleste tegneserie-interesserte som mannen bak serien *Maus* og redaktør for den avantgardistiske - nå nedlagte - tegneserieantologien *RAW*. Som *RAW* har *The Narrative Corpse* en spesiell utforming, med et svært høyt og smalt format. Utgivelsen er dyr og oser av design-bevissthet.

Utstillingsvindu

Serien er en komprimert katalog over moderne seriekunst. Både kjente og mindre kjente serieskapere fra det kvalitetsmessige toppsjikt har bidratt. Folk som Will Eisner, Mort Walker (!), Robert Crumb og Spiegelman selv burde være kjent for de fleste. Den alternative seriescenen i USA og Canada gis god plass; blant andre brødrene Hernandez, Scott McCloud, Chris Ware, Mary Fleener, Julie Doucet, Peter Bagge og Chester Brown. Spiegelman har også med noen europeiske størrelser: italieneren Lorenzo Mattotti, nederlenderen Joost Swarte, franskmennene Jacques Loustal og Max Cabanes og svenskene Max Andersson og Joakim Pirinen. Vil man ha et raskt inntrykk av moderne seriekunst utenfor allfarvei, er dette serien å se på.

Samtidig som mangfoldet og spontaniteten er seriens styrke, er det også dens største svakhet. Prosjektet som resulterte i *The Narrative Corpse* ble satt igang allerede i 1990. To historie-tråder ble startet samtidig. Hver serieskaper fikk tre ruter til disposisjon, og fikk kun se rutene til personen rett før ham/henne i kjeden, samt noen skisser av hovedpersonen. Resultatet er en svært ustrukturert historie, og en form som ikke gir den enkelte serieskaperen mulighet til å vise sitt fulle potensiale. Dette er ikke så mye en tegneserie i vanlig forstand som en katalog - en tegneseriecollage - hvor vi kan se på et utall stilarter og fortellermessige innganger.

Le Cadavre Exquis

Historien henfaller til en banal skildring av strek-mannens angstfylte vandring i en verden han ikke hører hjemme i. Noen serieskapere behersker imidlertid også dette formatet. Walker er vant til et kortfattet format, og dytter en punchline inn i sine tre ruter. Likeledes er Pirinen og Spiegelmans bidrag gode. Som helhet fremstår imidlertid serien mer som fascinerende enn god. Til det er den for vinglete og usikker, og ingen stilsikker diseksjon. Det kanskje mest spennende er overgangene mellom serieskaperne. Nær det provoserende er overgangen mellom *Billy*-tegneren Mort Walker og den groteske undergrunds-legenden Stephen Clay Wilson.

Spiegelman har hentet inspirasjon til *The Narrative Corpse* fra Andre Breton og hans surrealist-klikk. De spilte noe de kalte Le Cadavre Exquis, hvor spillerne i samarbeid laget en setning eller en tegning; hver person la til noe på et papir som så ble brettet slik at nesteemann ikke visste hva som kom forut. På denne måten håpet de å bryte fri fra båndene som den rasjonelle tenkning la på kunsten.
Morten Harper

Hermann: Sarajevo Tango (Carlsen Comics, 1996).

Dødens dans

Sarajevo Tango skildrer en dans utenom det vanlige. Opphavsmannen Hermann - velkjent for gode spenningsserier som Jeremiah og Bernhard Prince - har denne gangen plassert intrigen i virkelighetens kulisser. Hans tema er krigen i det tidligere Jugoslavia; krigens brutalitet utpensles i brede strøk og Hermann kommer med hatske utfall mot fremtredende politikere.

Hermann: *Sarajevo Tango* (Carlsen Comics, 1996). Farger. 56 sider. Kr. 88,-

Ulikt Hermann, er intrigen - som også denne gangen er veldreiet - ikke et mål i seg selv. Hermann ønsker å si noe om sitt tema, og den fiktive historien er et redskap for å uttrykke det han mener om kulissene - både krigens råskap og - særlig - de høye politikere som etter hans mening ikke gjør noe. Satiren er hatsk og grovkornet. Hermann har - selv om billedforløpene ofte har finstemte kvaliteter - aldri vært en serieskaper særpeget av det subtile uttrykk. Og her skytes kråker med bomber. I historiens

bakgrunn ser vi glimt av diplomatiets utvikling: FN fremstilles som en hullete ost, FNs generalsekretær Boutros Boutros-Ghali som en handlingslammet tåpe som danser tango mens kanondrønn slår takten, Bill Clinton blåser en lang jazz-strofe i katastrofen og vestlige TV-seere blir ført bak lyset som teite dyr. Klar melding, med andre ord.

Hvorfor er Hermann så rasende? Slik han selv sier det i forordet, bodde hans agent og venn Ervin Rustemagic (sic) i Sarajevo og fikk føle krigens redsler på kroppen. Ifølge Hermann er serberne morderne i denne konflikten. Med et klart fiendebilde bygger han opp sitt sinne. Inn i virkelighetens kulisser setter Hermann følgende fiktive historie: En tidligere leiesoldat - Zvonko Duprez -har fått i oppdrag å føre tilbake en datter til sin rike mor i Sveits. Faren holder til i Sarajevo med jenta. Faren er en snikskytter med mange venner, og jakten blir ikke enkel. I tillegg er det en hard kamp for i det hele tatt å komme ut av området etterpå. Samtidig har damens nåværende ektemann sendt en leiemorder etter Duprez og jenta. Intrigen er grei, med rom for mange spennende omslag, noe Hermann vet å utnytte.

Leseren blir neppe særlig klokere om konflikten i det tidligere Jugoslavia av å lese albumet. Hermann peker på det hyklerske i vestens oppførsel, og det kan det være grunn til. Men fremstillingen av serberne som skurker er drøyt unyansert. Det som er albumets styrke er samtidig dets største svakhet: Hermanns harme skaper sterke uttrykk, samtidig lesser han på med virkemidler slik at kritikken til tider blir overtydelig og synes useriøs. Men dette er et evig dilemma: er det mulig å forholde seg til en slik konflikt uten å ta stilling? Kanskje ikke.

Få serieskapere kan som Hermann tilføre forløp dramatikk gjennom kraftfull billed-bruk. Albumet er satt i scene på en forbilledlig måte. Begynnelsen er flott, om enn noe klisjebeladen: Noen ulver går frem mot en gravstøtte over Jugoslavia og trekker frem denne histoirens teppe. Tegningene er også av høy kvalitet, med en strek - det synes som albumet ikke er tusjet - som er litt løsere enn vanlig.

Morten Harper

Sanselig dyrehage

Poetisk billedkraft gjør Zoo til en av 90-tallets mest interessante franske tegneserier.

Bonifay og Frank: Zoo 1: Hunulven (København: Carlsen Comics). 72 sider. Farger. Kr. 138,-

Normandie, august 1914. Doktor Célestin, jenta hans Manon og billedhuggeren Buggy bygger opp en enestående zoologiske hage. Til denne idyllen kommer den russiske kvinnen Anna som har fått skadet ansiktet og mangler nese.

Dyrehagen er et sanselighetens skjulested mot omverdenens brutalitet. Anna er drevet vekk fra Russland. I løpet av en slåsskamp mistet hun det som betydde noe for henne; mannen, deres tamme bjørn og huset - og selv ble hun slått slik at nesen ble revet av.

Poesi mot vulgaritet

Den zoologiske hagen er en slags Noahs park. Arbeidet til Célestin, jenta Manon og billedhuggeren Buggy er et uttrykksfullt bilde på skapende krefter. Her er nettopp det å føle, sanse og kjenne i sentrum. Hit kommer altså Anna uten luktesans, og dermed avskåret fra full sanselighet.

Buggy former skulpturer. Célestin former parken. Den billedskjønne dyrehagen er en poetisk kontrast til den nært forestående første vedenskrig.

Den spontane Manon og Buggy har et lidenskapelig forhold. Manon vil bringe også Anna tilbake til det sanselige. I en eiendommelig seremoni setter hun sammen et spekter av sanseinntrykk, som sammen danner en helhet så sterk at Anna føler hun nesten kan kjenne lukten.

Serien har enkelte dunkle tilløp. Leseren kastes rett inn i oppgjøret hvor Annas mann drepes, noen utdypende bakgrunn gis aldri. Kanskje er hendelsen et tilfeldig utløp av aggresjon, som en kontrast til dyrehagens poesi.

Serien inneholder også et uavklart fortellerplan - kun skildret i tekstruter - om en gutt som har mareritt, og om en bestefar som trøster ham og forklarer drømmen. Forløpet gir Annas manglende nese en mer generell betydning, knyttet til å miste sitt ansikt, sin sjel eller sin identitet.

Dvelende

Zoo er en sterk leseropplevelse. Fortellerteknikken er høystemt, men uten at det blir overdrevet pompøst. Tegningene er finslipte, uten å bli søtladne. Det er en varm og poetisk billedkraft ved serien som kanskje er dens aller største styrke. Tegneren Frank Pés har tidligere imponert med serien *Jonas*.

Storslagne bilder som rolig dreier inn handlingen skaper en dvelende og behagelig fortellerrytme. Tegningenes høye standard er uomtvistelig. De mange flotte oppslagene kan imidlertid fortrenge historiens fremdrift. Sterke bilder gjør at serien hele tiden er spennende å lese, men strengt tatt er handlingen og utviklingen av personene svært begrenset.

Morten Harper

Programleder som trekker fra hoften

Zap inn på The Cowboy Wally Show og du får en god dose harselas med kjendiseri og trash TV. Stay tuned!

Kyle Baker: *The Coboy Wally Show* (Marlowe & Company). 132 sider. S/hv. 138,- kr.

The Cowboy Wally Show av Kyle Baker er beretningen om den sære - og fiktive - TV-personligheten Cowboy Wally. Serien er formet som en TV-dokumentar. Wally har figurert i talk shows, quiz shows, serier og filmer. Fellesnevneren er lave budsjett og dårlig smak. Han er en svær, feit og enfoldig fyr, dresset opp i et relativt harry cowboy-antrekk. Han kan kanskje beskrives som en Ed Wood for 80-tallets trash TV.

Wallys produksjoner har som oftest ham selv i sentrale roller. Et høydepunkt i karrieren er filmen *Sands of Blood*, om mer eller mindre eksistensielle sider ved fremmedlegionen. Wally holder høyt produksjonstempo. Han og hans medsammensvorne laget ett år 20 filmer! Da han skulle lage en moderniserte tolkning av Hamlet, ville omstendighetene det slik at Wally og medforfatteren havnet i fengsel. Sammen med de to andre gutta på cella og noen harde pakker fra mor laget de filmen på under en uke.

Baker tegner i en elegant, tynn strek. Stilen er minimalistisk, med store flater. Han makterå skape både krasse karikaturer og et troverdig miljø. Han holder seg også fom-bevisst innen

dokumentarismen gjennom å bruke nesten bare nær/halvnær-bilder. Denne formen er en vellyket ramme rundt serien.

Nærbildene og formen gjør at det mye handler om folk som sitter og prater. Serien er derfor ikke blant de mest spennende rent visuelt, men dialogene er snertne og fulle av morsomme bemerkninger.

Baker har tidligere gjort seg bemerket med den slice of life-aktige *Why I Hate Saturn*. På norsk kjenner vi ham fra en noe mindre vellykket *Dick Tracy*-serie.

Morten Harper

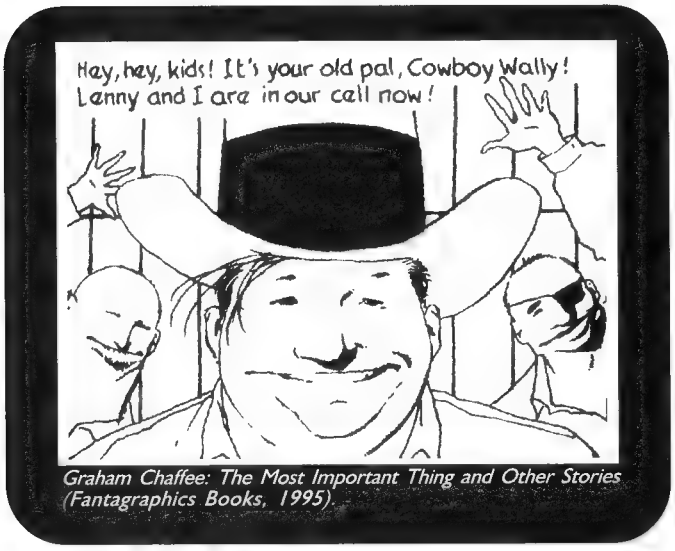

Graham Chaffee: The Most Important Thing and Other Stories (Fantagraphics Books, 1995).

Det viktigste her i livet

Amerikaneren Graham Chaffee har utgitt nok et kunstferdig album. Denne gangen tar han mål av seg å omhandle det viktigste i livet, men innholdsmessig blir det tidvis tynt og serien nærmer seg estetiske pusteøvelser.

Graham Chaffee: *The Most Important Thing and Other Stories* (Fantagraphics Books, 1995). s/hv, 64 s, kr. 69,50.

Albumet *The Most Important Thing and Other Stories* består av fire historier. Fellesnevneren er skildring av den menneskelige tilværelsen, og seriene er holdt i en fragmentarisk og assosiativ form. Diktet *The people swayed* (av en Lenore Henry) danner en ramme rundt historiene. Den første (*Touch*) omhandler individualitet og fellesskap i en by, og er elegant fortalt gjennom parallelle forløp. Noe annet enn en godt utført parantes er serien imidlertid ikke, kortfattet som den er.

I historien *Bluebeard* setter Chaffee sammen en vandre-historie med minner fra barndommen, og med *Veterans' Day* har han laget en grei antikrigsserie som på ikke utradisjonelt vis blander minner om tragiske krigshendelser med vemodig nåtid i en uttrykksfull collage.

Tittelhistorien er den beste. Settingen er en fangeleir, med kamp om maten som motiv. Med bruk av dyr - en hund, en katt og en kråke - prøver Chaffee å belyse hva som er det viktigste. Dyrene diskuterer: - Tro, sier hunden. Katten er uenig: - Uavhengighet, tankens og bevegelsens frihet. Kråka er uenig med dem begge, uten at den git noe klart svar. Så drar den. Serien har en fin ømhet ved seg som gir den interesse.

Chaffees album er symptomatisk for den alternative seriekulturen i USA: estetisk bevisst og kunstferdig, med forankring i viktige tema og problemstillinger. Samtidig går innholdet ofte tomgang. Et annet trekk - som også Chaffee skjemmes av - er at i en streben etter å være avansert blir seriene tidvis dunkle. Det er av det gode å gi leseren noe å tenke på, men det er ikke bra at man går seg bort i estetikk og fortellermessige finurligheter slik fortellerteknikken står i veien for det man har å si.

Morten Harper

Det vanskelige språket

Tegneserien om Ivar Aasen gir et spennende utsnitt av språksamleren, og demonstrerer fin bruk av tegneseriemediet.

Arild Midthun og Erna Osland: *Ivar Aasen - ei historie om kjærleik* (Det Norske Samlaget 1996). 64 sider. Kr. 168,-

«Så mye papir! Har de skrevet opp alle ordene i hele verden?... Hva er det egentlig de har drevet med, herr Aasen?»

Med dette betimelige spørsmålet fra en ung-gutt som kommer brasende inn på kontoret til språkstifteren avsluttes tegneserien *Ivar Aasen - ei historie om kjærleik*. Serien er tegnet av Arild Midthun og skrevet av Erna Osland. Den er viktig både fordi den er annerledes i og med at den er utgitt på et etablert forlag (Det Norske Samlaget) og tar for seg noe så seriøst som livet til språksamleren Ivar Aasen. Og fordi den på en god måte utnytter tegneseriens egenart; samspillet mellom tekst og bilde.

Tre kvinner

Serien følger Aasen fra barn- til alderdom, og er således kronologisk omfattende. Det er utsnitt av noen få begivenheter som dominerer historien. Det sentrale for Midthun / Osland har vært å trenge inn til hans kjærlighet. Men språkinnsamlingen går de raskt gjennom i et par sekvenser. Fokus for serien er Aasens (uforløste) forhold til tre kvinner: Berte, Susanne og Marie.

Serien gir en skarp analyse av Aasen, en mann som vek unna nær personlig kontakt. Dette kommer tydeligst frem i en sekvens hvor Berte besøker ham. Han er ute og leser i skogen. Hun leter, roper... Han hører henne, men sitter likevel stille. Og hun må dra tilbake.

Det portrettet som tegnes er av en stor intellektuell kapasitet, med enorm energi i sitt språkarbeid. Samtidig fremstår det omfattende - ja, i realiteten uten begrensninger - arbeidet med språk som et redskap for å skape distanse i mellom-menneskelige forhold. Som da han mer eller mindre klart forteller Marie at han liker henne. Hun svarer: «Du spør meg, Ivar... om eg vil komme og leve med deg og alle ideane dine? ... Eg tenkjer du får velje eg, Ivar:»

Rytme

Det er en fin rytme i fortellingen. Den skapes ikke minst av en snusdåse - basert på etterlatt dåse hvor man fant en hårlokk fra en kvinne - som fremstår som symbol på seriens tema; valg eller unnlatelse av å velge. I begynnelsen kastes den opp i luften og gjentatte utsnitt av dens gradvise fall fungerer som en understreking av avgjørende sekvenser.

Serien tar opp et allment og relevant tema på en direkte og upretensiøs måte. Den er følelsesladet uten på bli klissete. Seriens viktigste styrke - noe serie-

Anneldelsen

skaperne fortjener honnør for - er at den balanserer mellom det melodramatisk overtydelige og det dunkle antydende. Og selv om motivet - for å si det enkelt - for serien er Aasens manglende gjennomslag hos kvinner, fremstår han definitivt ikke som noen stakkar.

Osland er en garvet (barnebok)forfatter, Midthun en ditto serieskaper. Språkføringen klinger bra. Tegningene er dyktig utført, i en stil som med sine flater og kontraster er mer drisig og krass enn det Midthun før har laget. Det beste er likevel samspillet mellom tekst og bilde. Det er en skarphugget - til tider nesten knapp - tekst som får fullt innhold sammen med tegningene. Dette er en av de første norske seriene som til fulle tar i seg impulsene fra moderne amerikanske serier (hvor Alan Moore banet vei) hvor fortellertekst og bilde isolert sett kan ligge et stykke fra hverandre, men sammen danner en kommuniserende helhet.

Det var mye skryt. Kanskje kan man innvende at serien gir et svært begrenset utsnitt av Aasen, kanskje er han blottstilt på en urettferdig måte - sentrert rundt en enkel, tabloid psykologisk analyse: arbeidet som fluktmekanisme. Og enkelte - riktignok få - oppslag kan synes drøyt pompøse, som mannen med ljåen på side 8. Oppslaget uttrykker en subjektiv barndom, men sliter med et klisjepreg. Eller hva med bokens design som i overdreven grad er preget av Dave McKeans illustrasjoner...

Men dette er smålige kommentarer. Vel var boken en annerledes og interessant markering av Aasen-jubileet. Men like mye var den en fin norsk markering av tegneseriens muigheter i forbindelse med mediets 100 års jubileum.

Morten Harper

Når styltene knekkes

På sitt beste lager Steffen Kverneland satire med kirurgisk presisjon.

Steffen Kverneland: Amputerte klassikere II (Spartacus Forlag). 80 sider. S/hv. Kr. 98,-

Illustrerte klassikere av særegent merke er samlet i *Amputerte klassikere II*. Tegneserieskaperen Steffen Kverneland viderefører sine omarbeidelser av små og store litterære verk, fra Jan Kjærstads *Erobreren* via Herbjørg Wassmos *Dinas bok* til ukebladsnoveller. Som fordums tiders illustrerte klassikere er Kverneland trofast overfor teksten, han lar imidlertid bildet kommentere på megetsigende vis.

Utgivelsen har ført til en tilnærmet kanonisering av Kverneland i hovedstadspressen. Fredrik Wandrup i *Dagbladet* fastslår blant annet at han er en "kritiker av klasse". Mye av rosen er fortjent.

Kverneland utnytter tegneseriens egenart; samspillet - her motsetningene - mellom tekst og bilde. Han velger små tekstutdrag, som han fortolker i verste mening i billedplanet. Dermed knekker han svulstige formuleringers stylter. Seriene er en selvbevisst og fascinerende lek med ords innhold; bildene ligger som regel innenfor ordenes *mulige* betydningsområde, men utenfor vår konvensjonelle oppfatning.

Kirurgisk fortolkning

Amputerte klassikere II samler i hovedsak tidligere publiserte serier, blant annet i Vagant og Prosa. Tidvis er det en kirurgisk snert i amputasjonene som ikke bare kommenterer sekvenser i enkelte verk, men særtrekk ved hele forfatterskap. Den mest vellykkede serien er om Jan Kjærstads *Erobreren*, en roman som med sin ambisiøse og intellektualistiske form og fortellerlag er som skapt for Kvernelands metaharselas og styltеknekking. Her tas hovedpersonen Jonas Wergelands merksnodige krumspring bokstavelig, og Kjærstad dukker opp i en rekke roller som forteller og geni.

Albumet er et tegnemessig fyrverkeri, og som på en jevn nyttårskveld er det også her noen blindgjengere. Det opplagte først: Kverneland er en svært dyktig og kompromissløs karikaturtegner, hans ansikter er usminket påtrengende og det kommer særlig til rette i sekvensen *Den guddommelege komedien*, hvor Dante Alighieris tekst gjengis av Frank Sinatra med venner.

Stilartene i albumet spenner fra den rølpete *Exoticumets* påtatte amatør-stil til den ytterst kunstferdige *Julepresenten*. Spennvidden vises tydelig på en side av Garborg-biografien (ja, det er faktisk også en slik), hvor det på én side (side 33) er billedruter som nærmer seg en europeisk ren linje og andre i en stil som etteraper underground-tegneren Robert Crumb. Kvernelands kantete figurer og tette skraveringer bevares imidlertid.

Repeterende

Litterære fortolkninger er blitt et kjennemerke for Kverneland. Hans hittil største inngrep er *De knyttede never* med Øvre Richter Frichs romanhelt Jonas Fjeld. Slik satire - som i all hovedsak er basert på kontrasten mellom tekst og bilde - kan lett bli repeterende hvis grunnlagstekstene ligner hverandre. Derfor blir gjengivelsen av ukebladsnovellen *Det aller helligste* i denne samlingen litt intetsigende. Likeledes synes parodien på Snorres *Ynglinge-saga* å gå på tomgang med relativt primitive tegninger og få humoristiske poeng.

Albumet inneholder også noen serier etter eget manus. De viser at Kverneland i sterk grad har gjort seg avhengig av å bryte ned andre for å selv være på topp. Den bisarre *En beretning om kjærlighet* er likevel utfordrende og vittig.

Morten Harper

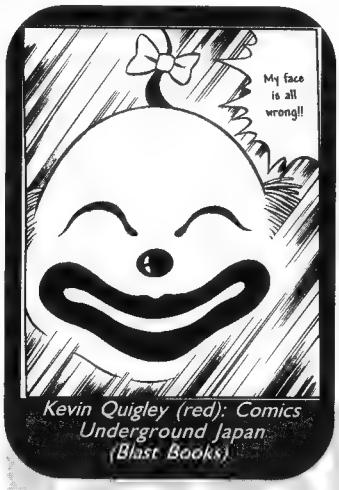

Kevin Quigley (red): Comics Underground Japan (Blast Books)

MED UNDERGRUNNEN I JAPAN

Verdens tegneserieland nr. 1 er Japan, og i antologien Comics Underground Japan vises flere av Japans fremste alternative serieskapere frem. Mangfoldet er stort, og det er også spriket i kvalitet.

Kevin Quigley (red): *Comics Underground Japan* (Blast Books). 220 sider. S/hv. 138 kr.

Enhver tegneserieinteressert med respekt for seg selv har vel skummet gjennom noen hundre sider japanske tegneserier - eller manga som de heter. Japanske tegneserier er imidlertid langt mer enn science fiction a la *Akira* og *Battle Angel Alita*, spenning a la *Crying Freeman* eller jente-serier som *Ranma 1/2*. Det er også personlige visjoner på grensen til

det perverse i et langt mindre forfinet formspråk. Det er slike serier som får sin hittil grundigste presentasjon på engelsk *i Comics Underground Japan.*

Stort sprik

Seriene er mangfoldige både i form og innhold, de forenes i en inntrengende personlig visjon. I enkelte serier er imidlertid innholdet så privat at det grenser mot det uinteressante, og formen så upolert at den arbeider mot formidling og leserens interesse.

Som helhet er antologien en liten skuffelse. Den er et viktig og interessant vindu mot et felt som er ukjent for de aller fleste; japanske undergrunnsserier. Den er også respektfull overfor seriene med japansk leseretning og en grei bakgrunnsartikkel. Samtidig er den svært ujevn. Jeg må medgi at kjennskapen til disse seriene som sådann er for begrenset til at jeg kan vurdere hvor representativt redaktør Kevin Quigleys utvalg er, men noterer meg at han har tatt de mest fremtredende - som Suehiro Maruo og Hideshi Hino - og i tillegg noen ukjente. I alt er 13 serieskapere representert - vi skal raskt se på de enkelte seriene.

n Yoshikazu Ebisu lager serier fra kontor-arbeidsmiljøet, men med sterkt surrealistisk vri. Stilen slekter på pop art. Seriene rører borti japansk korporasjonsmentalitet, men makter ikke å klargjøre hva Ebisu vil formidle.

n Masakazu Toma gir med sin "Steel Pipe Melancholia" et av bokens beste bidrag. Essensielt er det en serie rundt sjalusi utført med klaustrofobisk eleganse. En mann bedras av sine kone, han vet det, men må sitte ved en pipe og stenge av for en lekkasje. Tegningene er aggresivt karikert, og skildrer godt bevegelser både på det indre og ytre plan.

n Takashi Nemoto avtegner i en rendyrket "ugly art"-stil en grotesk krigsskildring. Innholdet er imidlertid verken interessant eller spennende, og tegningene arbeider imot lesningen. Stygge tegninger kan være gode, men Nemotos synes lite gjennomarbeidet.

n Carol Shimoda bidrar med noen romantisk anlagte serier et sted mellom pastisjen og parodien. Personene er mer kyniske enn i genrens serier, tegnet i en selvbevisst, sjablonmessig stil. Ironisk drømmende blikk er imidlertid ikke noen revolusjonerende kommentar, og serien plukker på ingen måte i stykker genren.

n Kazuichi Hanawa griper med sin skildring av en Buddha i fangenskap inn i selve grunnvollene av den japanske forestillingsverden - endog en Buddha som spiser ris og driter. Hanawa tegner i en mainstream-aktig realistisk strek med mye skraveringer - kanskje enda flittigere enn i mainstream. Serien er grotesk og nærgående, et interessant - om enn dunkelt - kulturbilde.

n Yasuji Tanioka er humorist med sans for det absurde og makabre. Han tegner i en minimalistisk stil. Humoren er særegen; det være seg om en loppe som trøster en dødsdømt, eller en far som skal henge sin sønn. Antologiens andre høydepunkt.

n Suehiro Maruos "Planet of the Jap" er en alternativ verden serie hvor Japan vinner 2. verdenskrig. Her skildres erobringen av USA. Serien er bygget opp som en konvensjonell krigsserie, men ekstremiserer voldsomhetene. Stilen er også konvensjonelt realistisk med skraveringer, men samtidig en noe distanserende stilisering.

n Hanako Yamada lager hverdagsobservasjoner med avslørende vri. Stilen er enkel, ja naivistisk. Historiene er derimot modne. Miljøet er et konvensjonelt arbeidsmiljø, hun trekker frem de mørkere, mer uforsonlige sidene ved personene; det man tenker, men ikke gjør - som hennes brutale avvisning av en stakkars beundrer.

n Pan Migiwa bidrar med en stille og undringsfull serie, tegnet i en nokså naiv stil. Serien er lite mer enn en parantes.

n Muddy Wehara utpensler sine barokke visjoner over fire billedruter, hver på to sider. Seriene er utpreget marerittaktig, og detalj-grotesk tegnet. Jeg har problemer med å få noe ut av seriene, men en liten morsom bagatell er en side med et utall variasjoner over vitsen med en person som sklir på en banan.

n Hideshi Hino gir med sin "Laughing Ball" bokens tredje høydepunkt. Dette er en ytterst tragisk og melankolsk historie fra et Freak show, hvor en som kun kan le mister sin sønn - og han ler. Serien er en interessant inngang til temaet roller og rolleforventninger. Hino tegner slepent og dystert, men samtidig ikke groteskt og tegningene er tiltalende. Det ligger en slags bitter-søt atmosfære over serien, med hovedpersonens ikoniserte smil.

n Nekojiru og Hajime Yamano tegner i en naivisert stil, en smått poetisk serie i funny animal ikledning.

Garo

Seriene i denne antologien har opphav i tradisjonen som magasinet *Garo* etablerte. Magasinet *Garo* skiller seg ut i den japanske magasin-floraen. Det er et kreativt forum i et marked der mange andre magasiner følger tradisjonelle genre-formler. Ikke alle historiene er opprinnelig trykt i *Garo*, men magasinet har gitt impulser til bransjen som sådann og har i en viss grad åpnet veien for alle seriene i antologien.

Garo ble grunnlagt i 1964 av Katsuichi Nagai, som var drivkraften i magasinet helt frem til sin død i januar 1996. Magasinets uttalte politikk er å gi serieskaperne rom for det personlige uttrykk, både i form og innhold. Det var et av de første magasinene som nådde ut til eldre lesere, særlig studenter. Sammenlignet med andre magasiner - med million-opplag - er imidlertid opplaget på beskjedne 20 000, på sin topp var det oppe i mer enn 80 000 (1971). Det har likevel vært en trend-setter innen japansk seriekunst, og har fungert som et springbrett for unge, særpregede serieskapere. Det har også gitt impulser utenfor tegneserie-mediet, blant annet til japansk film. Magasinet har fortsatt etter Nagais død.

Vold er noe vi finner i mange japanske serier. Det som preger seriene i antologien er den personlige visjonen av "vold"; hangen til det groteske og opprørende.

Osamu Tezuka var den dominerende skikkelsen manga-tradisjonen. Undergrunnserieskaperne har imidlertid trukket frem en annen som sin gudfar: Shigeru Sugiura som i hovedsak laget barneserier. Han hadde en annen billedkomposisjon en Tezukas filmatiske, med mer vekt på det stillestående og grafiske. Dette antyder en interesse for dybden fremfor forløpet, som på mange måter kjennetegner undergrunnseriene.

Morten Harper

INNHOLD

Foto Kavalkade 13

Angoulême 37

Forhistoriske serier 11

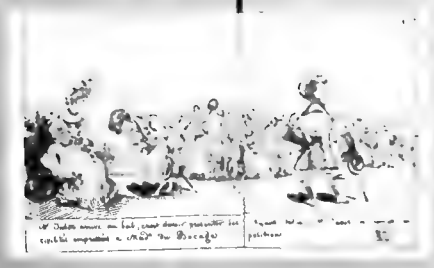

LEDER 4

Kulturrådet 22

Fremtidens serier 39

INNHOLD

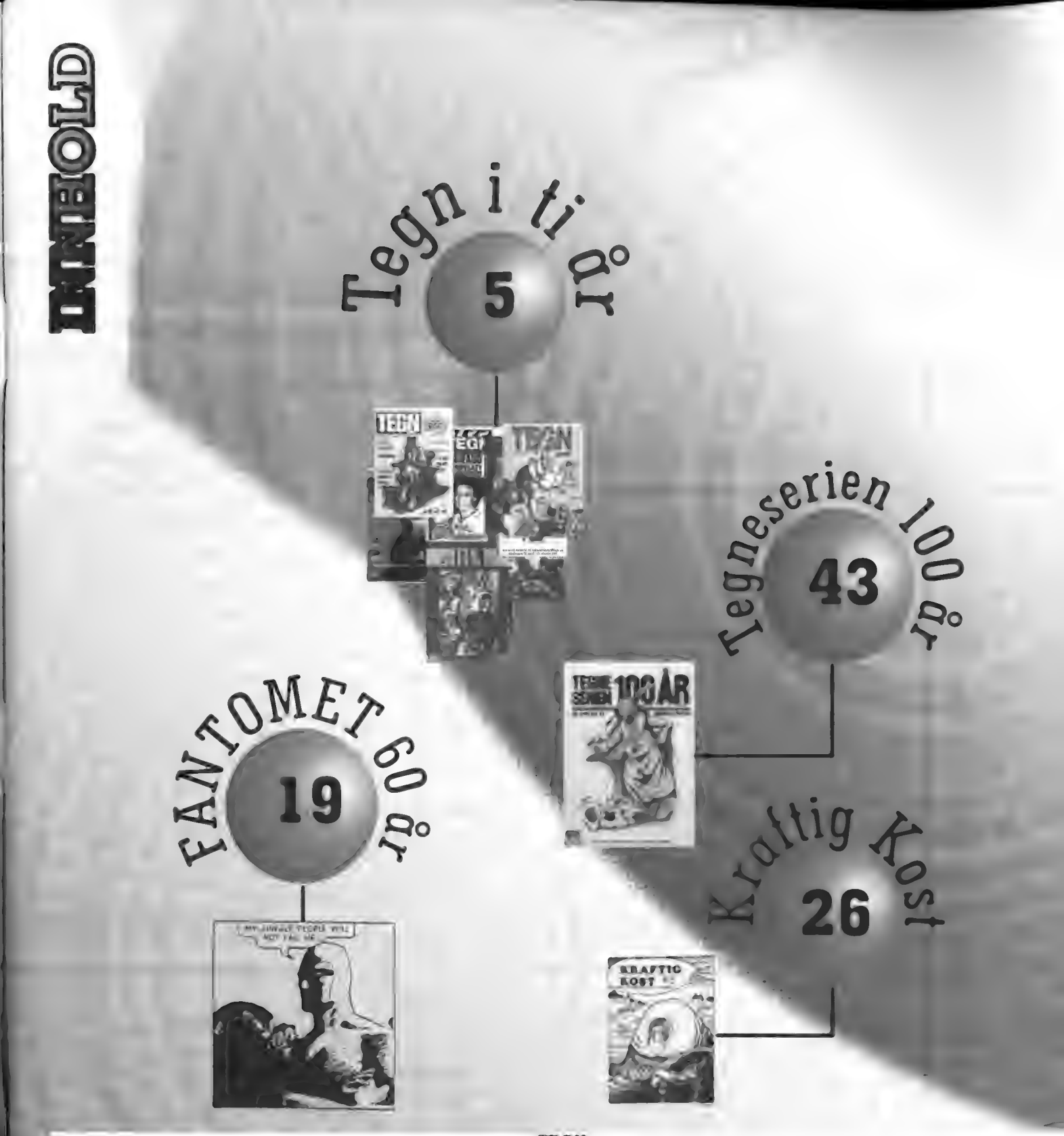

TEGN
nr. 39/40 - 1996/-97 - 10./11. årgang.
TEGN utgis av TEGN A/L
Redaksjonen: Erik Falk og Tor Sandberg (ansvarlige redaktører), Espen Kant Antonsen (grafisk utforming/layout), Per J Olsen (økonomiansvarlig), Morten Harper og Finn Bjørklid.
Medarbeidere i dette nummer: Jon Gisle, Kurt Østergaard, Kjell Steen og Øyvind Holen.
Trykk-ferdiggjøring: Bø Trykk A/S, Bø i Telemark tlf: 35 95 14 00
Post til TEGN: TEGN A/L, Langes gt 7, 0165 OSLO.
Telefon: 22 36 02 44.
TEGN leser alle brevene de får, så send gjerne inn brev om ting og tang.
Det er faktisk mulig å bli TEGN-skribent, ta kontakt for ditt bidrag.
Annonsering: Ta kontakt over telefon eller skriv til TEGNs kontoradresse (se over).
TEGN er behjelpelig med utforming av annonse om ønskelig.
Abonnement: Kr 100,- for 2 nr i løpet av ett år, eventuelt kr 200,- for 4 nr.
Betales til TEGN A/L, Langes gt 7, 0165 OSLO. Postgiro: 0814.43.72108
Utgitt med støtte fra Norsk kulturråd.
Opplag: 1200 ISSN 0801-6879.

TEGN i ti år

I ti år har TEGN skrevet om norske serietegnere. Og ennå har vi ikke fått intervjuet Tommy Sydsæther! Dog, bedre dokumentasjon på bredden i det norske seriemiljøet det siste tiåret finnes vel ikke.

Av Tor Sandberg

TEGN 10 år

"Søriandsmesteren i tegning", Torstein Gundersen, fikk æren av å bli aller første tegner ut i aller første nummer av TEGN. Allerede i 1986 var Gundersen å regne som en veteran innenfor norsk serieverden. Noe mer er han vel heller ikke i dag. Den 60 sider lange tegneserieromanen basert på Maquis de Sades Philosophy in the Bedroom regnet Gundersen med "å få ferdig i løpet av sommeren". Lykkeligvis presiserte han ikke hvilken sommer. Et utdrag av den pornografiske tegneserien ble senere likevel trykket i Gateavisa.

To

Mer vei i vellinga ble det imidlertid allerede i nummer to med Bjørn Ousland, nesten like gammel i tralten som Gundersen, men med vesentlig større suksess på seriemarkedet, sett i ettertid. Med Piggen og Siggen i Tommy og Tigern viser Ousland at han fortsatt har ambisjoner om å bli en norsk Watterson.

I 1986 var det imidlertid Snackman som var Ouslands stolthet. Det aner oss at Ousland ikke er like begeistret over denne kreasjonen i dag.

–Hvor mye kan du produsere i løpet av et år, spurte TEGNs utsendte inkvisitorisk og tvetydig med henvisning til Snackman.

–Kanskje jeg kan klare 200-250 sider i året, svarte Ousland blåøyd.

Historien skulle imidlertid vise at Ousland var laget for andre og mer minneverdige figurer enn Snackman, og takk Gud for det, om jeg må få være så fri.

Tre

Nådeløst jager jeg videre, til TEGN nummer tre: John Kåre Raake: Ifølge artikkelforfatter Thomas Algard kom Raake "fra ingenting og ble en av de ledende, norske serieskaperne på svært kort tid". I ettertid konstaterer jeg at Raake vendte tilbake dit han kom fra. For han er vel ikke fortsatt bidragsyter i Pyton?

"Sture Rask og oljen som forsvant". Du husker kanskje albumet? Kjapt, ledig, morsomt og spennende. En slags Sprint på norsk. Albumet ble mulig blant annet takket være 10.000 kroner fra Semics tegneseriestipend (!) Overbevisende allsidighet og høy teknisk standard, konkluderte juryen ved tildelingen av pengene.

–Det er en vanvittig jobb å lage et serialbum, konkluderte Raake og passet seg vel for å gjenta vanviddet.

Fire

Kent Aske Jensen, laget forsiden til nyutgivelsen av "Reisen til Ken" for et par år siden. Sto også for TEGN-omslag nr. 2/92. Arbeidet også med utkast til en serie om TEGNs redaksjon i anledning vårt fem års jubileum (ja, la den forferdelige selvsentrerte sannheten komme på bordet!), ble presentert i TEGN nummer 4. Da var han bare 15 og et halvt år gammel. Men allerede svært nøktern:

–Serier kommer jeg nok til å fortsette med, men bare på hobbybasis.

Skrivebordsambisjoner kalles slikt.

Fem

Men Tor Bomann-Larsen har vel ikke vært i nærheten av en skrivebordskuff de seneste årene. I stedet har vi funnet ham igjen på bestselgerlistene, i artikler med superlative titler, på Dagsrevyen og i ulike kulturprogram: Som forfatter! I TEGN nummer 5, og nå har vi kommet til 1987, møter vi imidlertid den godt etablerte serietegneren Bomann. I ingressen heter det da også: Norges mest produktive og ambisiøse tegneserietegner noen sinne er aktuell igjen. Siste bind i triologien om Fridtjof Nansen, Drama i Bayern, er klar for utgivelse.

Betegnende nok sier Bomann omtrent ikke et ord om seg selv som serietegner i intervjuet med Finn Bjørklid. I stedet snakker han norske, historiske giganter, som Henrik Ibsen. Og at Bomann allerede var på vei ut av det lite påaktede seriemiljøet, på tross av priser fra Kultur- og vitenskapsdepartementet, på tross av oversettelser til dansk, på tross av eksklusive invitasjoner til svenske utstillinger, antydes av hans aller siste re

TEGN 10 år

plikk i intervjuet

–Jeg var hos utenriksminister Stoltenberg nylig og lagde en tegning av ham. På veggen i det kjempestore kontoret hang det kun ett portrett. Det var Fritjof Nansen!

Seks

I TEGN nummer 6, over sju hele sider, presenteres Tor Bomann Larsen! Av Finn Bjørkiid! Igjen! Allerede i brødtekstens første linje finner den siste moiraner imidlertid grunn til å forklare seg-. Det er klart at ett møte med Tor Nomann-Larsen (Det er det det står!) var ikke nok. I

Siden forrige intervju har Bomann fått nye priser, han har et flott kontor i sjette etasje hos Nationen. På Cafe Celsius er lokalet dekket av oppblåste helsider fra Drama i Bayern. Lokalet burde skifte navn til Kafe Bomann, konstaterer Bjørklid erbødig. Før han spør om det blir noe nytt album snart.

–Nei, svarer Bomann.

Ti år tidligere debuterte han på Høstutstillingen. Ti år senere får han Nordisk Råds litteraturpris?

Sju

Espen Schei derimot, gikk til tegnefilmen. Åtte år etter at han ble presentert i TEGN brydde seg om utgivelsen overhodet... Jeg synes det er ille at Dagbladet som kjørte fram franske tegneserier stort for et par år siden, overhodet ikke har skrevet om Solruns saga, som ved siden av Bomanns arbeider vel må være det viktigste som har skjedd innenfor norske tegneserier.

Store ord fra Ousland, men på dette tidspunktet hadde han på mange måter rett. Det mektige, tre bind store verket markerte en heit ny satsing. Ousiand og manusforfatter Eirik Lidahl fikk da også behørig honnør fra annet hold etter hvert, selv om Dagbladet holdt tett. Hadde ikke Fredrik Wandrup begynt i avisa på dette tidspunktet?2

Ti

Allerede på side tre stirrer han manisk på deg med vidt oppsperrede, røde øyne: Christopher Nielsen. Det er i etterskjelvene En fettsugers bekjennelser skapte at TEGN nummer ti bringer sitt første store intervju med den på mange måter frontfiguren innenfor norske serier de seneste ti årene.

–Jeg kan tegne, røper Nielsen.

Og om utgiveren Semic: –Til min overraskelse fikk jeg svar temmeig raskt, kun etter cirka 14 dager.

Intervjuet avsluttes med at Nielsen røper nye planer: En serie om jazzmiljøet i Norge i 50-åra!

Dette var i 1988. Åtte år senere er Jazzbasilien nok en pilar i Nieisens backlist. Og hver ny, egenutgitte og No Comprendo-utgitte, utgivelse blir tatt i mot med like stor spenning. Og fortsatt har vi mammutverket om Monaco til gode!

Elleve

Rødt, hvitt og rått. I dag stedt til hvile for godt. Men i 1989 var ambisjonene store, både hos Morten Myklebust og Knut Westad.

–Det var frustrasjonen over ikke å få ut ting vi laget som var bakgrunnen for at vi startet Magasinforlaget, forteller Myklebust.

–Ingen har fått betalt for å bidra. Alle har jobbet gratis. Dessuten har jeg selv et reprokamera slik at vi har sluppet billig unna på den måten også.

Norsk serieverden i et nøtteskall – den gang som i dag, like det eller ei, på tross av alle nye støtteordninger.

–Det er et paradoks at tegneserietegnere ikke har råd til å samle på tegneserier, skyter Westad inn.

–Det er bedre med serier enn med vanlig

med serien En lunefull dag, finner du ham igjen i rulletekstene til Christopher Nielsens Narver-film.

Åtte og ni

–I fire dager kjørte jeg rundt. Først dro jeg ned til Borgund for å se på stavkirken der. Det var høsten 1986 at denne turen fant sted. Dette forteller Bjørn Ousland i TEGNs dobbeltnummer åtte og ni, og han snakker selvsagt om første bind av Solruns saga: Pesta. Men like fordømt påstår han i samme intervju at han savner Snackman!

Hvordan er du fornøyd med kritikken av første bind, spør TEGN som insisterer pa å snakke om Solrun:

Den har vært temmelig bra, sier Ousland hvorpå han fortsetter selvmotsigende. Den var dårlig i VG, og det er vel der folk flest ser det. Imidlertid synes jeg det er dumt at Dagbladet ikke

Og om tegneprosessen:

–Jeg tegner hele tiden. Har vel nå cirka 200 sider med upubliserte serier liggende. Kanskje lønner det seg bedre å trykke selv?

Og om streken:

–Jeg har hatt den samme stilen i ti år. Jeg kjøpte en liter med tusj for seks år siden og det er dryge saker. Jeg har fortsatt mye igjen av den.

Og om norske tegnere og serier:

–Det vil jeg helst ikke uttale meg om.

Og om mottakelsen av egne serier:

–VG var jo ikke noe særlig. Fædrelandsvennen skrev noe sånt som at "Dette er det første albumet fra Chr. Nielsen - la oss håpe at det blir hans siste". Og jeg har en høne å plukke med TEGNs Finn Bjørklid som kaller meg for tegneserieverdens Kjetil Bjørnstad. Han vil høre fra min advokat.

reklame, sier Myklebust.

Ettertida viste at han tok konsekvensen av den uttalelsen. I dag er vel Mykle den mest profesjonelt beviste serieskaperen her til lands med utallige "produkter" tilpasset markedet, turistindustrien, barne-TV, lokalhistorikere, suvernirjegere...

Første nummer av Rødt, hvitt og rått fikk veldig oppmerksomhet, konstaterer TEGN, vil det være mulig å følge opp dette?

–Med gode nok serier vil man kunne skape rabalder uansett, lover Myklebust.

Han visste ikke hvor rett han hadde – og feil. Skrekkbladet døde en grufull død etter å ha blitt boikottet av religiøse bladforhandlere over hele Vestlandet. Trøsten får være at Kristina av Tunsberg mer enn rettet opp Myklebusts noe frynsete rykte i utenfortegneseriekretser et-

ter dette. Og Westad gikk videre til Bellona Magasin.

I første nummer av R, H & R var Ola A. Hegdahl blant bidragsyterne, og det er han også i TEGN nummer 11

–A står for Aineias, som opprinnelig er sønn av Ankheises og kjærlighetsgudinnen Afrodite, røper artikkelen om ynglingen med de lange, blonde lokker fra Ingensteds.

–Ola A. Hegdahl tar ikke opp arven etter Bustenskiold. Det er nå tidsregningen begynner, konkluderer Finn Bjørklid i introduksjonen til Kor vanskeleg det er å drive med fjellklatring på ein seks kvadratmeter stor planet, på inngangen til det nye tiåret. Over halvveis ut i det samme tiåret har Hegdahl fortsatt til gode å slå ut i full blomst, På kloden til tross. Og på tross av en av norsk tegneseriehistories morsomste serier -. Den hvor julenissen brutalt blir skutt ned og drept av de slemme barna. De som ikke fikk noen gaver. Ola A. Hegdahl er det største håpet for norske serier i tida framover!

Tolv

Tor Bomann-Larsen – for tredje gang! Tor Bomann-Larsen er tidligere blitt behørig presentert i TEGN, innleder Jon Gisle i TEGN nummer 12. Det er kanskje med dette i minne at serieutdraget fra Bomanns nazi-satire ledsages med kun en sides intervju. Kom forresten boka Den perfekte politiker -Håndbok for folkets fremste noen gang ut?

Tretten

Ingen norske tegnere presenteres!

Fjorten

–Det blir litt mye pupper, konstater intervjuer Øyvind Braaten i presentasjonen av Ragne Næss – mannen bak Damlog. Tegneren svarer tappert: –Jeg synes det er mer interessant å tegne menneskekropper enn klær og sko.

Som ellers røper at han står når han tegner. Hva Ragne Næss gjør i dag vites ikke. Jeg har for øvrig heller ikke fundert særlig mye over det.

Femten

Tegnerintervjet som TEGN innleder 90-tallet med lover ikke godt: Jeg vil ikke først og fremst satse på tegneserier, sier Geir Florhaug, i forbindelse med presentasjonen av Gutta på skauen. Så langt har han holdt løftet sitt i rikelig monn.

Seksten

Kaj Konrad Klausen derimot: –Tegneserier er en besettelse for meg. Og siden presentasjonen i TEGNs andre nummer i 1990 har jeg da riktig nok sett streken hans opp til mer enn en gang...

–Jeg arbeider s-a-k-t-e, røper KKK forklarende.

Sytten

Etter sju magre år følger sju rike. Sånn var det i Egypt, og sånn ble det nesten i TEGN også. For nettopp når troen på at TEGN ikke lenger har visjonære evner når det gjelder å presentere nye talenter av varig verdig, slår vi til med TEGN nummer 3-1990. Knut Nærum og Christopher Nielsen i ett og samme nummer!

Over åtte hele sider bretter Nærum seg ut: Og allerede i første linje stiller han spørsmålet som så mange har stilt ham etter:

–Hvorfor skriver ikke norske forfattere manus til tegneserier?

Før han så påpeker at han ikke er tegner: Det er skribent han er.

–Jeg kunne godt ha skrevet for andre, tilføyer han velvillig. Vi som kjenner vår Nærum vet at det var nettopp hva han gjorde noen år senere. Men Lars Saabye Christensen, Morten Harry Olsen og Jan Kjærstad har ennå ikke tatt Nærums oppfordring om å innta tegneseriene.

Vi som kjenner vår Nærum vet også at han tok durabelig feil:

–Jeg har ingen planer om å samle tegningene som har stått i Nye Takter. Hvem skulle ha kjøpt det?

Men selv om Nærum tok feil fikk han også rett. Semic samlet en del av tegningene under tittelen Vi som gikk for regnskogen. og droppet oppfølgeren på grunn av et ikke tilfredsstillende salg.

Mens Nærum var i startgropa som serietegner, hadde Christopher Nielsen allerede kommet til første oppsummering med FÜMMs Bø. I sin andre prat med TEGN røper han hvordan det hele startet: Sju år gammel tegnet han en sytende indianer!

Atten

Ifølge Haakon W. Isachsen, tidligere redaksjonssjef i Semic, fantes det i 1990 bare tre tegnere i Norge som holdt førstedivisjonskvalitet: Arild Midthun, Tor Bomann-Larsen og Tore Knutsen

I TEGN 4-90 hevder sistnevnte at han blir bedre dag for dag. Har den utviklingen holdt seg bør det ikke ha skjedd nedrykninger i tabellsystemet. Og når jeg skriver bør, er det fordi jeg ikke lenger aner hva Knutsen gjør. Lever Pia Zava ennå?

Det burde ellers ikke overraske særlig mange at Tor Bomann-Larsen også dukker opp i samme nummer. Denne gang som lærer ved Statens håndverks- og kunstindustriskole - på vegne og med fire av elevene.

Nitten

TEGN nummer 19 dannet grunnlaget for mye, ikke minst det aller første albumet fra TEGN A/L Bum. I nummeret ble nemlig de seks første forrykende sidene av De knyttede never med manus av Øvre Richter Frich og tegninger av Steffen Kverneland, presentert. Etter som ingen forlag ville skrive kontrakt med haugesundsgeniet, måtte TEGN lage et forlag for å få gitt ut mesterverket. Nesegruse anmeldelser, priser og solid overskudd fulgte. Resten er tegneserie- og forlagshistorie. Ikke mindre interessant er intervjuet med Kverneland som berører flere momenter som også senere har opptatt seriemiljøet her hjemme:

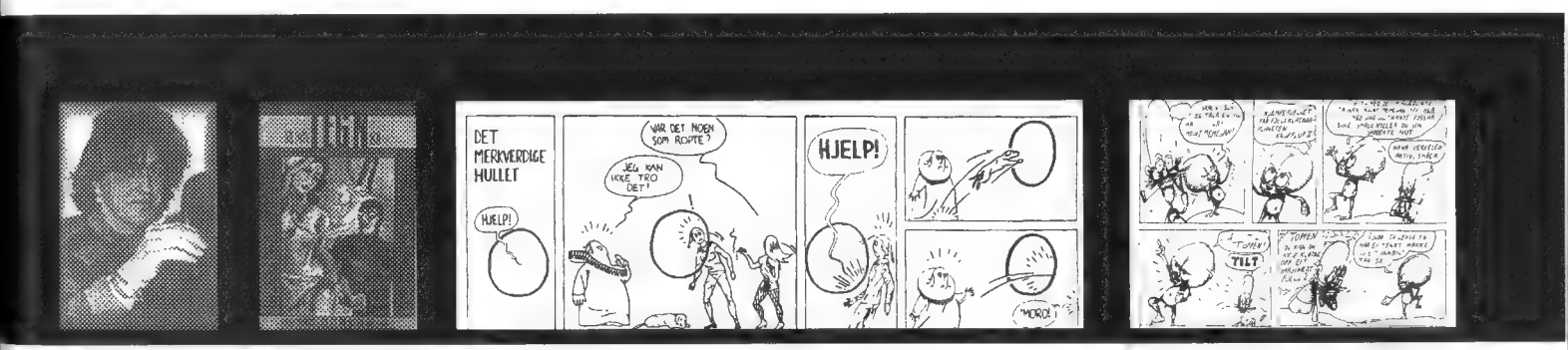

–Tegneserier er idealisme. De med skriveambisjoner lager gode eller dårlige bøker. Det er ingen grunn til å hefte seg med tegneserier. Det er verken status eller penger eller noe annet forbundet med tegneserier i Norge i dag, sier Kverneland og vurderer mulighetene for et samarbeid mellom serieskapere og forfattere nord og ned. Ikke minst sett i lys av Norsk

TEGN 10 år

Kulturråds seminar i fjor er uttalelsen fortsatt interessant. Det at det i det hele tatt ble et seminar river beina vekk under Kvernelands profetiske evner. På den annen side har det vært lite å se av konkrete resultater etter seminaret så langt.

Som andre serietegnere har også Kverneland dårlige erfaringer med Dagbladet. Tabloidavisa valgte å oppsummere 1990 ved hjelp av 11 norske tegnere, deriblant Kverneland.

Men betale for bidragene, nei, det ville ikke Dagbladet! Da Kverneland omsider fikk krangler til seg et honorar, slengte avisa sju hundrelapper på bordet. For øvrig det dårligste honoraret Kverneland har fått. Slike tilbakeslag legger genier hurtig bak seg. Kverneland er ellers ikke blind for andres genialitet:

–Bomann-Larsen er den beste serieskaperen noen sinne i Norge, slår han fast. Og med den vurderingen, er det vei snart på tide at vi kårer Bomann til tiårets norske serietegner?

Tjue og tjueen

–Mine ambisjoner var å kunne leve av tegneserier. Hva gjør man når det er oppfylt, spør Arild Midthun i TEGNs dobbeltnummer 20-21. I dag kjenner vi svaret. Midthun tegner i fire farger for Aftenposten. Også. For fortsatt er eksil-nesstuningen sentral innefor det kommersielle tegneseriemarkedet. Mens Kverneland og dess like har spist og spiser av kantene, har Midthun hele tida sittet trygt og godt midt oppe i grautfatet. Truls og Trine, Troll, Mad, Pyton og Kulturdepartementets tegneseriepris skulle vel være stikkord nok. Betegnende nok snakker ikke Midthun om hva som må gjøres for å bedre vilkårene for serieskapere. Han snakker i stedet om sin egen utvikling. Frykten for å miste spontaniteten. Frykten for å bli for glatt... Og når Midthun snakker om serier er de fra utlandet. Ingen stusser vel over at han har komplette samlinger av Asterix og Franquin?

Tjueto

Mer å lese enn noen sinne, heter det på første side av TEGN nummer 22, men noen norsk serietegner-presentasjon finner du ikke...

Tjuetre

TEGN slår imidlertid knallhardt tilbake i aller første nummer i 1992, selv om ikke alle kanskje synes det er like relevant å bruke seks sider på Thore Hansen. Det jeg husker best i ettertid er det aller siste herr Hansen sa før jeg forlot ham etter to karafler med rødvin. Truende løftet han den skinkedigre knyttneven foran seg og advarte meg mot å treffe ham på tomannshånd hvis det kom noe på trykk som ikke var slik han hadde beskrevet det. Jeg har fortsatt alle tenner intakt og ribbeina mine er alt annet enn brukne – selv om jeg har vært i Fredrikstad siden intervjuet ble gjort.

Mer enn de fleste andre serietegnere her til lands, er Hansen er veteran innenfor området. Det er mer enn 40 år siden han fikk sin første tegneserie på trykk. Og fortsatt er han aktiv. Det er ikke alt for lenge siden han hadde ting på trykk i Pyton. Samtidig har Hansen, som kunstner på samme måte som han som menneske, est utover. I dag er han vel kanskje mer å betrakte som forfatter?

Visjonen er ikke oppfylt: –Visjonen er en tegneserieroman. Men før det skjer ser jeg helst at en eller annen i gul Mercedes kommer med 600.000 kroner og sier: Her Thore, lag den tegneserieromanen!

Til det skal sies at undertegnede riktignok kjører en gul bil, men det er en Volvo og den er fra 1979. Finn Bjørklid i TEGN A/L Bum kjører en vesentlig nyere bil, Peugeot, men den er rød. Hansen kommer ellers inn på det samme som andre har snakket om, gjennom alle de siste ti årene og sikkert før det også:

–Gode tegnere uten manus bør kontakte forfattere. Så får man heller ta jobben med å forklare eldre forfattere hva tegneserier går ut på.

Hansen konkretiserer også hva som mangler: –1: En god tegneserie for de minste. 2: Og for de voksne. I ettertid er svaret på både 1 og 2 kanskje Inka-Lill?

Tjuefire

Betimelig nok er nettopp Inka-Lill omtalt i påfølgende nummer. Ekstremt produktiv, konkluderes det i forbindelse med det 11 sider lange referatet fra Det nordiske tegneserieseminaret i Oslo. Sjelden har så mange tegnere vært samlet for så å oppnå så lite. Hvor ble det av det fellesnordiske serieblad? Hvor ble det av samarbeidet? Hadde Nordisk Serieforum noe møte i Stockholm i 1993? Har det blitt opprettet et medlemsregister?

Alt dette kunne sikkert Morten Myklebust ha sagt mye om sånn i ettertid. Han er da heller ikke helt taus i presentasjonen i TEGN nummer 24. Anledningen er to priser for Kristina fra Tunsberg – både Sproing og Kulturdepartementets tegneseriepris.

–Prisene gir omtale og fornyer lesernes interesse. Det mest interessante, kynisk sett, er salgstallene, hevder Mykle, rett fra levra som alltid. –Under de aller første Vestfoldfestspillene i fjor solgte jeg 1.000 eksemplarer av albumet i løpet av tre dager. Og det album til 100 kroner stykket, fortsetter han.

–Softcoverversjonen er kjøpt av det tradisjonelle tegneseriepublikumet. Min egen utgave har blitt en gaveartikkel, en markedsføring av byen, en gaveartikkel til slekt og venner.

Og: –Vi lever av penger. Det kommer vi ikke utenom. Nå må vi finne overlevelsesmuligheter.

Det er kanskje derfor det ble Kaptein Sabeltann i stedet for Magnus Lagabøter. I 1992 var planen nemlig å lage en oppfølger til Kristina av Tunsberg.

Tjuefem

I TEGN nummer 25 er det ingen presentasjon av noen norsk serietegner. I stedet presenteres Mykles tegneserieutdanningskurs på Risøya folkehøyskole. Også hjertelig til stede og så var det over (?): Suzanne Kraus, Johanne Hjorthol, Ellen Solbakken, Gunvor Holten, Trude Brænne Larsen og Gro Vik.

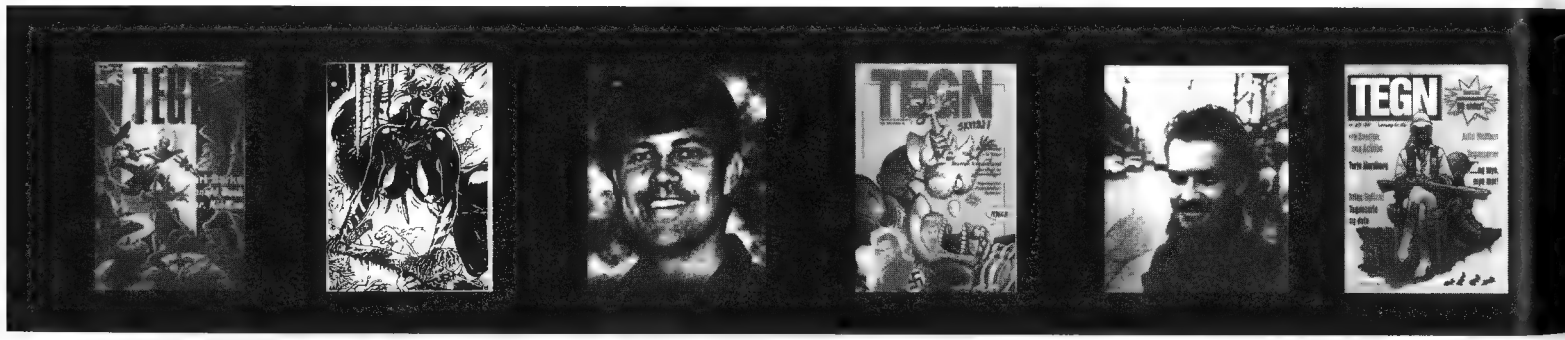

Tjueseks

Inka-Lill var ikke til stede på kurset. Til gjengjeld er hun nå mer nærværende enn noen sinne. Ved juletider begynte fredagsutgaven av Aftenpostens aftennummer å trykke hennes serie Felina. Også andre aviser har fattet interesse for serien. Ridderne av Dor er i ferd med å bli det verket jeg håpet det skulle bli. Og nye albumprosjekter er snart klare.

Myten vil ha det til at Inka-Lill brått dukket opp en dag med 20-25 ferdigtegnede album. –Dette stemmer bare delvis, sier Inka-Lill, mytedrepende.

Bare noen få album var ferdigtegnet, fortsetter hun og redder myten i neste sekund. Intervjuer Jon Gisle: –Du er faktisk en av de få gode manusforfattere i det norske seriemiljøet. Hva slags manus skriver du?

Inka-Lill: –Jeg skriver ikke detaljerte manus, men korte synopsis. Så griper jeg tak i en tanke eller en interessant figur og lager en skissehistorie. Jeg skisserer historien gradvis fram til jeg ender opp med en rentegnet serie. Detaljer og replikker kommer etter hvert... Ideen til Hjertets knekt fikk jeg etter å ha skapt Hassel Hvitveis, som er hovedpersonen i albumet, og kombinert ham med en kortstokk...

Jon Gisle: –Hva synes du om norske tegneserier?

Inka-Lill: –Det er bra at det kommer ut noen norske serier, men jeg vet at det er mange norske tegnere som ikke får prøvd seg. Jeg setter pris på Dankert Ørsteins arbeid for å få fram nye talenter i bladet Norske Serier. En virkelig fremragende norsk serie er Solruns saga.

At Inka-Lill ikke nevner De knyttede never skyldes sannsynligvis at hun på dette tidspunkt ikke hadde lest Steffen Kvernelands album. I ettertid har nemlig Inka-Lill selv tegnet inn Jonas Fjeld slik S.K. tegner ham i sine egne serier. En mer nærgående presentasjon av nettopp Jonas Fjeld utgjør det andre lengre norske innslaget i dette nummeret av TEGN.

–Jonas Fjeld er en uhyre morsom fyr. Han er omtrent schizofren og manisk depressiv, sier Kverneland på sin sedvanlig friske måte, og lanserer så begrepet som for all ettertid vil bli forbundet med ham: Nasjonalkubismen.

–Muligens vil dette bli det eneste albumet jeg lager. Derfor ville jeg at det skulle bli så godt som mulig, sier Kverneland om bakgrunnen for at han tegnet om de seks første sidene som TEGN hadde presentert i nummer 1-1990. Siden har det kommet tre album fra hans dyktige hånd.

På den annen side: Opprinnelig planla Kverneland at De knyttede never skulle gå over 130 sider! I stedet ble det normallengde.

–Det er så mye stoff i en roman at det er umulig å presentere mer enn en brøkdel i et tegneseriealbum, slår han lakonisk fast. Før han tipper over i det filosofiske:

–Jeg lurer litt på hva jeg skal gjøre videre. Jeg har hatt stor suksess med kunsten min og blitt representert på alle de utstillingene jeg har sendt inn verker til. Skal jeg fortsette med tegneserier eller skal jeg satse på billedkunsten igjen?

Tjuesju og tjueåtte

Med TEGNs dobbeltnummer 27-28 kom en heit ny satsing på presentasjon av norske serieskapere. Æren for dette har Erik Falk som gjennom sitt Kraftig Kost gjennom mer enn et tiår har hatt tett og nær kunnskap til det norske undergrunnstegnermiljøet. I tillegg til Jens K. Styve kommer Falk med kortpresentasjoner av hele sju nye tegnere gjennom sin inntreden i TEGN. Hovedintervjuet er imidlertid med Mikael Holmberg, med 15 års fartstid, blant annet fra Gateavisa, Brage og Nye Takter, og med rykende ferskt album ute: Kunsten å gå i baret.

–Jeg husker første gang Christopher Nielsen og jeg var på redaksjonsmøte i Brage. Vi krøp forskremt sammen i et hjørne mens de andre kranglet. Temperament i de folka.

Om Kunst- og håndverksskolen:

–Det var verre med Christopher Nielsen, som gikk samtidig med meg, og som leverte alle oppgavebesvarelser i tegneserieform, uansett hva de dreide seg om. Han kunne kunsten å drive lærere til vanvidd...

Sier Holmberg som lover at det ikke blir flere kunstnerserier:

–Jeg vet ikke hvorfor jeg ble så opphengt i kunstnere, misunnelse, kanskje. Kunstnere har det tilsynelatende så greit: De kan gå på byen, ta seg en fyll, gå hjem og sove til langt på dag neste dag, og så står de opp, maler noe og får suksess.

Det motsatte av hvordan serietegnere har det altså...

Og når Jon Gisle spør: –Når får vi se neste Holmberg-serie på trykk?

Svarer Holmberg: –Jeg vet ikke når jeg neste gang utgir et album, men neste korte serie kommer i Fidus nummer 2.

Og Fidus, det er altså 90-tallets viktigste serieblad her hjemme, hvis du ennå ikke er klar over det. Bladet har dessuten kvalitetsgaranti fra Jon Gisle- Kjøp Fidus konkluderer han i Holmberg-intervjuet!

Tjueni

Fidus er også sentralt i neste nummer av TEGN, høstnummeret 1993, hvor daværende redaktør i bladet, Waldemar Hepstein, blir presentert.

–Jeg vil bli tegneserienes Woody Allen, sier favorittonkelen vår.

Så langt har han bare klart å bli redaktør for Pyton. Og Delfinkvinnens kyss, ti-årets mest etterlengtede albumdebut lar fortsatt vente på seg. Hva har vi gjort for noe galt, Waldemar?

–Fidus nummer 1 solgte ikke så bra som vi håpet. Vi har kranglet mye om årsaken til det. Min mening er at bladet må få tid til å bygge seg opp. Etter tre, fire nummer vil vi være etablert og kjent. Jeg tror svaret er å være smal, og håpe på at det smale vokser opp til noe bredere.

I stedet fikk altså Hepstein et tilbud han ikke kunne takke nei til. Men det er ikke det Hepstein hadde i tankene da han uttalte:

–Det skal ikke finnes grenser for hvor

TEGN 10 år

langt du kan gå i eksperimenteringen – så lenge du klarer å holde på leserens interesse. Jeg foretrekker eksperimenter fulle av overflod framfor minimalistiske serier, men egentlig er det ingen regler. Jeg er veldig imot at det settes objektive kriterier.

Hatleserbrevene etter at han inntok redaktørkrakken i Pyton har ellers blitt borte etter hvert. Sammen med leserne?

En annen vi ikke lenger ser så mye til, med unntak i lister over premierte illustratører og som tegner i Arbeiderbladet, er Lars Elling. I TEGN nummer 29 sier da Elling også at han aldri vil lage en tegneserie til:

–Jeg er allerede bitter, ung og bitter, opplyser han til intervjuer Øyvind Holen.

At det på tross av framskritt både her og der er langt igjen før tegneseriene vurderes seriøst, er Elling en kilde til. Da han skulle ta sin hovedfagsoppgave på Kunst- og håndverkskolen i Bergen bestemte han seg for tegneserie:

Instituttledeisen hadde håpet at det skulle bli noe "mer" enn en tegneserie. De ble jævla skuffet da jeg laget en helt tradisjonell episk serie. Det hele førte til at jeg ikke ble anbefalt å gå opp med serien... De mente det var for dårlig og at jeg ikke kom til å stå.

Til spørsmålet om lærerne hadde kompetanse til å bedømme serien, svarer Elling.

–Ikke i det hele tatt. De er ikke interssert i utgangspunktet. Tegneserien er sin egen form, den er ikke noen fattig fetter av billedkunsten eller et dårlig mellomtrinn mellom litteratur og film.

Men så fortsetter han:

–Tegneserier er klart sin egen form, men like lite som fotball er kultur, er tegneserier kunst. Den snobbete trangen til å gjøre serier stuerene er litt latterlig. Jeg respekterer tegneserier som tegneserier.

Hovedfagsoppgaven endte opp som Dårenes formynder, på prestisjetunge Cappelen forlag.

Tretti

Det finnes dem som ikke har noen sans for Håkon Aasnes, og som har en tendens til å avfeie hans store serieproduksjon. Jeg har selv møtt denne holdningen flere ganger blant personer i det norske serie(leser)miljøet. Personer som ynder å framstille seg som kunnskapsrike og med god smak. Til dem har jeg bare en ting å si: Dø! Aasnes sin betydning som norsk serieskaper kan ikke overvurderes. Der hvor andre har eksperimentert seg vekk i tåka og kun har nådd sin egen omgangskrets med sine serier, har Aasnes vunnet hundretusener til mediet. Gjennom sine mange tusen sider med serier i "ukjente" blader rettet mot bønder, speidere, unger og andre, har han vekket kjærligheten til tegneseriene på en måte som har betydd umåtelig mye for alle som driver med serier her til lands.

Aasnes snakker ikke i store bokstaver. Han bruker ikke vanskelige ord. Han er ikke Kunstner. Han er menneske.

–Jeg er klar over at jeg ligger på et vippepunkt mellom kvantitet og kvalitet, men skal jeg ha dette som yrke må jeg bare finne meg i det, sier han i TEGN nummer 3, 1993.

–Den store produksjonen går likevel ikke på bekostning av min utvikling som tegner. Jeg kan gremme meg over tegninger som jeg laget for bare fem år siden. Som tegner blir du aldri utlært. Det er egentlig som en slags livseliksir – å vite at du er blitt 50 år, men stadig under utvikling. Jeg har ikke nådd noe mål. Det er stadig nye muligheter til utvikling.

Aasnes står opp klokka seks hver morgen fem dager i uka. Han tegner til minst klokka tre. Spør du meg er dette oppskriften på hvordan du blir en god tegner og en dyktig manusforfatter.

Trettien og trettito

Den samme ydmykheten som Aasnes på mange måter røper overfor tegneseriemediet, viser også John Arne Sæterøy (Jason) i presentasjonen i påfølgende dobbeltnummer av TEGN:

– I 13 årsalderen oppdaget jeg Tintin. Den inspirerte meg til å lage min egen serie... Jeg husker jeg var helt oppslukt av den serien. Jeg jobbet hele veien som i feber og klarte nesten ikke å sove om natta fordi jeg ville tegne videre. Jeg har aldri hatt den følelsen igjen.

–Hvorfor ikke, spør intervjuer Erik Falk.

–Jeg vet ikke.

Et svar som røper mye både om tegneseriene og serietegnerne.

Til intervjuet presenterte TEGN 12 sider av Jasons dramatisering av Jernvognen. Ønskene om at dette skulle bli et album var mange. I stedet endte det helt annerledes.

–Jeg har så vidt begynt på et nytt albumprosjekt, forteller den allerede da prisbelønte tegneren. Fortsettelsen kom i et senere nummer av TEGN.

Trettitre

Før det, i det 1994 var i ferd med å renne ut, kunne TEGN endelig presentere en serietegner uten skjeggbust igjen: Siri Dokken. Hennes Kongens mann ble unnfanget på en måte som etter hvert har vist seg å være nokså vanlig: Hovedfagoppgave. Denne gang varte svangerskapet i fire år.

–Hadde jeg ikke vært så sliten skulle jeg hoppet og danset, forteller Dokken, og også det er vel betegnende på hvilken kraftprestasjon det er å skape et seriealbum. At det ikke er så stort skille mellom mannlige og kvinnlige serietegnere vitner også neste Utsagn om:

–Jeg betrakter meg ikke som serietegner, men som illustratør.

Åh, hvor mange ganger har jeg vel ikke hørt det i løpet av de ti siste årene! Men Dokken er ikke blind for sin mangel på troskap til mediet.

–Jeg gjør alt for penger, i motsetning til Fidus-gjengen. De gutta gjør stort sett bare sine egen ting. Men hvordan er det mulig? Jeg forstår ikke hva de lever av!

Trettifire

Merkelig nok er det også en kvinnelig tegner som presenteres i TEGN nummer 34: Solveig Muren Sanden. Som Siri Dokken har Muren Sanden gått på Kunst- og håndverkskolen, bare 50 årfør. Hjå mange då, vart ikkje teikneseriearbeide rekna for fullverdig

kunst. Eg var ikkje enig i det, sier Muren Sanden som helt klart betrakter seg som serietegner.

I mine over 30 år som teikneserieskapar hadde eg i grunnen liten kontakt med andre teiknararer i same yrke og eg tenkte heller ikkje på at det forunderleg nok (!) ser ut til å vera eit mannsdominert yrke.

Trettifem

I TEGN nummer 35 er det intet intervju med noen norsk serieskaper.

Trettiseks

I TEGN nummer 36 presenteres alle norske serieskapere! Dette gjennom Olav Norheims katalog over Teikneserien i Norge fra 1864 og fram til i dag.

Trettisju

Og så er vi nesten helt framme i dag med TEGN nummer 37, nest siste nummer. Og i den fineste lenestolene. Jason som albumdebuterer, på TEGN A/L Bum med Lomma full av regn som eneste nordmann i fjor! Javisst er Norge, som Jasons serie, sosialsurrealistisk!

Med dysterhet skal denne gjennomgangen av den norske serieverden gjennom ti år ende:

–Jeg frykter Konk-generasjonen kan bli den siste serie-generasjonen. De som kommer etter oss er jo bare opptatt av dataspill og

video, sier Jason bekymret.

Ja, har det kommet noen nye etter Konk eller for den sak skyld Fidus-generasjonen? Jovisst, bare spør redaktøren i Kraftig Kost, Erik Falk. Forskjellen er bare at ingen av dem så langt har vist tilnærmelsesvis den samme dyktigheten som Kverneland, Hepstein, Hegdahl og Nielsen har vist. Rune Borvik er et mulig unntak – i streken, men han har så langt (tilnærmet) ikke vært i nærheten av et skikkelig manus. Resten, med ytterst få unntak, plasker hjelpeløst rundt i stt eget blekk. Og egentlig er det vel bare et tidsspørsmål før de fleste av dem drukner i det. Bevis at jeg tar feil![3]

1 Hvorfor skal du rippe opp i mine gamle trykkleifer? FiB
2 Jepp
3 !!!

DE FORHISTORISKE TEGNESERIENE

- Tegneserien har flere hundre år lange tradisjoner, i Europa kan tegneseriens historie føres helt tilbake til 1400-tallet. Det sier kunstprofessor David Kunzle som har gransket de forhistoriske tegneseriene.

Morten Harper

Det hender det er usikkerhet om hvem som er barnets far, mer sjelden er tegneseriens tilfelle; man er ikke en gang enig om når fødselen fant sted. Den amerikanske avisserien The Yellow Kid - som utviklet seg fra vitsetegning til tegneserie med flere ruter i oktober 1896 - regnes som verdens første tegneserie. Men tradisjonen går lenger tilbake.

- Tegneseriens forhistorie går tilbake til 1400-tallet, hevder David Kunzle, professor i kunsthistorie ved University of California. Han har i to bøker samlet de viktigste eksemplene fra trykk ("broadsheets") og magasiner, et resultat av flere års leting i biblioteker og andre samlinger.

- "Forhistoriske" tegneserier finnes i store deler av Europa; Tyskland, Italia, Frankrike, Nederland, England og også Russland har alle gitt viktige bidrag til denne tradisjonen, forteller Kunzle.

- På engelsk er den vanligste betegnelsen for tegneserie "comic" eller "comic strip". Dette er en betegnelse som knytter tegneserien til de første avisseriene ved århundreskiftet, som nettopp var humoristisk underholdning. Disse seriene videreførte arven fra vitsetegningene på 1800-tallet. De første seriene, som jeg har sett på, er imidlertid ikke humoristiske,verken i stil eller innhold. De rent humoristiske seriene kom ikke før mot slutten av 1700-tallet i England, en utvikling som faller sammen med utviklingen av karikatur-tradisjonen.

Den amerikanske avisserien The Yellow Kid - som utviklet seg fra vitsetegning til tegneserie med flere ruter i oktober 1896 - regnes som verdens første tegneserie.

- Bøker om tegneseriens historie har i hovedsak begrenset seg til det 20. århundre, de gir inntrykk av at det bortsett fra spredte enkeltverk - som

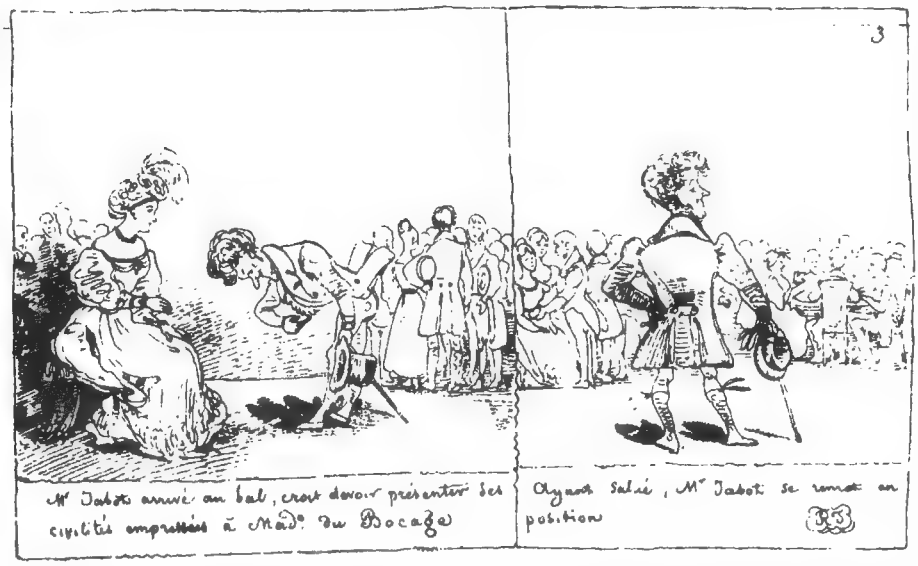

Bayeux-teppet fra ca. 1070 som skildrer Vilhelm Erobrerens inntog i 72 bilder frem til slaget ved Hastings - ikke finnes tegneserier før 1890-årene. Det er simpelthen feil, og skyldes mangelfull avklaring av hva en tegneserie er.

Kunzles definisjon av en tegneserie har fire elementer: 1. Det må være en sekvens av bilder; 2. Bildet må være overordnet teksten, og det kan være bilder

uten tekst; 3. Det må gjengis i et trykt medium; 4. Serien skal kommunisere et budskap ("moral") og et tema.

- Tegneseriens essens er bildenes fortellende element, det er det samlende i de eksemplene jeg har sett på. Det akademiske miljøet og kritikerne har i sterk grad oversett tegneserien og dens historie. Kunsthistorikere har i liten grad tatt for seg de fortellende elementene hos kunstnere som har fått en viss oppmerksomhet, som Callot, Rubens og Mitelli. Til og med William Hogarth har man i liten grad vurdert som en forteller.

Del av en tradisjon

- De fleste av de tidlige tegneseriene er ukjente. Likevel mener jeg de utgjør en tradisjon som har vært med og formet den moderne tegneserien. Direkte gjennom impulsene fra Rodolphe Töpffer og Wilhelm Busch, og indirekte gjennom Hogarth som viste at det var mulig å fortelle med bilder. Karikatur-tradisjonen mot slutten av 1700-tallet peker også i stil fremover mot de første avisseriene.

Sveitseren Töpffer var den første som utnyttet tegneseriens samspill mellom tekst og bilde -

Sveitseren Töpffer var den første som utnyttet tegneseriens samspill mellom tekst og bilde - som i *Histoires en Estampes* (1827) - og han tegnet i en løs og enkelt karikerende stil.

Tyskeren Wilhelm Busch forente den folkelige fortellingen med karikaturen i tegneserien *Max und Moritz* (1865). Serien er historisk viktig fordi den er forløperen til *The Katzenjammer Kids* (*Knoll og Tott*).

William Hogarth regnes som den moderne satirens far, og han fortalte sine historier gjennom billed-serier. I satirer som *A Harlot's Progress* (1732), *A Rake's Progress* (1735) og *Marriage a la Mode* (1743-45) forenet han romanen og teatret. Han var en dyktig tegner og en skarp satiriker, og selv om forløpene kan virke oppstykket, er det tegneseriens språk han bruker.

Trykk og magasiner

Det er i eldre trykk og magasiner at vi finner tegneserie-tradisjonen.

- Trykkene er i hovedsak et fenomen i de store byene. Mellom 1400- og 1600-tallet var Tyskland dominerende, Nederland på 1600-tallet og England på 1600- og 1700-tallet. Vi vet lite om prisene på et slikt trykk, men det er sikkert at de etter dagens standard var dyre; man kjøpte ikke et trykk på samme måte som vi i dag kjøper en avis.

Magasinene - som *Puck, Judge og Fliegende Blätter* - ble svært populære i løpet av 1800-tallet, og spredte seg etterhvert fra Europa til USA og Japan hvor de la grunnlag for tegneseriens gjennombrudd. De var billigere enn trykkene og ble trykt i langt større opplag.

Politisk vold

Det er i følge Kunzle to tematiske hovedgrupper i seriene: politikk og personlig moral.

- Serienes rolle var å gi folk moralsk og politisk propaganda. I begynnelsen hadde seriene en sterk religiøs forankring, men de ble raskt mer alminnelig politisk og moralsk. Seriene tar oss med på en rundreise i europeiske historie, skildret av samtidens tegnere: den tyske reformasjon, borgerkrigene i Frankrike og Nederland, Tyskland under 30 års krigen, og situasjonen i Nederland og England senere på 1600-tallet.

- Seriene skildrer klart avgrensede hendelser; som en persons liv eller en henrettelse. Mange av de tidlige seriene var svært brutale, vi finner beretninger om henrettelser, rettsforfølgelser, kriminalitet, fengsler og flukt. Kanskje hadde disse ofte groteske skildringene en lignende funksjon som den offentlige henrettelsen.

Andre serier tok for seg menneskets laster og lyster, ofte med en humoristisk tilnærming. Mange serier omhandlet dessuten ekteskapet.

- Et overraskende funn er i hvor sterk grad seriene er knyttet til politisk vold. Det er nesten ingen revolusjonær bevegelse i Tyskland, Nederland eller England fra denne perioden som ikke er dokumentert i seriene. Med noen få unntak har seriene fungert som en pådriver for sosiale endringer.

Estetikken

- Fortellerteknikken i seriene preges av usikkerhet. Forbindelsen mellom hendelsene er ofte uklar, og de mangler en fokusert dramaturgi.

Med noen få unntak har seriene fungert som en pådriver for sosiale endringer.

Kunzle mener også at samspillet mellom tekst og bilde sjelden fungerer.

Snakkebobler er lite brukt i de tidligste seriene, i stedet er det tekstruter enten i topp eller (det vanligste) bunnen av rutene. Forløperen for snakkeboblene er ruller med tekst som er utfoldet rundt personene.

- Av de to stilene som er mest vanlig i moderne tegneserier - den humoristiske og den dramatiske - er det kun den siste vi finner i de tidlige seriene. Den humoristiske karikaturstilen blir ikke utbredt før på 1700-tallet.

Stilistisk var seriene preget av datidens reproduksjonsteknikk, og utviklet seg i takt med de mulighetene den ga. Seriene var forsiktige i bruken av virkemidler. Det vanlige var å bruke samme perspektiv og billedutsnitt i alle rutene, nesten som firkantede kikkehull inn i en scene.

David Kunzle: *History of the Comic Strip Volume I og Volume 2* (Berkeley: University of California Press 1973 og 1990).

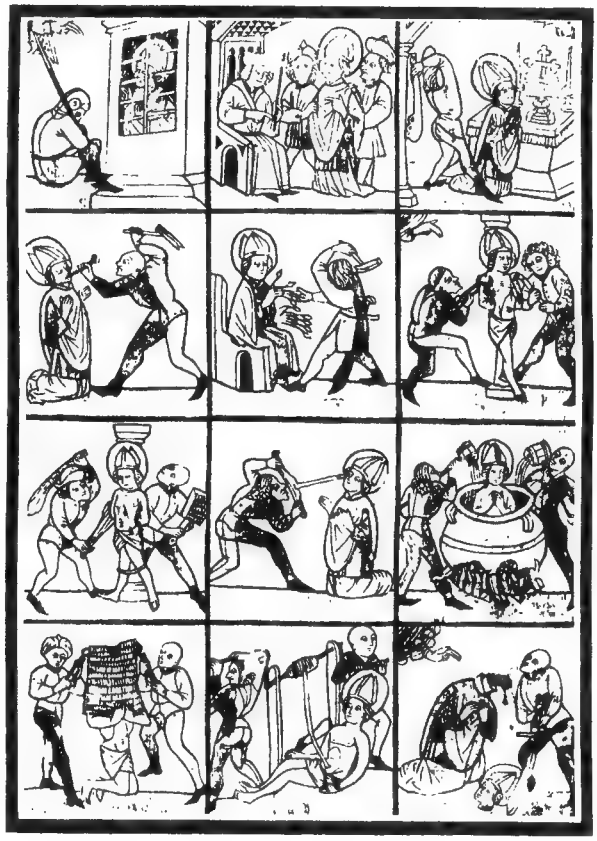

(Artikkelen har i en noe annen form vært trykket i Klassekampen).

TEGOs 10 års
fotokavalkade

Jon Gisle og Eirik Ildahl i fordypet samtal sommeren 1988.

Tegneseriefestival i Tønsberg sommeren 1993. Hermann Huppen overrekker premier til NTFseriekonkurransevinner Peter Lie Andersen, mens Erik Falk vimser i bakgrunnen.

Jon Gisle og Jan P Krogh i karakteristiske positurer på et av TEGNs tradisjonsrike postjulebord en gang rundt 1990.

En av de viktigste norske serieskaperne de siste 10 åra, Tor Bomann-Larsen, avbildet med Sproing i den tida han fortsatt lagde serier.

Dag Kolstad som Dag Kolstad.

Erik Falk gjør desperate forsøk på å lære noen tegnetriks av Dave McKean i Oslo 1995.

En beskjegget Jon Gisle og en ullkrøllete F'murrrr på seriefestival i 1987.

Avtalen som virkeliggjorde De knyttede never besegles i 1991. Fra venstre Finn Bjørklid, Steffen Kverneland og Jon Gisle.

Ola A Hegdal, Ivan Andreassen, Knut Westad og Morten Myklebust i 1989 (den gangen de var røde, hvite og rå).

Donaldistisk middagsselskap med (fra venstre) Finn Bjørklid, Don Rosa, Svein Erik Søland, Tor Ødemark og Jon Gisle.

Så fattige at de må dele en øl? Knut Westad og Morten Myklebust i 1989.

To Mad-redaktører, Haakon Isachsen og Hege Høiby i 1990.

Jan P Krogh nyter å prate på radio mens Morten Myklebust kjeder seg i bakgrunnen. Fra Sproingprisutdeling 1992.

To fulle menn, Tore Feiring og Christopher Nielsen i 1988.

FANTOMET 60 år

I Norge var det Aftenposten som var først ute med serien i 1939. Etter krigen, fra 1946, har Fantomet spredd seg over hele landet, slik at det i dag er Fantomet å finne i 33 norske aviser.

Av Kjell Steen

Lee Falk (1912 -) er mannen bak Fantomet. Han skapte Fantomet, sammen med seriens første tegner, Ray Moore (1905 - 1984) og har skrevet manus uavbrutt i hele 60 år.

Tegneserier blir som regel dominert av tegnerne og blir kjent gjennom dem. Forfatterne har vært tvunget til å føre en nesten anonym tilværelse. Et av de få unntakene er nettopp Fantomets skaper, Lee Falk. Da han begynte å skrive på Fantomet, var han allerede en etablert serieforfatter med suksessen Mandrake som han hadde startet to år tidligere.

I en alder av 84 år kan Lee Falk se tilbake på 62 års uavbrutt seriesuksess, hvorav altså 60 år med Fantomet.

I tillegg til dagsavisene er Fantomet også finne i ukeblad, egne serieblad og album verden rundt. Popularitetet må skyldes at serien kanskje er den mest geniale som har sett dagens lys[1]. Det spesielle med denne serien er at Fantomet ikke er en enkel person. Han representerer 21 generasjoner og er en legende og en myte. De fleste serier er begrenset til noen få års tidsramme, selv om de er geografisk eller kosmisk vidstrakte. Fantomet er verdensomspenn-ende og har 460 års historie som bakgrunn.

Som leser av Fantomet er det ikke bare hendelsene i nuet som er vesentlig. Bak ligger alle de 20 forfedrene – deres opplevelser og liv de har berettet i Fantomets krøniker. Leseren får en følelse av å tilhøre de innvidde, at bare han selv, Sala og Guran (bandarenes sjef) kjenner hele hemmeligheten bak myten.

Det var dem som var redd at noe av mystikken bak Fantomet skulle forsvinne når han ble gift og far til tvillinger. Men det har ikke skjedd. Fantomet har greid å beholde stilen, også som familiefar. Etter 41 års fast følge kunne Sala og Fantomet endelig i 1977 feire bryllup. Året etter ble tvillingene Kit og Heloise født. Det må her innskytes at "tegneserieår" ikke har samme lengde som virkelige år.

Falk har hatt en egen evne til å fornye serien. Det oppdiktede landet Bengal virket som en britisk koloni med underdanige innfødte, i tråd med tidens stil i 1930-40 og 50-årene.

I dag er landet en selvstendig stat, med innfødte negre i alle viktige posisjoner.

Unntatt som Fantomet da!

Spillefilmen

I spillefilmen om Fantomet som for tiden er under produksjon har Bill Zane, som er farget, fått æren av å framstille Fantomet på det hvite lerretet. Filmen ventes lansert i USA på forsommeren i år og kommer til Norge antakelig omkring årsskiftet 1996/97.

Bill Zane er ikke det første film-Fantomet, i 1943 ble det laget en amerikansk episodefilm på i alt 15 deler, med Tom Tyler i rollen som helten.

Lee Falk, som kaller seg selv en globetrotter, har vært på mange besøk i Skandinavia. Ved et besøk i Oslo ble han av en reporter spurt om forholdet mellom Sala og Fantomet, og ble med rette forbauset.

Sala heter nemlig Diana i originalversjonen. I begynnelsen av serien i 1930-årene er det en rivalinne av Diana som heter Sala. Hun er med i piratgjenger og er en ekte forbryterjente som er topp forelsket i Fantomet. Det er henne vi blir kjent med når Aftenposten bringer Fantomet videre i 1940-årene. Da så Diana trer inn i serien og også snakker om forelskelse, kan det ha blitt for drøy kost for datidens lesere. Aftenposten omdøper Diana til Sala og siden har det vært slik. Det vil bli spennende å se hvordan dette navneproblemet vil bli løst i den nye filmen, hvor nettopp piratpiken Sala vil kjempe mot Diana (vår Sala) om Fantomets gunst.

Under krigen i 1940-1945 ble mange av landets aviser stoppet, men ikke Aftenposten. Den kom ut under hele krigen, med Fantomet på plass. Serien ble laget i USA – hvordan kom den til Norge? I en bok om tegneserier The Comics av Jerry Robinson gir Lee Falk en forklaring. Han forteller at serien under krigen ble smuglet inn fra Sverige og at den tyske sensuren ikke var klar over at serien var amerikansk. Likevel, det faktum at Aftenposten klarte å bringe fersk Fantomet fra dag til dag under hele krigen, må være en del av norsk okkupasjonshistorie som ikke er belyst.

1 Hva denne påstanden enn mangler, beskjedenhet er det ikke! FiB

Ray Moore, født 1905, begynte som assistent til Phil Davis på Mandrake, hvor han ble kjent med Lee Falk.

Lee Falk har siden 1934 uavbrutt skrevet historier til Mandrake og Fantomet

Wilson McCoy, født 1902, begynte som assistent til Ray Moore på Fantomet, men overtok i virkeligheten allerede i 1943 og tegnet serien fram til sin død i 1961.

Mannen med tunge stirrende øyne Seymor "Sy" Barry, født 1928, ble den egentlige etterfølgeren til Wilson McCoy, etter at tegneren Bill Lignante gjorde et kort innhopp i årene 1961-62

Fantomet er tross sine 60 år en sprek mann. Han er i en manns beste alder, mellom 30 og 40 år og det har han vært i alle år siden 1936.

Lee Falk starter nå sitt 61 år som Fantomet-forfatter. Han forteller selv at han aldri skriver en historie helt ferdig før han lar den gå til tegning. Han skriver etter hvert. Fantomet-serien har hatt tre eminente tegnere som har satt dype spor etter seg når tegneseriehistorien skal fortelles. Høsten 1994 takket Sy Barry av, etter 33 år som Fantomet-tegner. Den nye tegneren, som har overtatt dagserien heter Willlams. Han har en stor arv å ta vare på.

Legenden

Legenden om Fantomet forteller at det i 1536 drev i land en overlevende fra et piratoverfall ved Bengals kyst. Han ble funnet av pygmeer som tok hånd om den skibsbrudne. Senere fant han selv ved stranden liket av sin fars morder. Faren hadde vært skipper ombord på skipet som ble overfalt. Kit Walker svor en ed ved hodeskallen av sin fars morder, hodeskalle-eden om å bekjempe vold og pirater, og at hans etterkommere skulle følge ham. Slik ble han det første Fantomet. Generasjoner har fulgt og i dag er det den 21. i rekken som opptrer.

Fantomet bor dypt inne i Jungelen, i Hodeskallegrotten. Hans beskyttere er pygmefolket bandarene. I grotten finnes det skatter og relikvier samlet av hans forfedre. Der er også Fantomets krøniker, alle hans forfedres memoarer, nedtegnet av dem selv, og grunnlaget for Fantomets historiske opplevelser.

Inne i grotten er også krypten hvor alle Fantomets forfedre ligger i huleveggen. Også andre personer har sitt gravkammer her, som piratkongen Jean Lafitte, en faktisk historisk skikkelse i USA.

Fantomet er Jungelpatruljens hemmelige sjef. Den er en slags militær organisasjon. Tidligere i serien kunne vi få inntrykk at den var en blanding av fremmedlegion og kolonimakt, i dag er også den fornyet med farget, oberst Worubu. Patruljen ble opprettet av det 6. Fantom i 1664. Grunnstammen for patruljen var opprinnelig en nedkjempet piratbande.

Fantomet har to merker som er symbolisert i hans to ringer, Det onde og Det gode merket. Ringen med hodeskallen har mang en lovløs fått erfare som et evig merke på haken. Hodeskallemerket blir også brukt som skremsel, det dukker opp på de mest uforklarlige steder og inngir frykt.

Men Fantomet er ikke bare hevneren den dødbringende Nemesis. Det gode merket, som er en slags "P" i et kors, blir gitt folk som "fortjener" det. Det er et svastika-lignende symbol, et urgammelt tegn som skal være lykkebringende.

Sjefen svarer

I 1949 kom det første Fantomet-tegneserieheftet ut i Norge og fram til 1964 ble Fantomet utgitt med ujevne mellomrom av forskjellige forlag.

I 1964 startet Fantombladet som i dag går i sin 33. årgang og utgis av Bonnier/Semic forlag, Oslo. Starten var imidlertid i Stavanger der gründeren Erling Herstad kjøpte rettighetene fra USA og gikk i gang med Normic Press as. I dag kommer bladet hver 14. dag, i tillegg kommer Fantomets krønike med 6 nummer i året og en pocketutgave med rundt 3 til 4 bøker årlig.

Originalmaterialet fra Lee Falk strekker ikke til i kvantitet, så den skandinaviske redaksjonen har startet sin egen lisensproduksjon med egne manusforfattere og tegnere. Leserne vet også å sette pris på disse, hvor også norske har vært i ilden, Terje Aspmo er en norsk forsidetegner som er meget populær. Norske Liv Jacobsen fra Arendal er med sine forsider den eneste kvinnelige Fantomet-tegneren hittil.

De skandinavisk tegnede seriene går i blader over hele verden, da Fantomet utgis i mange land. Likevel, de land hvor serien er overlegent mest populær er Norge, Sverige og Australia.

Eldre serier av Ray Moore og Wilson McCoy blir ofte brukt som opptrykk under betegnelsen Fantomet-klassiker.

I Fantomet-bladet er også Fantomet-klubben. Den er Norges desidert største fanklubb, med over 106.000 medlemmer.

Mange av leserne engasjerer seg kraftig i spørsmål om Fantomet, legenden, tekstforfattere og tegnere. Til å svare på dette har bladet spalten Sjefen svarer. Her setter "fantomologene" Sjefen på de hardeste prøver, og bidrar på denne måten at den 60-årige tegneserien holder seg livskraftig.

Jungelord

Fantomet-serien er spekket av originale påfunn og innslag. Her finnes en strand med sand hvorav halvparten er gull. Vi har apeposten med sjimpansen Bobo, falken Franka tar luftposten. Det finnes Den hviskende skogen, Vannfallet, Hodeskallegrotten og bandarene. Men det merkeligste av alt er jungelordene.

Hvordan kommer en på å lage ordspråk i en tegneserie? Lee Falk har greid det. Gammelt jungelord heter det, altså et ordtak som er blitt gjenfortalt i jungelen i generasjoner. Tilsvarende kan vi finne som for eksempel i Edda-diktene. Nylig hadde Fantomet-klubben en historisk gjennomgang og fant 37 ulike ordtak.

Ray Moores dystre og mørkt skraverte strek ga Fantomet en stemning serien aldri har gjenfunnet senere.

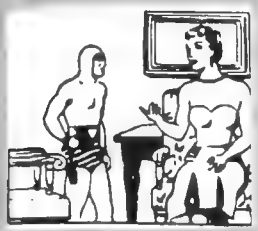

Wilson McCoy var ingen stor tegner. Han manglet eleganse, komposisjon, miljøbeskrivning, persontegning, men han hadde serieføelse. Et pussig trekk var at hans Fantomet tilsynelatende ble mindre og mindre etterhvert som årene gikk. Hadde han kunne fortsette ville Fantomet ha blitt like høy som pygmene. Innen det utenkelige skjedde døde han.

Fantomet-hyllest fra den svenske tegneren Jan Lööf (i Felix)

Noen fryktet for Fantomets framtid da han giftet seg, men serien har klart seg utmerket i et sosialdemokratisk ekteskap...

Her er et utvalg :

- Når Fantomet rører seg, står lynet stille.
- Fantomet smyger seg stillere enn jungelkatten.
- Det hender at Fantomet forlater jungelen og går rundt i byen som en vanlig mann.
- Du finner aldri Fantomet – han finner deg.
- Fantomets røst gjør blodet til is.
- Fantomet er hard mot de harde.
- Sikt aldri på Fantomet.
- Når Fantomet spør, svarer man
- Fantomet har ti tigres styrke
- Den som ser Fantomets ansikt, går en fryktelig død i møte.
- Fantomet har tusen øyne og tusen ører
- Vil du ha hjelp av Fantomet, gå ut i skogen og rop.

Bakmennene

Forfatteren: Lee Falk ble født i St. Louis, Missouri i 1912. Han påstår at han er påvirket av forfatteren Mark Twain, som var fra samme området. Foruten å være tegneserieforfatter, er han svært teaterinteressert. Han har skrevet og satt opp stykker over hele USA, også på Broadway. Teater er mitt liv, har han sagt. Han har aldri lagt skjul på at han liker unge vakre kvinner og har vært gift flere ganger. Han liker å reise og har besøkt de fleste land i verden, mange ganger også Norge. Lee Falk er en stor Shakespeare-beundrer,. Det skinner også i gjennom i en historie hvor han lar det 3. Fantomet være Shakespeares elev. Hvis Lee Falk hadde selv kunne bestemme sitt idealbilde, så vil han ha Rubens liv, Shakespeares geni og Bjørlings stemme.

Tegnerne: Ray Moore, født 1906, fra Montgomery City i Missouri. Han var Fantomets første tegner og den som skapte Fantomet-figuren. Han regnes for den absolutt beste Fantomet-tegneren ved sin evne til å gi serien mystikk. Han er kjent for sin merkelige og dramatiske skyggelegging hans skumring- og nattbilder er uten like.

I 1942 ble Moore innkalt til USAs flyvåpen, hans assistent Wilson McCoy overtok da serien og ble således Fantomets andre tegner. Det eksisterer forskjellige beretninger om Moores skjebne under krigen. Det er iallfall sikkert at han ble skadet og i tillegg fikk store alkoholproblemer. Mystikk er det også over Moores endelikt. I alle leksika over hele verden var det oppgitt at han var død i 1964. Stor var derfor overraskelsen i tegneserieverden da det 1 februar 1984 ble kjent at amerikansk statsborger Ray Moore var død, 79 år gammel i sin leilighet i Paris. En død mann gjenoppsto som død 20 år etter sin død!

Verdens beste

Wilson McCoy (1902 - 1961) er født i Troy, Missouri. Han kom som nevnt inn i serien som Moores assistent og forsøkte til å begynne med å etterligne Moores tegnestil, men da Moore sluttet og McCoy overtok serien for fullt, fant han sin egen stil. McCoy ble aldri noen stor tegner, men han hadde en egen barnslig stil. Han har mange voksne tilhengere, kanskje fordi de vokste opp med McCoys tegninger og identifiserte Fantomet med McCoys versjon. For eksempel sier den svenske tegneren Jan Lööf, at McCoy "hadde feeling, serie-feeling. Han var kanskje ikke verdens beste tegner, men han var en fantastisk serietegner". McCoy fikk ikke oppleve at hans siste historie "Varulvens skikkelse" fikk av tegneseriefans prisen som den beste Fantomet-serien av dem alle.

Sy(mour) Barry, som overtok tegningen av Fantomet etter McCoys død i 1961, er født på Manhattan i 1928. Nokså raskt fornyet Sy Fantomet-serien og brøt med McCoy-stilen. Han ga nye og gamle figurer bredere bakgrunn og beveget seg vekk fra sjablon-framstillingen. Det er Sy Barrys tegnestil som er forbildet til dagens mange Fantomet-tegnere. Den gode Sy sluttet høsten 1994, etter 33 år som Fantomet-tegner. Da han sluttet midt i en historie, er det grunn til å anta at avgangen skyldes sykdom.

Sy Barry tegninger har en onorm detaljrikdom og betraktes av mange som en av verdens beste realistiske tegneserie-tegnere. Han gjorde dyktige forsøk på å bringe serien tilbake til den opprinnelige mystiske fasen, og tilkjennegav på denne måten en stor beundring for Ray More.

Tegneserier på statsbudsjettet

Jon Gisle

Noe av det viktigste som har skjedd i det norske tegneseriemiljøet i de ti årene TEGN har eksistert, er etableringen av Norsk kulturråds støtteordning for nye norske tegneserier. Dermed ble tegneseriene den siste kulturytring som kom inn på offentlige budsjetter. Dette betød både (litt) penger og (mye) anerkjennelse, og som vi snart skal se, har Kulturrådet ikke nøyd seg med passivt å tildele penger. Rådet har også aktivt satt i verk tiltak som konkurranser og seminarer og dessuten gitt støtte til det store SeriNord-prosjektet. Men la oss starte med begynnelsen.

Bakgrunnen I 1988 utga Semic albumet En fettsugers bekjennelser av Christopher Nielsen. I den forbindelse sendte forlaget ut en pressemelding hvor de ikke bare omtalte Nielsens serie, men også tok opp den mangel på ansvar som det offentlige den gangen viste for norske tegneserier. En norsk albumutgivelse var en meget sjelden begivenhet i 80-åra. Det skyldtes konkurransen med de betraktelig mer lønnsomme oversettelsene, både i album- og særlig i hefteform. Semic anklaget myndighetene for ikke å vise ansvar for å styrke og beskytte den rent norske tegneserieproduksjonen, fordi tegneserier aldri var blitt definert som «finkultur». De fortsatte: «Tegneserieforlagene driver en viss form for kulturelt grunnarbeid ved å arbeide frem enkelte norske serier, men de er i stor grad bundet av sine profitthensyn.»

I pressemeldingen slo Semic til lyd for offentlig støtte til norsk tegneserieproduksjon. Det ble foreslått støtte til seriekunstnerne samt innkjøpsordning av serier til bibliotekene (tilsvarende ordningen for skjønnlitteratur). Forlaget la vekt på at i tillegg til den rent økonomiske betydningen slike tiltak ville ha, ville de bety at tegneseriene ville bli «akseptert som kulturell uttrykksform på linje med alle andre.»

Semic anklaget myndighetene for ikke å vise ansvar for å styrke og beskytte den rent norske tegneserieproduksjonen, fordi tegneserier aldri var blitt definert som «finkultur».

Akkurat det siste var riktignok i ferd med å skje. Året før hadde det vært en stor fransk-belgisk tegneserieutstilling i Det norske teateret, og i TEGN skrev undertegnede om dette at tegneseriene «har en langt høyere status i dagens norske kulturbilde enn for bare ti år siden. Den gangen ville det for eksempel ha vært utenkelig å avholde tegneserieutstilling i et av landets ledende teatre og la kulturministeren og to ambassadører foreta åpningen.» Men utstillingen kom ikke direkte norske tegneserier til gode. Dessuten er status en ting, penger noe annet. Derfor fortsatte jeg: «det følger ikke penger med tegneserienes nyvunne status. Det blir som med den fillete tiggeren i en av Carl Barks' Donald-serier. Det eneste han eier, er det verdenskjente maleriet 'Grønn gutt' av Fakasso. Dette gir ham en slik status at han simpelthen må inviteres når sosieteten har selskap. Dermed får han seg noen velsmakende festmiddager og kan spise seg mett en gang iblant, men ellers er han like fattig.» Jeg pekte dessuten på det paradoks at TEGN utkom med støtte fra Norsk kulturråd, noe som var helt nødvendig for å få ut bladet til en fornuftig pris.

Hva slags støtteordning?

På forsommeren 1989 satte Norsk kulturråd seg i bevegelse og holdt et møte med representanter for forlagene og opphavsmannsorganisasjonene. Man vedtok faktisk en innkjøpsordning for norske album, men fant senere ut at før man kunne innføre en slik ordning, måtte man sørge for at det fantes så mange norske album på markedet at det var noe å kjøpe inn! Man så også på den svenske ordningen, der de i flere år hadde hatt støtte til tegneserier i form av produksjonsstøtte. Det tok tid å treffe en avgjørelse. 3. januar 1990 skrev Tor Bomann-Larsen, serietegner og leder i Norsk illustratørforbund, et innlegg i Dagbladet der han appellerte til Kulturrådet i sterke ordelag: «Fram til i dag har Norsk Kulturråd passivt motarbeidet tegneserien i Norge. Ved å holde seriemediet utenfor sine innkjøpsordninger har det bidratt til å dirigere tegnere og manusforfattere bort fra tegneserieproduksjon. Først i 1989 har Kulturrådets ledelse erkjent sitt ansvar for tegneserien som en del av norsk kultur.»

Det ble så bestemt at det skulle bli en produksjonsstøtteordning. Tanken om innkjøpsstøtte har imidlertid aldri blitt skrinlagt. Det ble heller en utsettelse, og man tok sikte på å ta opp igjen spørsmålet om innkjøpsstøtte etter noen år, når albumproduksjonen hadde nådd et slikt nivå at det ville være mening i en slik ordning. Tanken var altså å åpne muligheten for at vi med tiden kunne få både innkjøps- og produksjonsstøtte.

Prøveordning

Så kom vi da i gang et stykke ut i 1990, med en prøveordning som skulle vare i tre år, og med et budsjett på 300 000 i året. De innkomne albumprosjekter ble (og blir) vurdert av et utvalg med fem medlemmer, som representerte forleggerne, Norsk illustratørforbund (senere Grafill) og Det faglig-litterære råd under Kulturrådet. Leder av utvalget ble en tungvekter: Peter Haars, professor ved Kunst- og håndverksskolen og tidligere serietegner. Undertegnede ble også en av de fem. Sekretær ble den da ukjente Tove Bakke, som senere skulle vise seg å bli et organisatorisk fenomen i både norsk og nordisk sammenheng. Nå gjaldt det i løpet av de tre årene å bevise at dette var ordningen var så god at den kunne bli permanent og utvides.

Det var sterke navn som fikk støtte i første tildelingsomgang: Arild Midthun, Terje Nordberg, Eirik Ildahl, Bjørn Ousland, Tor Bomann-Larsen, Morten Myklebust, Christopher Nielsen m. m. fl. Helt fra starten gjorde utvalget det til en regel å dele bevilgningene mellom

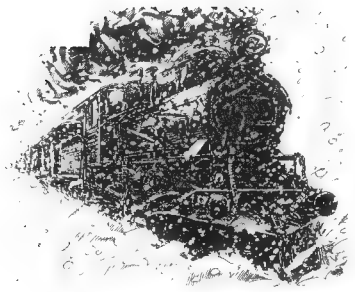

forlag og serieskapere. Hensikten var ikke bare å gjøre det mer attraktivt for forlagene å gi ut norske album, men også å gi serieskaperne litt mer å leve av. Støtten fra Kulturrådet kommer nemlig i tillegg til deres honorar fra forlaget.

Mange lurer på hva slags kriterier utvalget gir støtte etter. Det blir svært skjønnsmessig. Vi ser på oppbyggingen av manuskriptet og vurderer dramaturgien i dette, vi ser på teksten og vurderer kvaliteten på tegningene, samt på hvordan tekst og tegning fungerer i samspill og på hvordan selve tegneseriemediets muligheter er utnyttet. I utvalget sitter det folk med kompetanse til å vurdere både dramaturgi, fortellerteknikk og tegninger, men det fins ingen sikre kriterier for hva som er «bra». Utvalget anvender skjønn etter beste evne. For å få støtte må man ha levert et prosjekt hvor både manus og tegninger holder et visst nivå. Det hjelper ikke om tegningene er aldri så bra hvis manuset ikke holder mål. De som får avslag, får i begrunnelsen vite om det var manus eller tegninger eller begge deler som sviktet. I noen grad varieres også summen etter hvor bra utvalget syns prosjektet er, men etter hvert kan man nok spore en tendens til en viss uformell standardisering med hensyn til størrelsen på støttebeløpene. I 1991 og 1992 var budsjettrammen den samme. De etablerte serieforlagene viste seg noe avventende («avventende» er i grunnen en treffende karakteristikk av svært mye man gjør der i gården). Ordningen gjorde kanskje ikke norske album lønnsomme nok for dem. Men på slutten av prøveperioden begynte det å vise seg at støtteordningen var en mulighet for små, idealistiske forlag som så utgivelse av norske serier som en kulturoppgave, men som trengte offentlig tilskudd for å få det til å gå rundt. TEGN A/LBUM var ett av disse, med Steffen Kvernelands De knyttede never. Men viktigere var det at No Comprendo Press feide inn på det norske seriemarkedet, med sterke navn som Kverneland, Hegdal, Nærum og Nielsen på utgivelseslista. Jeg tror ikke noe forlag har gjort så mye for utviklingen av norske tegneserier som No Comprendo. Men uten støtte fra Kulturrådet, hadde de fleste av forlagets album ikke blitt noe av. Vi fikk altså en overbevisende kombinasjon av en gjeng gode serieskapere, et idealistisk og arbeidsomt forlag og kulturmyndigheter med ansvarsfølelse.

Et og annet tradisjonelt bokforlag viste også sin interesse, blant annet Cappelen, som på 80-tallet hadde utgitt mange franske serier på norsk. Nå var det heilnorske serier det dreide seg om for dem. Ikke mange, men dog. Sommeren 1993 ble seks debutanter presentert i et panel under seriefestivalen i Tønsberg: Siri Dokken, Baard Enoksen, Lars Elling, Steffen Kverneland, Mikael Holmberg og Inkalill. Alle hadde fått sine debutalbum støttet av Kulturrådet, og i flere tilfeller var dette en forutsetning for utgivelse.

Konkurranser og seminar

Utvalget har vært ganske aktivt. Nokså tidlig ble vi oppmerksomme på at den gjengse oppfatningen om at norske serier er bedre på tegner- enn forfattersiden, er riktig. I 1991 utlyste derfor utvalget en synposiskonkurranse. Peter Haars kommenterte behovet for bedre manus slik i et intervju: «Det er den samme historien som fortelles gang på gang!»

Det kom inn masse bidrag. Omtrent halvparten av deltakerne sendte inn synopsis til kortserier fordi de hadde oversett at dette bare gjaldt album. Ironisk nok begikk to av jurymedlemmene, Eirik Ildahl og undertegnede, samme tabben og satt samvittighetsfullt og bedømte bidrag som var for korte til å kunne tas i betraktning. Blant disse kortsynopsisene var det mye bra som aldri er blitt utgitt. Noen burde gjøre noe med det!

Men uten støtte fra Kulturrådet, hadde de fleste av forlagets album ikke blitt noe av.

Men det var også sterke ting blant de riktige albumsynopsisene. Vi ble positivt overrasket: Det fantes jo masse folk som hadde talent for å skrive for tegneserier! Førstepremien gikk til den da ukjente duoen Siri Dokken og Baard Enoksen for Kongens Mann. Det ble utdelt to andrepremier: til brødrene Ole og Morten Størksen for det historiske manuset Blod og melk, og til tusenkunstneren Jon Sveinbjørn Jansson for Platon-blues. Vi fulgte opp med en konkurranse om uttegning av de to annenpremiemanusene. (Vinnermanuset ville Siri naturlig nok tegne selv.)

Kulturrådet ga også støtte til det nordiske seminaret som ble holdt på Voksenåsen utenfor Oslo i mars 1992. Blant annet fikk TEGN midler til å publisere det offisielle referatet fra seminaret. Seminaret ga anledning til å sammenligne støtteordningene i de nordiske landene, hvor Sverige lå langt foran de andre, Norge fortsatt hadde prøveordning, Finland støttet serier gjennom andre ordninger og danskene bare var i startgropa.

Fast ordning og kortseriestøtte

I 1993, da prøveordningen gikk mot slutten, ble vi nedrent med søknader. Budsjettet var økt til 400 000, men det er jo likevel en vits av et beløp. Prøvetiden hadde imidlertid vist at behovet for en permanent støtteordning var til stede. Og slik ble det - fra 1994. Budsjettrammen ble økt til 500 000 i året i 1994 og 1995, og til 650 000 i 1996. I 1996 fikk vi dessuten en ekstra påplussing på 70 000 på slutten av året. Altså en økning på over hundre prosent på tre år, men hundre prosent av nesten ingenting er jo ikke så mye. Tegneserier er ikke akkurat den kulturytring som belaster de offentlige budsjetter mest. Sagt på en annen måte: Staten bruker 16 øre per innbygger på tegneserier i 1996, og hvis vi sammenligner med hva staten tar inn av skatteinntekter fra tegneserieforlagene og til og med fra lavtlønte serietegnere, så er det ikke tvil om at dette er god butikk for Sigbjørn. (Og det selv om det ikke er moms på seriealbum, se nedenfor.)

I 1994 ble ordningen også utvidet på den måten at den ikke lenger bare skulle gjelde album, men også kortere serier i blader og andre publikasjoner. Flere tegneseriehefter benyttet seg av dette, og vi oppdaget snart at vi hadde gjort en tabbe ved utformingen av reglene. Det måtte nemlig søkes på hver enkelt serie, så hvis et nummer av Fidus for eksempel inneholdet 20 norske serier, måtte de sende 20 søknader! Så lett er det altså å bli byråkratisk uten å ville det... Men dette er det senere rettet på slik at vi nå kan gi støtte til et serieblad

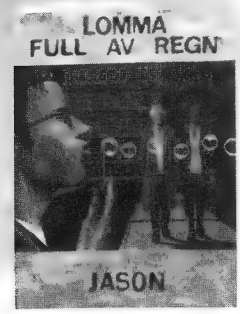

Sagt på en annen måte: Staten bruker 16 øre per innbygger på tegneserier i 1996, og hvis vi sammenligner med hva staten tar inn av skatteinntekter fra tegneserieforlagene og til og med fra lavtlønte serietegnere, så er det ikke tvil om at dette er god butikk for Sigbjørn.

som helhet.

Kultur mot Finans

Peter Haars gikk ut av utvalget ved utgangen av 1993. Som nybakt leder av utvalget ble jeg i begynnelsen av 1994 konfrontert med et bryskt krav fra skattemyndighetene om moms på seriealbum. Oppfatningen i tegneseriebransjen hadde i lang tid vært at album og tegneseriebøker var momsfrie. Finansdepartementet og skattemyndighetene var imidlertid av en annen oppfatning, og hevdet at seriealbum kom inn under en forskrift som legger avgift på «samlinger av billedtrykk o.l. når sidene er uten tekst eller bare angir stedsnavn, personnavn eller betegnelser, korte instruksjoner eller lignende»!! Saken kom på spissen da tegneseriesjappa Avalon i Oslo fikk et heller omfattende krav fra fylkesskattekontoret om innbetaling av skyldig moms.

De etablerte tegneserieforlagene var også nå «avventende». Åpenbart var de redde for at saken ville ende i skattemyndighetenes favør, til tross for at både sunn fornuft og juridisk ekspertise pekte i retning av at det var grunn til optimisme. I utvalget engasjerte vi oss fordi vi så det urimelige i at de støttebeløpene vi utdeler, skulle gå tilbake til statskassa i form av moms. Kulturrådet hadde nå fått ny leder, Jon Bing, som er professor i jus og gammelt medlem av det hederskronede Norsk Tegneserieakademi. Han avfattet et notat der han understreket at det var både juridisk og kulturpolitisk uholdbart å momsbelegge album og seriebøker. Da Finansdepartementet forholdt seg taus, gikk vi til Stortinget og hadde møte med arbeiderpartirepresentanten Laila Kaland, som leder noe rart som heter Det rådgivende utvalg for trykt skrift. Dette utvalget sorterer under Finansdepartementet, og har til oppgave nettopp å uttale seg i saker hvor det er uklarhet om momsplikten.

Og det var i dette utvalget at saken fikk en avgjørende dreining i serienes favør. Utvalget ga Avalon medhold, og Finansdepartementet aksepterte momsfritak på seriebøker og album. De etablerte forlagene jublet behersket. Vi hadde jo tatt fra dem et argument for å begrense albumutgivelsene! De små forlagene, derimot, som No Comprendo og TEGN A/L BUM, hadde all grunn til å juble, for de hadde antagelig måttet gi opp hvis Finansdepartementet hadde fått medhold.

Seriekobleri

1995 ble på flere måter et aktivt år. Som nevnt i en annen artikkel i dette nummeret av TEGN, begynte planene om en nordisk utstilling under tegneseriefestivalen i Angouleme, fulgt av et større samarbeidsprosjekt med forgreninger til hele Norden, å ta form. Når utvalget nå igjen bestemte seg for å gjøre noe for å styrke manussiden, var det egentlig et tiltak uavhengig av det store nordiske prosjektet, men ikke desto mindre kan vi vel spore en sammenheng. Behovet for gode manus blir ekstra sterkt når man står foran en storsatsning utenfor Norges grenser. Denne gangen la vi ikke opp til noen konkurranse, men til et såkalt «Seriekobleri»-seminar som ble avviklet i løpet av en helg på Voksenåsen og fulgt opp noen måneder senere med et dagsseminar. Deltakerne var med noen nokså få unntak tegnere med en del tegneserieerfaring og forfattere uten slik erfaring, og formålet var ren «kontaktformidling»: Vi ville skape nye par av tegnere og forfattere. Blant foredragsholderne var Bing & Bringsværd, Eirik Ildahl og den svenske tegneserieviteren Göran Ribe. Initiativet førte til at praktisk talt samtlige deltakere fant seg partnere. En av seriene, Mons og Mia på eventyr, er allerede blitt publisert i flere episoder i Barnestreken, med forskjellige forfattere og tegnere. Et annet særdeles spennende prosjekt er Ivar Aasen - ei kjærleikshistorie - et stort album som utkommer i forbindelse med hundreårsjubileet for Aasens død i høst. Forfatter er den ikke ukjente Erna Osland, som med dette debuterer som tegneserieforfatter, og tegner er den i vårt miljø enda mindre ukjente Arild Midthun. Med dette albumet opptrer for øvrig et av de tradisjonsrike bokforlagene, Det Norske Samlaget, som tegneserieforlag for første gang.

I 1996 har utvalget for øvrig igjen engasjert seg i en konkurranse, men denne gang i samarbeid med en avis, nemlig Bergens Tidende. Utvalget ser det som viktig å gjøre noe for å støtte norske avisstriper, men det forutsetter at vi etablerer kontakter helst ikke bare i avisene, men også blant syndikatene, som til nå er ukjent land for oss.

Støtteordningen i nordisk perspektiv

I alle de nordiske land gis det støtte til tegneserier, men forskjellene er store. I Sverige har man hatt seriestøtte i snart 20 år. Der ligger ordningen under Kulturrådet som hos oss, men budsjettrammen er dobbelt så stor. Også i Sverige er det de små serieforlagene som er mest bevisst sin kulturoppgave, og for dem betyr støtteordningen et være eller ikke være. Som hos oss gis det støtte til serier både i hefter og album, men en forskjell - og begrensning for svenskene - er at støtteordningen i utgangspunktet gjelder serier for barn og ungdom. Men ungdomsserier er jo et vidt begrep... En annen forskjell er at svenskene også støtter oversettelser. En helt vesentlig forskjell er at all støtte går til utgiveren. Ingen øremerking av deler av beløpene til serieskaperne selv, slik vi gjør det. Som hos oss er det en sakkyndig komitè som vurderer ut fra fritt skjønn om det enkelte prosjekt er støtteverdig. Er det først det, er det ren matematikk å regne ut støttebeløpet ut fra sidetall.

Danmark startet en prøveordning under Kulturministeriet i 1992 og er ennå ikke kommet i gang med fast ordning. Årsbudsjettet til den såkalte Seriefonden er på 425 000 danske kroner (dvs. 480 000 norske) og administreres av et utvalg. Det deles ut penger til alle mulig tiltak som har med tegneserier å gjøre: til tegnere, forlag, ferdige serier, uferdige prosjekter, oversettelse, deltakelse på seminarer, utstillinger, spesialforretninger, kursarrangement etc. etc. etc. Fonden har hatt avgjørende betydning for blant annet opprettelsen av Det Kulørte Bibliotek og det danske tegneseriemuseet. Det later til å være et påtagelig misforhold mellom på den ene siden alle de gode formål ordningen skal tilgodese, og på den andre siden de knappe

budsjettrammene og det faktum at ordningen ennå ikke er blitt permanent. I en rapport fra utvalget etter de første tre årene med forsøksordning anslås behovet til nærmere 2,3 millioner danske kroner i året.

Situasjonen i Finland er lett å beskrive: Man har ingen egen støtteordning for tegneserier, men det går an å søke Kulturdepartementet om støtte til det enkelte prosjekt.

Det er altså bare to av de nordiske landene, Sverige og Norge, som har faste støtteordninger. Den svenske ordningen er nok på mange måter best fordi svenskene har et større budsjett, men på et viktig punkt er den norske ordningen bedre: Vi gir som nevnt en del av tilskuddet direkte til tegner og manusforfatter.

Det deles ut penger til alle mulig tiltak som har med tegneserier å gjøre: til tegnere, forlag, ferdige serier, uferdige prosjekter, oversettelse, deltakelse på seminarer, utstillinger, spesialforretninger, kursarrangement etc. etc. etc.

Hvem har ansvar?

Innenfor skjønnlitteratur føler forlagene at de har en kulturoppgave. De kan derfor utgi enkelte bøker med tap. Offentlige støtteordninger bidrar til å redusere tapet, slik at forlagene og det offentlige på en måte deler på ansvaret. Dessuten har forfatterne sterke interesseorganisasjoner. Det samme har billedkunstnerne.

I tegneserienes verden er det annerledes. I de store forlagene fins det nok en del mennesker som vet at de burde ha en kulturoppgave i forhold til norske serier, men i praksis styres de av profittinteresser. Det er de små, fattige forlagene som tar kulturoppgaven alvorlig. Serieskaperne har dessuten aldri vært flinke til å skape slagkraftige organisasjoner, selv om ting nok er i ferd med å endre seg nå, med en egen tegneserieavdeling i Grafill.

Dermed har svært mye av ansvaret for oppbygging og vedlikehold av den norske tegneseriekulturen i 90-åra ligget hos Kulturrådet. Mange initiativer er kommet derfra, og flere av de mest initiativrike enkeltpersonene i tegneseriemiljøet har tilknytning til utvalget. Seminarene og konkurransene som utvalget har arrangert, burde mer naturlig ha vært arrangert av organisasjoner og forlag, med Kulturrådet som passiv økonomisk bidragsyter. Men da hadde det neppe blitt noe av tiltakene.

På mange måter har altså utvalget vært et lokomotiv. I og for seg trives vi som lokomotivførere, men det ville likevel være riktigere om flere initiativer kom utenfra og færre fra oss. Grafill er jeg ikke bekymret for - de kommer til å synes stadig sterkere i tegneseriesammenheng. Annerledes er det med de store forlagene. Den som kan fortelle meg hvordan vi kan få dem til å erkjenne et kulturansvar, vinner et gratis abonnement på TEGN...

Men støtteordningen har iallfall vakt interesse hos dem. På et møte med representanter for Kulturrådet og bransjen i august 1996, ga både Bladkompaniet og Semic uttrykk for at særlig kortseriestøtten gjør det mulig for dem å publisere flere norske serier i heftene sine. Og det har de fulgt opp. I 1996 har vi fått langt flere søknader - og langt flere støtteverdige sådanne - enn noe tidligere år. Satt litt på spissen støtter vi hardt arbeidende, økonomisk vanskeligstilte serieskapere og bortskjemte, profittorienterte, passivt mottakende forlag. Og vi kan ikke støtte den ene parten uten også å støtte den andre.

Heldigvis nyanseres bildet av de idealistiske småforlagene, som det stadig blir flere av, og som forhåpentligvis vil fortsette å stå på.

Kraftig Kost

Av Erik Falk

Det er ikke bare TEGN som fyller ti år i år. Februar 1986 kom det første Kraftig Kost på gata til stor glede for en liten horde av lesere. Fram til 1993 kom det 13 nummer med entusiastiske sølerier om livet, døden og hvalrosser. I 1993 ble Kraftig Kost en del av TEGN, og det het da blant annet; «vi har tatt bolig i en organisme for så å forføre og ødelegge det innenfra». Vi føler vi er på god vei til å lykkes.

Sentrale deler av Kraftig Kost-miljøet har siden dette også inntatt Gateavisa for å gi ut tegneserier i Forresten sammen med folk fra Smittsomt Gjesp og Fantazine. Selvfølgelig det også med fatalt resultat. Samme gjeng har deretter startet eget forlag, JIPPI Forlag. Kraftig Kost er vanskelig å knekke og stadig nye organismer vil bli angrepet. Selv om navnet forsvinner, er vi bare forkledd eller mutert, og ingen skal føle seg for trygge.

Håvard og Lars

Håvard Holten som har laget «Ulykkelig forelsket», er en av den harde kjernen i Bergen Serieteiknarlaug. Han er 22 år og har tidligere hatt serier påtrykk blant annet i Smittsomt Gjesp og Forresten. Selv er han imidlertid ikke bergenser, men derimot en eller annen diffus form for nordlending (Stokmarknes). For tiden avtjenes siviltjeneste med litt kunsthistorie studier på si. Ellers er det studier av media og fjernsynsproduksjon ved Universitetet i Bergen som er hovedbeskjeftigelsen hans.

Figuren Lars er en gjennomgangsfigur i hans serier, og det er nærliggende å spørre om figuren er basert på ham selv.

- Lars både er og ikke er meg. Han er kanskje litt for teit til å være meg. Han startet opp for tre år siden inspirert av Arne And, som et forsøk på å lage en seriefigur for unge mennesker.

- Arne And er altså en inspirasjonskilde, hvilke andre har du?

- Ja, tidligere likte jeg Arne And godt. Jeg har også latt meg inspirere mye av Jens Styve og dessuten de store gutta så som Dave Sim. Jeg liker også japanske serier.

- Hva vil du si om serien Ulykkelig forelsket?

- Den er basert på den jenta som alle gutter kjenner. Jeg har forsøkt å holde den i en vemodig humoristisk tone med høy gjenkjennelseseffekt.

- Hva er de videre planene for Lars?

- Jeg har alltid en masse idèer. Det blir nok flere korte historier. Jeg har også en vag idè om en lang historie, «Fire brølere og en gravøl», men det blir nok lenge til det blir realisert.

- Håvard er nemlig en travel mann som blant annet er engasjert i både musikk og filmproduksjon foruten serier. Det er likevel å håpe at det fortsatt blir tid til serieproduksjon framover.

Rullegardintrapp

Tegneseriemediet sprenger stadig grenser. Rullegardintrapp er et forsøk på å lage en tegneserie etter fjorten-på-gata-prinsippet. Og for de som måtte være interesserte i den slags, er de fjorten sånn omtrent identiske med Jens K Styve, Robert Sørensen, Håvard Holten, Karine Haaland, Roy Søbstad, Torstein Gundersen, John Eivind Halløn, Ronny Haugeland, Rune Borvik, John Arne Sæterøy, Ola Hegdal, Paul Anders Lingaas Ørstvet, Maria Strøm Astrup og Knut Folke Gjermstad.

Den siste serien er et eksempel på hva som kan skje når man får i seg litt for mye kaffe i Bergen. Syltetøyformen er godt etablert i Bergen Serieteiknarlaug. Mange serier har blitt til på kafè mens idèer og ark har føket fram og tilbake. Dette nummerets serie er et eksempel på en av de få som har blitt fullført, gjennomarbeidet og tusjet. Opphavsmenn: Jens K Styve og Trond Ivar Hansen.

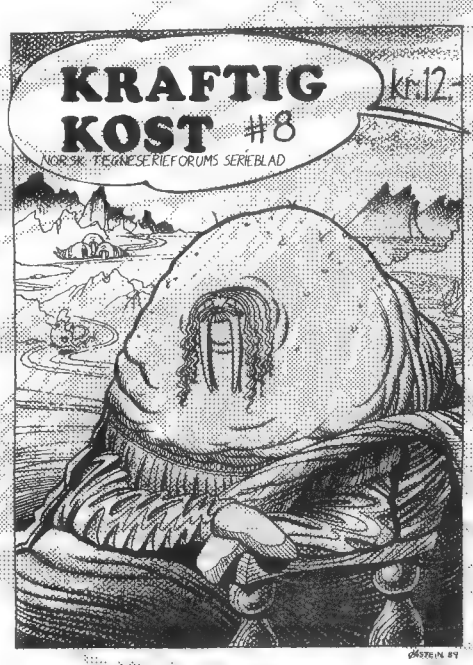

Rulle gardin trapp

FUBINI VAR HELT ØDELAGT ETTER BRUDDET MED PIKEN FRA HAVET, OG EN MORGEN HAN VÅKNET LÅ HAN SPREDD RUNDT I HELE SOVEROMMET.

SITUASJONEN FIKK HAM TIL Å TENKE PÅ ONKEL HANNIBALS SISTE ORD FØR HAN DØDE

ROSEBED...

DET BLE SAGT AT ONKEL HANNIBAL HADDE EN STOR PIRATSKATT GRAVD NED I HAGEN.

I SAMME ØYEBLIKK KOM GRACE KELLY REINKARNERT SOM EN FLYVENDE BLOMSTERPOTTE MED EN BOKS LIM FLYVENDE FORBI..

LIM

OG DE[illegible]ENBENTE STRUTSE[illegible] PLYSTRE

Dette er jo bare vås!

Jeg komme aldri til å gidde og tegne ferdig dette her..

Jeg har jo ikke en gang noen ide om hvordan det skal slutte.

Jeg vil mye heller lage tegneserier som griper inn i folks hverdag.

...SOM TAR OPP VIKTIGE SPØRSMÅL I SAMFUNNS- OG KULTURLIV!

TEGNESERIENE MÅ UT OG KOMMUNISERE MED MANNEN I GATA

HEI DU TILFELDIGE MANN I GATA, HVORDAN HAR DU DET?

JAUTAKK.. DEN SISTE TIDA HAR EG HATT SLIK EI URO!

ETTER AT EG BYRJA Å JOBBA PÅ TEIKNESERIEVERSJONEN AV "SATANISKE VERS" HAR DET IKKJE VORE TRYGT Å SVIMA RUNDT HER I BYN. DET ER DESSUTAN VANSKELEG Å FINNA EIT FORLAG SOM ER VILLIGE TIL Å SATSA PÅ PROSJEKTET..
HVOR STÅR EGENTLIG TEGNESERIENE IDAG?
TRENDY JOURNALISTAR KONKURRERER OM Å DØMA MEDIGT NORD OG NED. MITT SYN ER AT TEIKNESERIANG STÅR STERKARE ENN NOKON GONG. DESSE TEKNO-IDIOTANE TRUR SNART DEI KAN TØRKA RÆVA VIA INTERNETTET!
VUPS!
Jens 96

Hun halar innpå!!
Helvete...
Slapp av, hun ville bare gi oss denne! Du har mista kneet...
Visst faen!
...Det passer ikke!
Hm?
Rapp deg, di hore!!
Sånn er det for meg...
L I M E, K A N E L ...og Robert.

HVORDANHARDUDET OG HVORSTÅR TEGNESERIENIDAG?
HM?
EGENTLIG ER DET TO SIDER AV SAMME SAK...
FØR VAR ALT SÅ ENKELT...

LIVET VAR SOM TEGNESERIENE! DET VAR ASTÉRIX OG LUCKY LUKE, SPRINT OG VIGGO. SUPERMANN OG LYNVINGEN...
SLIK ER DET IKKE LENGER...
ALT ER BLITT SÅ ALVORLIG...

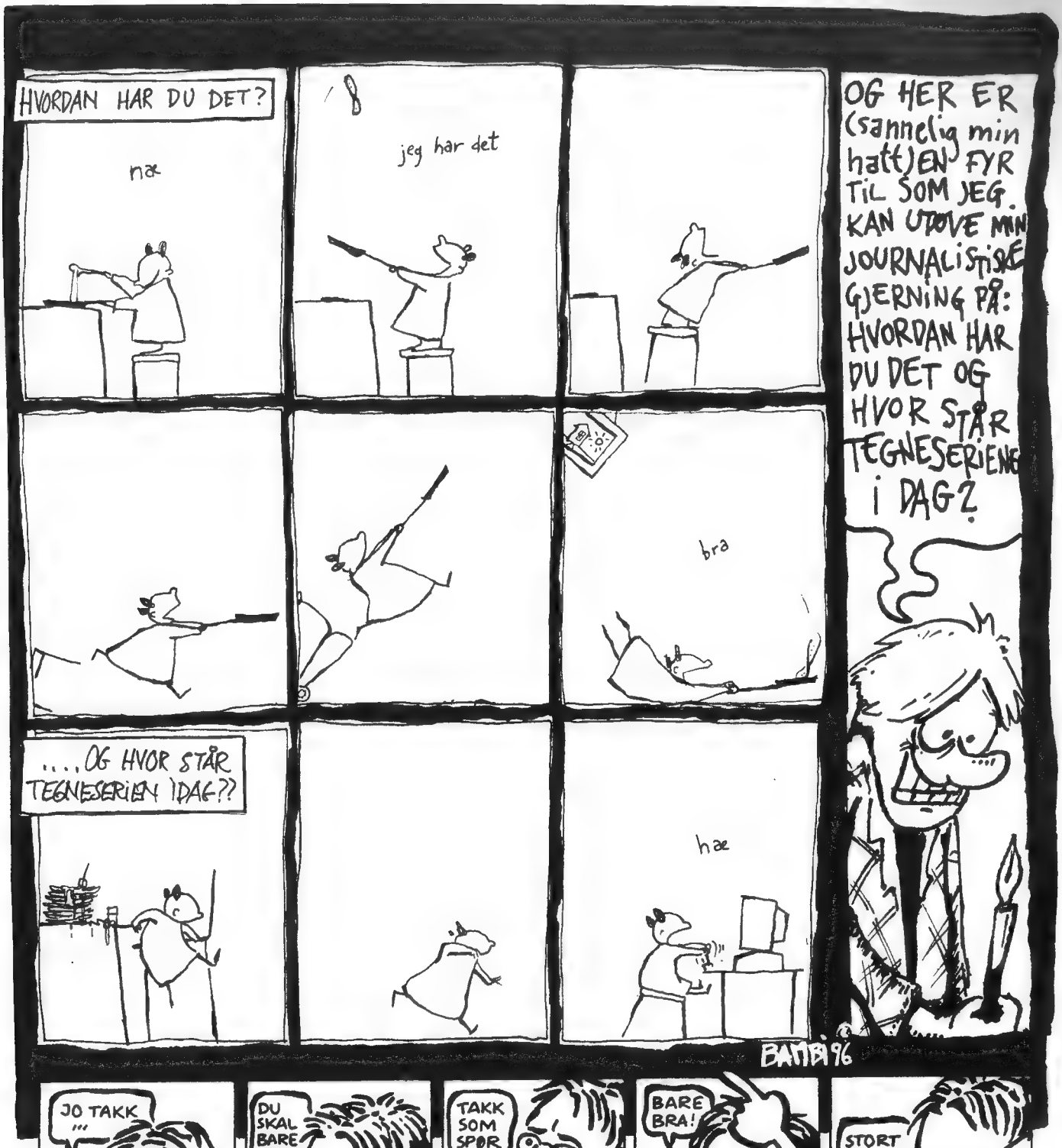

Roy Søbstad (24), følsom kunstner

Roy Søbstad (24), refusert kunstner

Roy Søbstad (24), intellektuell

Roy Søbstad (24), serieentuslast

Virkelighetens Roy Søbstad (24)

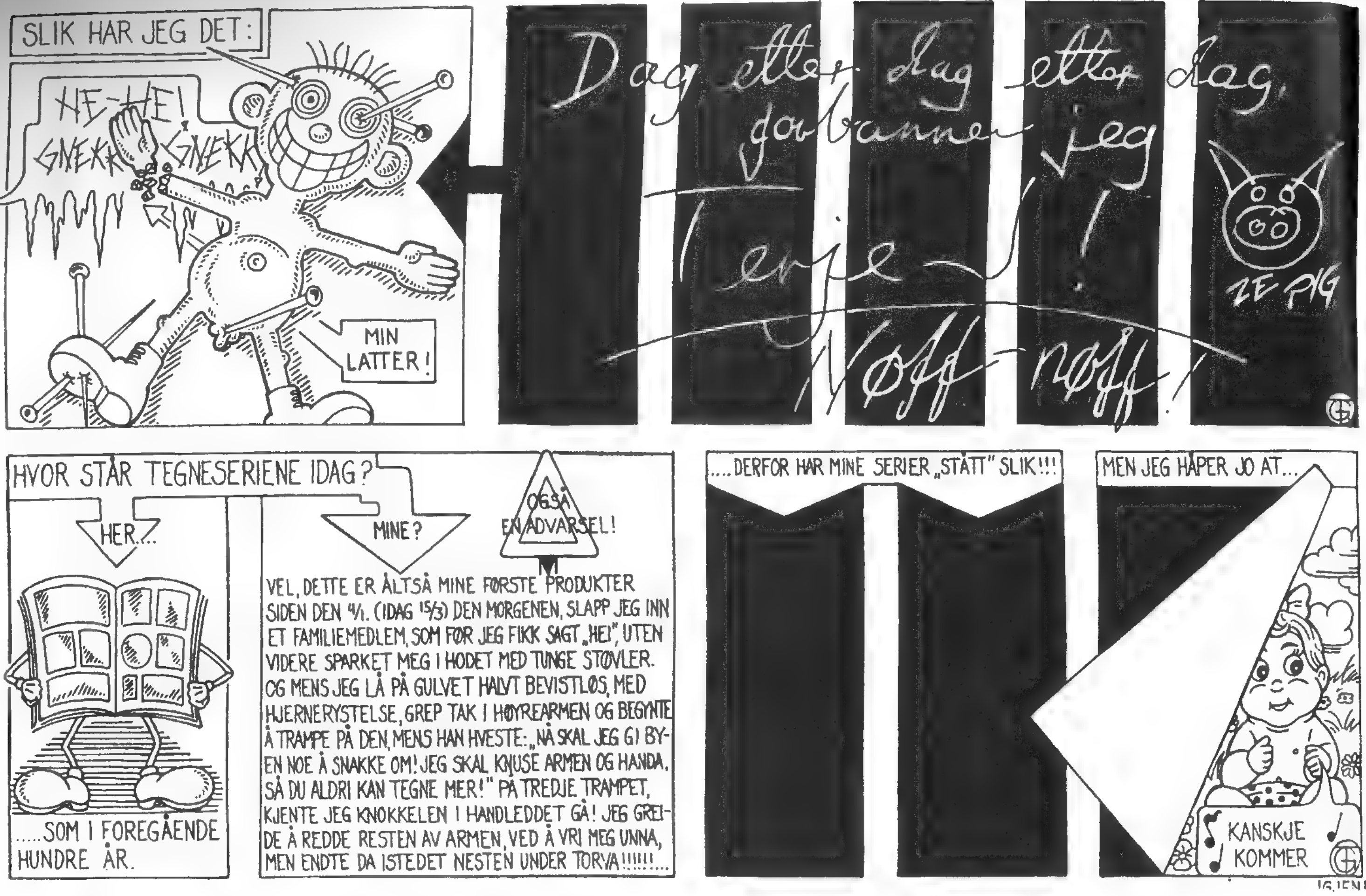
SLIK HAR JEG DET:
HE-HE! GNEKK GNEKK
MIN LATTER!
Dag etter dag etter dag, forbanner jeg Terje!! Nøff-nøff!
ZE PIG
HVOR STÅR TEGNESERIENE IDAG?
HER...
MINE?
OGSÅ EN ADVARSEL!
VEL, DETTE ER ÅLTSÅ MINE FØRSTE PRODUKTER SIDEN DEN 4/1. (IDAG 15/3) DEN MORGENEN, SLAPP JEG INN ET FAMILIEMEDLEM, SOM FØR JEG FIKK SAGT „HEI", UTEN VIDERE SPARKET MEG I HODET MED TUNGE STØVLER. OG MENS JEG LÅ PÅ GULVET HALVT BEVISTLØS, MED HJERNERYSTELSE, GREP TAK I HØYREARMEN OG BEGYNTE Å TRAMPE PÅ DEN, MENS HAN HVESTE: „NÅ SKAL JEG GI BYEN NOE Å SNAKKE OM! JEG SKAL KNUSE ARMEN OG HANDA, SÅ DU ALDRI KAN TEGNE MER!" PÅ TREDJE TRAMPET, KJENTE JEG KNOKKELEN I HANDLEDDET GÅ! JEG GREIDE Å REDDE RESTEN AV ARMEN, VED Å VRI MEG UNNA, MEN ENDTE DA ISTEDET NESTEN UNDER TORVA!!!!!!...
.....SOM I FOREGÅENDE HUNDRE ÅR.
....DERFOR HAR MINE SERIER „STÅTT" SLIK!!!
MEN JEG HÅPER JO AT...
KANSKJE KOMMER IGJEN!

TEGNESERIENE HAR VÆRT UNDER STADIG EKSPERIMENTERING
DET FINNES IKKE TO SERIER SOM ER LIKE. IKKE ET POENG SOM HAR VÆRT BRUKT
TIDLIGERE. SERIESKAPERE ER KONSTANT NYSKAPENE OG JEG ØNSKER
OGSÅ Å KUNNE FINNE PÅ NOE NYTT EN GANG. MEN HVA SKULLE DET VÆRT?
FØLER MEG LIKEVEL HELT TOPP!!!
JEHALLEN '95

Jeg har det bare bra, jeg driver og øver og prøver.
Yeah!!
Ronny Haugeland '96
Egentlig så vet jeg ikke, men jeg tror seriemiljøet pulserer mer i dag enn f.eks. fem år siden

Jeg har det utmerket!
Jeg åsså!
Men hvor tegneserien står nå? Tja, sikkert rett i nærheta!
DU kan jo spørre ham!
Rune Borvik
PRØVER DU Å VÆRE MORSOM, ELLER?!
HEI! DU! HAR DU LYST Å KJØPE ET TEGNESERIE-ALBUM?
DET ER JÆVLA BRA, ASSÅ! HAR LAGA DET SJØL! VÆR LITT GEM'A!
JEG TRENGER PENGENE TIL MIN MORS ØYE-OPERASJON!
LOMMA FULL AV REGNINGER
JASON
JASON
HVORDAN HAR DERE DET
OG HVOR STÅR TEGNE-SERIEN I DAG?
TAKK SOM SPØR. HAR DET BRA, BORTSETT FRÅ LITT TREG MAGE.
TEIKNESERIEN – URP – STÅR IDAG FJELLSTØTT PLANTA SOM EIN PÅLE ELLER EIT UTROPS-TEIKN MIDT I EIN ÅKER FULL AV UGRAS! SOM BLIR EIGD AV EIN BONDE SOM HEITER EMIL SOM DRIKK SITT HEIMELAGA BRENNEVIN MEDAN HAN DRAU DYRKE EIT SYM-PHONI ORK SÅ DET!
JEG PRØVER Å IKKE VÆRE DEPPA MEN JEG KAN IKKE NOE ANNET
MEN JEG HAR FUNNET UT EN TING... VISKELÆRET ER DET BESTE SOM ER OPPFUNNET!
O VISK MEG UT DU STORE
kan
S. PROD 96

ÆSJ!
DET ER SÅ VANSKELIG!
DU FORSTÅR...
NÅR JEG FØRST SKAL BRUKE TID OG KREFTER PÅ Å TEGNE SERIER VIL JEG AT RESULTATET SKAL HA EN MENING.
NOE SOM FÅR FOLK TIL Å TENKE
NOE SOM KAN REDDE VERDEN!
MEN HVER GANG JEG PRØVER BLIR DET BARE PATETISK!
HVA ER VEL MER PATETISK ENN IDEALISME...
TULL!
JEG ER IDEALIST! OG FOLK ELSKER Å LESE OM MEG!
PØH!
DE LESER DET SOM BILLIG UNDERHOLDNING...
OG HVORFOR VELGER DE MEG?!?
JO FORDI JEG KJEMPER MOT ALL ONDSKAP!
PISSPREIK! DE LESER OM DEG FORDI DET ER HIPT OG IRONISK Å IKKE BRY SEG OM HVOR MASSEPRODUSERT OG KOMMERS DU ER!!!
NEMLIG.
ÅNDEN SOM GÅR
HVIS JEG BARE TENKER HARDT NOK KOMMER JEG NOK PÅ HVA SOM MÅ TIL FOR Å FÅ FOLK TIL Å BLI SNILLE MOT HVERANDRE
JAVEL! OG VI SPØR NOK ET TILFELDIG INDIVID: HVORDAN HAR DU DET?
HAR JEG?
STOPP EN HALV!
JEG HAR DET!
NÆHÆ!
JOI!
KAN DET STEMME?
FAAN!
HAR JEG TATT FEIL?
HARDE?
DOCH... ICH GLAUBE..
HAHAHA!
(SUKK!) OG HVOR STÅR TEGNESERIENE I DAG?
ET NYTT SPØRSMÅL!
AARGH!
SAMLE TANKENE!
HM!
IKKE LETT, GLTT!
HIKK
KONSENTRERE MEG!
VENT NÅ LITT..
TEGNESERIER?
WARUM?
AHA! ØH...?
VANSKELIG!
BLAM!
HEH? EN LAPP?
HM!
HVOR TEGNESERIEN STÅR I DAG:
TROSS DYSTRE SPÅDOMMER TROR JEG EI TEGNESERIE VIL UTKONKURRERES AV ANDRE MEDIER I NÆRMERE FREMTID. BÅDE T.S. SKAPERE OG T.S. LESERE SER NÅ UT TIL Å BLI MER KVALITETS-BEVISSTE, OG DET I SEG SELV ER INTET DÅRLIG
TEGN.

LARS ER ULYKKELIG FORELSKET

SKREVET & TEGNET AV HÅVARD HOLTEN

SOUNDTRACK: "LIVING IN ANOTHER WORLD" -TALK TALK.

VEDDER HUE MITT PÅ AT HUN HAR SLÅTT OPP MED KJÆRESTEN...

DET ER HELT GRUSOMT... JEG HAR SLÅTT OPP MED JONAS...

...VI KRANGLET I DAG MORGES. JEG VAR SINT FORDI HAN HADDE FLØRTET MED EI JENTE PÅ FEST KVELDEN FØR...

FAEN! SOM DU MASER, ELIN! HOLD KJEFT!

HVORDAN ER DET DU SNAKKER TIL MEG! FAEN! JEG VIL BARE HA EN FORKLARING, OG DU SLENGER DRITT!

HØR HER! JEG HAR ET FORJÆVLIG KUPPELHUE, OG DET SISTE JEG TRENGER ER EI HYSTERISK BERTE SOM VIL KRANGLE! KAN IKKÆ DETTE VENTE, ELLER?

ER... JEG... EI... HYSTERISK... BERTE?

SVAR MEG, DIN DRITTSEKK!!!

HELVETE HELLER! DETTE GIDDER JEG BARE IKKE! JEG GÅR!! HADET!!!

SLAM

TOMT. HAN ER BORTE.*

*TAKK TIL HENRIK!

②

...OG SÅ KNUSTE JEG GULLFISKBOLLEN (M. TO GULLFISKER) SOM JONAS GA MEG FORDI JEG VAR SÅ SINT OG...
BUHUHUHUHU...
SÅ, SÅ. TING ER IKKE SÅ ILLE, JEG MENER, JEG HAR ALLTID MENT AT JONAS VAR EN DOLST. DET HAR JO DU OGSÅ SKJØNT NÅ, OG NÅ ER DU JO KVITT HAM! DU KAN STARTE PÅ NYTT!
UHUU...
SNIFF...
MEN, HVOR MANGE GANGER HAR DETTE SKJEDD, ELIN? JEG HAR MISTA TELLINGA FOR LENGST! LÆRER DU ALDRI?
HVA (SNUFS) MENER DU?
KOM IGJEN! DU HAR ALLTID FORELSKET DEG I DRITSELKKER! SÅNN HAR DU VÆRT BESTANDIG! HVORFOR FINNER DU DEG IKKE EN SYMPATISK FYR, EN SOM VIRKELIG ELSKER DEG?
EN SOM BRYR SEG OM DEG! EN SOM ER GLAD I DEG! EN SOM STILLER OPP! KJENNER DU IKKE EN SÅNN FYR?!?
SKAMLØS HINTING!
JO...
...ANDREAS!
3

...NEI, JEG TENKTE IKKE PÅ ANDREAS!!
Å?
MEN DA MENER DU... DA MÅ DU MENE ... MENER DU...
...DEG SELV?
JA.
...
...AHAHAHAHAHAHAHAHAHAHAHAHA
ÅH, LARS! DU KAN SPØKE!
HA HA... TAKK FOR AT DU FIKK MEG I GODT HUMØR IGJEN! OG TAKK FORDI DU HADDE TID TIL Å HØRE PÅ MEG. DU ER EN VIRKELIG GOD VENN, LARS. MEN NÅ MÅ JEG STIKKE. HADET BRA!
HEH... ALT I ORDEN. HA DET FINT!
SLUTT.

JEG LURER PÅ HVA FREMTIDEN VIL BRINGE, LURER DU ALDRI PÅ HVA SOM KAN SKJE DEG?
HM?
DØDEN GJØR MEG FORVIRRET. KAN MAN GLEMME DET SOM SKAL SKJE?
HA HA
?
NEI, INGENTING, JEG ER VEL IKKE REDD FOR..... DU VET....
DU LO! HVORFOR? HVA ER MORSOMT, ER JEG? KOMISK?
NEI, DET VAR DENNE TEGNESERIEN.
AV TROND OG JENC
SE HER! NÅR HAN FALLER MELLOM TRINNENE I HENGEBROEN.. KABLOSJ!
...OG DU SNAKKER OM DØDEN SOM OM DET VAR UFLAKS!
NATURLIGVIS: HVIS DU LEVER ET USSELT OG DÅRLIG LIV ER DET KANSKJE FLAKS FOR ANDRE AT DU BLIR BORTE, MEN...
HVA?
STOPP! TROR DU PÅ TEGN?
VENT! LA MEG GJØRE ET EKSPERIMENT!
HER! HOLD DENNE!
KK
TIKK TIKK
HVA ER DET DU DRIVER MED?
TIKK TIKK TIKK
7x7?
MEN
49
49x49?
TIKK TIK TI
HVA ER DETTE?
E...
DU MÅ TENKE FORT, TIDEN GÅR!
TIKK TIKK TIKK
JEG VET.. IKKE..
ER DU REDD FOR AT JEG SKAL DØ?
JA.. LITT...
TIKK TIKK TIKK
HVORDAN VET JEG NÅR DU SNAKKER SANT OG NÅR DU FARER MED LØGN?
TI
DEN HAR STOPPET
JEG LURER PÅ HVA FREMTIDEN BRINGER?
JEG LURER PÅ HVA KLOKKEN ER?

Norden i Angoulëme

Angouleme er en liten by i Sør-Frankrike, rett nord for Bordeaux og et steinkast fra Cognac. Byen har siden 1300-tallet vært kjent for sin papirproduksjon, forteller vårt leksikon, som dessuten kan opplyse at katedralen i Angouleme er fra 1128 og bygget i romano-bysantinsk stil, Men lenge før det var Angouleme det gallisk-romerske Iculisma, som, ikke overraskende, var hovedstaden til iculismenserne.

Ved Jon Gisle

Gudene må vite hva iculismenserne og katedralbyggerne ville ha tenkt hvis de hadde visst hva Angouleme skulle bli kjent for i det 20. århundre. Her holdes nemlig Europas største tegneseriefestival hvert år i slutten av januar. I tillegg har Angouleme et flott tegneseriemuseum som er åpnet året rundt. Og på jernbanestasjonen hilses man velkommen av en Spiralis-statue, ny av året- Festivalen er en slags bokmesse for tegneserier. Angouleme er tegneserienes Frankfurt. Her har forlagene stands i store (og stygge) en plass midt i byen. I tillegg kommer forskjellige tematiske utstillinger, samt en stor utstilling av tegneserier laget av barn og ungdom. Det er foredrag, diskusjoner og prisutdelinger. Over hele er det lagt opp et høyttaleranlegg hvor det ljomer ut inforrnasjon om dagens festivalbegivenheter. Vi får håpe byens borgere enten liker tegneserier eller tar vinterferie de dagene festivalen varer. I den ærverdige katedralen har de kristne forlagene sine salgsstands under de romanobysantinske søyler. (Hva ville munken i Nidarosdomen ha sagt om Bladkompaniet hadde solgt Solruns saga gjennom en luke under prekestolen?

Festival 1996

Hvert år utdeles en såkalt Grand Prix til en serieskaper som fortjener det enten på grunnlag av sitt samlede arbeid eller på grunn av sitt bidrag til utviklingen av tegneseriekunst en. Den som får Grand Prix det ene året, blir president for neste års festival. President i 1996 var den provoserende undergroundklonen Philippe Vuillemin, og i en av de største salene fantes et utvalg av hans arbeider. Vuillemin sjokkerer mange, andre reagerer med et gjesp: Undergroundtegnere har jo angrepet tabu gjennom et kvart århundre, så vi har liksom sett det meste før. En annen av årets utstillinger dreide seg om Hermann, kjent blant annet for Jeremiah (og for å ha opptrådt under tegneseriefestivalen i Tønsberg for noen år siden). William Vance (Bruno Brazil, Blueberry m.m.m-) var også viet en egen utstilling. Det var også tegneseriene fra det afrikanske landet Mali. På tegneseriemuseet var det en utstilling om sveitseren Rodolphe Töpffer, som laget serier i første halvdel av forrige århundre og altså er et av bevisene på at det hundreårsjubileet noen nå feirer for tegneseriene, er en fiksjon. Seriene er betydelig eldre.

Blant de serietegnere man kunne møte, var selvfølgelig Hermann, Vance og Vuillemin, i tillegg til den gamle, legendariske Tarzan-tegneren Burne Hogarth. Det må ha vært noe av det siste Hogarth gjorde. Bare dager senere var han død. Den observante tilstedeværende kunne konstatere at det var uvanlig mange nordmenn tilstede i år, blant annet folk som ikke hadde vært der før, som Grafills daglige leder Morten Bemer og Kulturrådets utvalgsleder Jon Gisle. Det var dessuten atskillige finner og svensker - og en og annen danske. Hvorfor? Svaret har galaktiske dimensjoner: Norden ble tema på festivalen 1997! Man var der for å forhandle om dette. Og ikke nok med det: Utstillingen i Angouleme er bare en del av den store fellesnordiske tegneseriesatsingen som nå kommer. Det har seg nemlig slik at enkelte år inviteres et land til å være såkalt gjesteland under festivalen. Tidligere har dette vært forbeholdt de store serielandene, som USA og Italia.

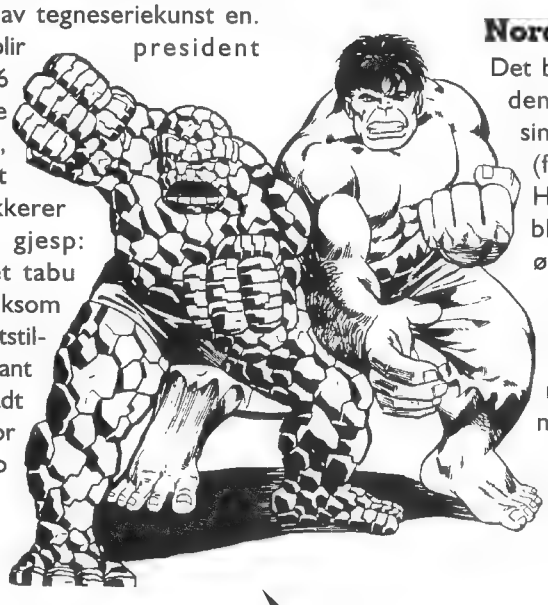

Norden

Det begynte med Mock Duck. For fem år siden kom han til Angouleme under en av sine vandringer på uransakelighetens stier (for slike stier finnes også i Frankrike). Her fikk han den ideen at Norge burde bli gjesteland, men noen hvisket ham i øret at vi var for små. Hvis vi derimot satset på hele Norden? Det ble tatt uformell kontakt med Finland, som hadde hatt en mindre utstilling i Angouleme noen år før, og med Sverige og Danmark. I 1994 var Mock Duck på nytt på plass under festivalen, denne gang for å sondere terrenget sammen med blant annet Dag Kolstad fra Norsk Strek AS. Det ble signalisert interesse

fra messeledelsens side. Senere innløp det en søknad fra Norsk Strek til Norsk kulturråd om det ærverdige Råd ville være så vennlig å bevilge et mindre beløp til en måneds lønn til en person som så smått kunne begynne å dra det hele i gang? Pengene ble bevilget. Norsk Strek engasjerte Tove Bakke.

Dermed var det gjort. Bakke organiserte et omfattende kontaktnett over hele Norden. Folk ble snart enige om at det var for dumt å innskrenke samarbeidet til en utstilling som skal henge noen få dager i Frankrike, om det er aldri så prestisjefylt. Altså ble planene utvidet slik at utstillingen skal vandre rundt i Norden etterpå, gjerne kombinert med nasjonale utstillinger i de enkelte landene. Bibliotekene ble involvert med tanke på tegneserieaktiviteter for barn og unge. Dessuten startet planleggingenav en nordisk tegneserieantologi, som eventuelt skulle følges opp av et nordisk serieblad,samt at man skulle holde kurs og seminarer etc. etc. etc.

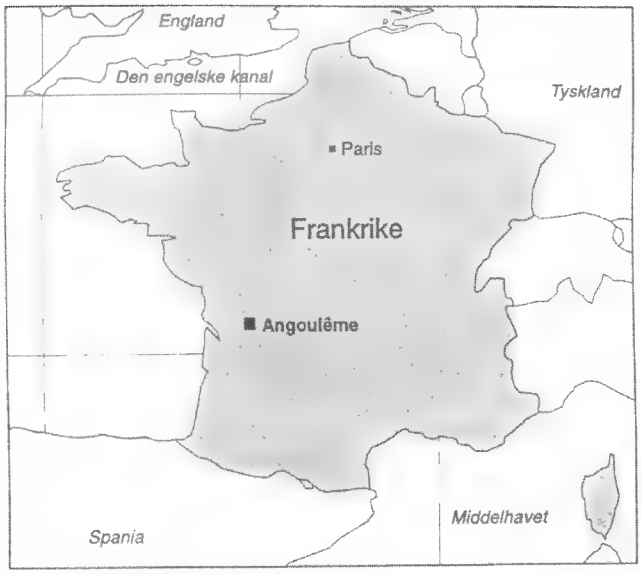

Noen måtte stå ansvarlig, både overfor Angouleme, andre utstillingssteder og overfor bevilgende myndigheter. Det ble dannet en forening med åtte medlemmer, to fra hvert av de store nordiske landene. Denne foreningen heter NordiComics og ledes av den ikke ukjente tegneserie-, film- og romanforfatter Eirik Ildahl. Foreningen samarbeider med serieskapernes organisasjoner i de ulike landene, deriblant Grafill i Norge. NordiComics' adresse er Grafills adresse, og Grafill har allerede gjort en viktig innsats i form av sekretærtjenester og økonomisk bidrag til administrasjon. Selve det nordiske prosjektet fikk navnet SeriNord. I Norge ble det dannet en uformell prosjektgruppe som i løpet av høsten 1995 snekret sammen søknader til Nordisk Ministerråd, Nordiska Kulturfonden og flere andre nordiske støtteordninger. Jon Gisle mobiliserte sine slumrende evner som søknadsskriver og budsjettmaker, og oppdaget snart at her sto vi overfor et millionprosjekt. Møtet med messeledelsen i Angouleme i slutten av januar I 996 ga gledelige resultater. For det første ble det definitivt klart at det blir en nordisk hovedutstilling i 1997, med fire deltakende kunstnere fra hvert av de store nordiske landene, samt forhåpentligvis en islending. De fire nordmennene, som er plukket ut av Nordi-Comics, er Steffen Kvemeland, Siri Dokken, Bjørn Ousland og Arild Midthun. Utstillingen skal settes opp av en av Angoulemes utstillingsarkitekter. De folka er eksperter på å lage lekre utstillinger, noe ikke minst dette årets Hermann-utstilling var et eksempel på. Hovedutstillingen blir værende i Angouleme ikke bare under selve festivalen, men helt fram til begynnelsen av mars. Deretter sendes den til den nordfinske byen Kemi for å være hovedtrekkplasteret underdenne byens festival i mars 1997.

Vandreutstilling

Så starter utstillingen sin vandring til minst IO utstillingssteder rundt om i Norden. Blant annet er det gjort avtale med Astrup-Fearnleymuseet i Oslo. I tilknytning til utstillingen legges det opp til en utstrakt utveksling av seriekunstnere mellom de nordiske land, og som sagt til en rekke aktiviteter knyttet til bibliotekene og rettet mot barn og unge. Disse aktivitetene kan blant annet

dreie seg om tilknytningen mellom tegneserier og andre uttrykksformer (animasjonsfilm, serier og data, dramatisering av serier som teater), tegneserier i språkopplæring, sommerleirer og framfor alt det å få barn og unge til å lage serier, gjerne med konkurranser som incitament. En viktig komponent er også kursing av voksne som arbeider med barn og ungdom, typisk bibliotekarer, lærere og lærerhøyskolestudenter. Og så er det antologien. Den er langt på vei finansiert, blant annet med støtte fra Nordiska litteratur- och bibliotekskommitten til oversettelse mellom de nordiske språk og til fransk og engelsk. Ca 40 serietegnere vil bli representert. Antologien redigeres av Rolf Claesson fra Tago Forlag i Stockholm. I Danmark pågår planleggingen av et nordisk seriehefte, som er tenkt å følge etter antologien Men det ligger litt inn i framtiden. I sommer kom det beskjed om at Nordisk kulturfond haddebevilget nærmere 400 000 norske kroner til prosjektet. I tillegg kommer flere hundre tusen fra forskjellige støtteordninger til både antologien og utvtillingen. Dessuten har NordiComics i de enkelte landene sendt søknader til nasjonale instanser. Norsk kulturråd har igjen vist sin velvilje og sikret Tove Bakkes engasjement og kontor for en tid framover. Grafill stiller opp med regnskapstjenester. Mye av prosjektet, deriblant selve Angouleme delen, er dermed sikret, men det trengs mer penger, og prosjekt gruppa er nå ute på sponsor markedet. Det har opp gjennom årene falt mange vakre ord om samarbeid over landegrensene for å fremme nordiske tegneserier. Nå er det omsider blitt mer enn ord. Tilstrekkelig mange folk har skjønt at det lønner seg å gjøre en innsats på nordisk plan for tegneseriene- Dessuten hjelper det på samarbeidet at man i fellesskap må forplikte seg overfor eksteme samarbeidspartnere. Så får vi se om dette blir et varig samarbeid. I alle fall er det en sympatisk utvikling at det hotteste for ti-fem ten år siden var å importere franske serier til Norden, mens vi nå gjør det motsatte.

TEGN kommer i neste nummer tilbake til hvordan det gikk da Norden inntok Angoulême i januar i år.

Kunst for de få eller historiens søppeldynge

Av Øyvind Holen

Noen tanker om tegneseriens framtid:

"De kuleste og beste tegneseriene er serier som RAW, Rubber Blanket, Drawn & Quarterly og ACME Novelty Library. Dette er serier som alle trekker linjer tilbake til den grafiske designen som hadde sin gullalder i de hundre årene fram til andre verdenskrig."

Sitatet ovenfor er hentet fra en av de nye stjerneskuddene i amerikanske tegneserier, og illustrerer bra en av måtene tegneserien forhåpentligvis kan overleve framtida.

For den som orker å være med meg på en personlig og flagrende reise om tegneseriens tilstand og framtid, er dette starten på artikkelen. Alle andre kan hoppe av nå.

Javel, det er noen her ennå. Vel, jeg trodde jeg kunne få slippe. Vel... Tegneserier ja..hvor var vi...Paul Pope ja...

Pope nevner videre kunsten til Toulouse Lautrec og Munch, bok- og plakatdesignen til Der Blaue Reiter og tyske ekspresjonister som Thomas Heine og Albert Grau. Pretenisøs er han i alle fall den godeste Pope.

Pope, som så langt har gjort seg bemerket med serien THB, ser for seg et glanset, magasin med tegneserier på linje med gamle Heavy Metal. Men, siden det er et svare strev å holde øye med en bråte forskjellige serieskapere, ønsker Pope, beskjeden som han er, å fylle hele magasinet med egne serier.

Dette høres kanskje stormannsgalt ut, men Pope er etter min mening beskrivende for to av områdene tegneseriene kan overleve på.

Tegneserien er nå offisielt blitt 100 år. Tegneseriens fødsel blir regnet som skapelsen av The Yellow Kid. Nå kan dette diskuteres, mange hevder at den modernetegneseriens far var sveitseren Rudolph Töpffer som var aktiv på 1840-tallet, men det er annen historie.

Som oldinger flest sliter tegneserien litt med årene. TEGN er ti år, og i den anledning ba redaktøren meg skrive noen funderinger om tegneseriens framtid. Ja, ja, men ingen framtid uten fortid.

Tegneseriens gullalder var på 40- og 50-tallet. Tegneserien tok over som massemedium etter pulpheftene, og holdt standen fram til fjernsynet tok over. I dag er tegneserien marginalisert som medium, og mange lurer på om tegneserien vil overleve i stadig økende kamp mot multimedia, internett og annet nymotens fjas. Ingen kan si om tegneserien vil overleve, men det som er ganske sikkert er at tiden som massemedium er over for godt. Tida da alle både voksne og barn, slukte det samme serieheftet hver uke er definitivt over. Men tegneserien trenger ikke å dø for det.

Tegneseriens framtid.

Tida da uskyldige poder og voksne arbeidsfolk kastet seg over Supermann eller Donald Ducks ukentlige eventyr er definitivt over. Fjernsynet er dagens massemedium som hjelper en til rask, billig og smertefri virkelighetsflukt. Det er i dag færre og færre som tyr til tegneserien hvis de ønsker lett og motstandsfri underholdning. Jeg tror tegneserien går den samme veien som all annen masseunderholdning. Den blir "kunst" for en snever, liten interessegruppe. La meg illustrere med et eksempel: Teateret.

Teateret var enkel, masseprodusert underholdning på 1600-tallet, det var underhold-

ning for folket, grasrota. William Shakespeare var ikke noe annet enn en vanlig sliter, som sleit med å snekre sammen skuespill for å kunne tjene til livets opphold. Det var først i ettertid William oppnådde kunstnerisk genierklæringer. Han er teaterets Carl Barks.

Med tid fant "vanlige folk" seg andre ting å gjøre enn å gå i teateret. Teateret ble borgerskapets underholdning, det ble "kunst".

I dag er ikke teateret et massemedium, men kunst for en liten interessegruppe, en kunstform som blir holdt i live gjennom kunstig åndedrett fra stat og rike velgjørere, en kunst som et fåtall mennesker interesserer seg for.

Den samme veien går det med tegneserien, tror jeg. Det blir en fortellerform for de spesielt interesserte. Jeg vil illustrere dette med en beskrivelse av forholdene på det amerikanske seriemarkedet.

Amerikanske forhold.

I USA sliter masseseriene voldsomt for tida. Masseseriene vil si superhelter, og ingen av de mange gimmickene og desperate reklameforsøkene fra de store forlagene kan skjule det faktum at superseriene har et svinnende publikum. De talentfulle serieskaperne rømmer fra storforlagene, og ting ser mørkt ut. Masseseriene i USA er i ferd med å bli omgjort til et underbruk av de enorme reklametiltakene i forbindelse med store Hollywood-filmer. Tegneserier er i ferd med å bli filmsuvenir på linje med matbokser og dukker.

Men på den andre siden spirer og gror det i amerikanske serieindustri som aldri før. Det er hovedsakelig på to fronter framgangen skjer. Vi ser her bort fra DCs mange hederlige forsøk på å drive masseseriene framover med satsing på Vertigo-seriene. Vertigo-seriene er bare en forlengelse av superseriene, og vil kanskje holde på interessen litt lengre.

De mest bemerkelsesverdige suksessene i USA kommer fra forskjellige ildsjeler som lager sine høyst personlige serier som de gir ut på egne forlag. Pioneren her er Dave Sim og hans "Cerebus", som startet i 1977 og holder på fortsatt. Dagenssuksesser er navn som før nevnte Paul Pope og hans "THB", Jeff Smiths "Bone", David Laphams "Stray Bullets", Terry Moores "Strangers In Paradise", Eddie Campells "Bacchus", Steve Bissettes "Tyrant", Colleen Dorans "A Distant Soil", Marc Hempels "Tug & Buster" og mange flere.

Seriene selger, med noen unntak, ikke all verden, men en ting viser seg. På denne måten kan en serieskaper i USA nå ut til et stort nok publikum til at han kan overleve med det han driver med. Og samtidig kan han lage de seriene han ønsker å lage. I USA har det nå opparbeidet seg et lite nettverk av bittesmå forlag som kun utgir en serie hver. Noen går på trynet økonomisk, men forunderlig mange gjør det rimelig bra.

På den annen side har du forlag som Fantagraphics og Drawn & Quarterly, hvor spesielt sistnevnte med sin antologi "Drawn & Quarterly" retter seg mot et lite, sofistikert publikum. Hvert nummer av "Drawn & Quarterly" er et utsøkt studium i lekker layout, produksjon og fargebruk. Disse seriene er dyre, men forhåpentligvis vil de appellere til et stort nok publikum slik at de holder seg i live.

En annen serie er David Mazzuchellis "Rubber Blanket" som har kommet ut med to nummer. Lekker innpakning, visuelt svært spennede, og vel så mye å se på som å lese.

En rekke av de nye seriene er visuelt eksperimenterende, hvor den tradisjonelt episke fortellerformen havner i bakgrunnen. Disse serien blir tegneseriens svar på diktet, et annet medium som ikke akkurat har vist sin komersielle levedyktighet. Hva med Norge da?

Ja, hvordan er situasjonen i Norge. Tegneseriens hovedproblenm i forhold til andre "kunst"-sjangre som teateret, malerkunsten og filmen har aldri vært i nærheten av å bli stuerein hos kultureliten. Det er svært få som leser tegneserier annet enn som tidsfordriv i Norge, og tegneserier har framfor alt et problem med å nå ut til et publikum. I Norge går de fleste seriene tilbake, med unntak av avisstripene. Hvor lenge avisstripene kan holde på interessen er et åpent spørsmål.

På den annen side har det aldri vært laget så mye bra og spennende serier i Norge som i dag, mye på grunn av en økt statsstøtte. Etter hvert har vi også fått oversettelser av utenlandske serieskapere av et visst kaliber igjen, etter en stor dødperiode fra slutten av 80-tallet. Problemet er stadig vekk at det er altfor få som kjøper disse seriene. Jeg har ikke nøyaktige tall (kanskje noen i redaksjonen kan hjelpe meg her??), men mye tyder på at

tegneseriene kanpt selger nok til å forsvare sin eksistens selv med statsstøtte. Rik blir i alle fall serieskaperne ikke. Men idealistiske sjeler som forleggerne i No Comprendo, gutta bak JIPPI Forlag og lignende prosjekter holder et levende og kreativt miljø oppegående på ren idealisme. Det bringer oss over på neste tema...

Serienes innhold

For å ta en viss tematisk grovinndeling først så består tegneserier av fire forskjellige fortellerformer:

a) Novelleformen, korte avsluttede historier/episoder på noen sider.
b) Den episke formen, lange historier med avslutning.
c) Såpeoperaformen, historier som bølger videre så lenge produktet selger.
d) Den lyriske formen, i slekt med diktet. Mer ekspresjonistisk og stemningsbeskrivende uten å nødvendigvis fortelle en tradisjonell historie.

Med første øyekast vil en "kunstliggjøring" av tegneserien føre til en del endringer i tegneseriens innhold. Ettersom det kommersielle aspektet med tegneserien vil bli dempet betraktelig ned, vil vi få færre serier i såpeoperaformen. Hvis tegneserier blir skapt av idealister vil de, for det første, neppe orke å holde på med de samme figurene hele tiden. For det andre har de ønsker om å fortelle en historie, og en historie må ha en slutt.

Tendensen her ser vi i USA med serier som "Bone", "Cere-bus" og Chester Browns "Under-water" for å nevne noen eksempler.

Her har serieskaperne på forhånd forklart at det er en avsluttet historie de er i ferd med å skape.

I Norge ser vi ikke denne tendensen. Her er markedet såpass usikkert at få tør å satse på denne formen. I stedet får vi en oppblomstring av novelleformen med en rekke korte historier. Christopher Nielsen, Steffen Kverneland og Fidus er gode eksempler. Vi får også lengre historier i albumformat, men dette krever så mye tid og ressurser at det vil fortsatt være en sjeldenhet.

Novelleformen merkes også i USA, med serier som Adrian Tomines "Optic Nerve", Dan Clowes' "Eightball" med flere.

Etter hvert som serieskaperne får mer tro på seg selv og sitt publikum, samt en mulighet til å få utgitt det de ønsker selv, vil vi i USA få mer av den lyriske formen. David Mazzuchellis "Rubber Blanket", enkelte serier i RAW, Al Columbias "Biologic Show" og Julie Doucets "Dirty Plotte" er gode eksempler. Ofte blir det lagt mye vekt på det visuelle og design.

Min optimistiske spådom er som følger: Tegneserien vil leve og blomstre, men det er ikke så mange som vil interessere seg for den. Den vil bli et marginalt medium på linje med dukketeater, bildenoveller og diktsamlinger. Men det kommer til å komme mye spennende opplevelser for vi som bryr oss.

Jeg har også en pessimistisk spådom: Tegneserien går lukt til helvete og det er ingen som bryr seg om det.

Men den skal jeg ikke nevne nå.

God jakt etter gode tegneserier.

De finnes der ute!

M - A - K - K - V - E - R - K

Av Øyvind Holen

Jeg hadde nok ikke trengt å stave det. Enhver serieinteressert kan med hjelp av en rask gjennomblaing av denne jubileumsboka fra Semic se at det er et makkverk uten like. Og de er så frekke å forlange 248 kroner for boka. Jeg får ta det positive først, i den grad det finnes. Forfatterne har laget noen artige artikler om tegneserien. Her kommer det fram noen poenger de fleste av oss ikke visste. Visste du at Snoopys "Det var en mørk og stormfull natt..." opprinnelig ble ført i pennen av den victorianske forfatteren Edward George Earle Bulwer-Lytton i romanen "Paul Clifford".

Sture Hegerfors & Lasse Åberg
"Tegneserien 100 år. En samling av tidenes største"
Bonnier Publications/Semic AS

Åberg og Hegerfors er to kunnskapsrike herrer, og har mye interessant på hjertet. Problemet blir at det tekstlige innholdet i boka blir så altfor kortfattet. Hovedvekten er lagt på en presentasjon av tjueen serieskapere. Jeg ville mye heller ha lest teksten til de to herrer boka ut, enn å lide meg gjennom seriene de har plukket ut. For når forlaget hevder å presentere århundrets beste tegneserier samlet i en bok, må jeg få protestere.

Serieskaperne som har blitt plukket ut er blant de dyktigste, de fleste av dem, det er sant. Problemet er at de fleste av dem er så kjente og kjære for nordmenn flest at vi kjenner dem ut og inn allerede. Dette blir mer en samling av tegneseriens Norgesvenner. Nesten alle seriene har vært suksesser i Norge, og med noen få unntak er det ikke gjort noe forsøk på å presentere noe nytt eller ukjent for norske lesere.

Jeg skal gå gjennom de 21 store:

1) Rudolph Dirks med "Knoll og Tott"
Knoll og Tott er utvilsomt en av de viktigste tidlige tegneseriene, og fortjener kanskje en side i en bok som dette. Artig også for norske lesere å få lest noen av de aller eldste stripene fra 1902. Men tre sider fram til 1929 blir å tyne tålmodigheten min i alle fall. Mer enn kuriositet enn klassiker, synes nå jeg.

2) Winsor McCay med "Lille Nemo i Drømmeland".
Yes! Dette er en av de absolutte klassikerne, som også har vært så godt som ukjent her hjemme. Absolutt fortjent plass i boka.

3) George Herriman med "Krazy Kat"
Som McCay.

4) Chic Young med "Blondie"
Hallo??!! Blondie? Blant tidenes beste tegneserier? Denne hyllesten til kjedelig amerikansk idyll i forstadene? Serien har kanskje fått meg til høflig å trekke på smilebåndet en gang, men Blondie hører på ingen måte hjemme i en serie som dette. Og kun en søndagsside fra seriens glanstid, 50-tallet. Da serien var den fullkomne anakronisme på 70-tallet får vi servert to sider. Tre sider Blondie mot to med Krazy Kat. **Hvor er rettferdigheten?**

5) E.C. Segar med Skippern.
De fleste har nok glemt at denne serien var rimelig anarkistisk og voldelig i sin tid, så det kan forsvarers å spandere to sider på denne.

6) Lee Falk med Fantomet.
Fantomet har alltid opplevd en spesiell popularitet i Norden og Australia. Men tilhører serien klassikerne i tegneseriehistorien for det? Det får andre diskutere, men jeg kjøper ikke en dyr bok for å lese en idiothistorie om Fantomet mot

en bølle utkledd som en apegud.

7) Jerry Siegel og Joe Shuster med Supermann.
Den første historien med Supermann er vel mer en klassiker på grunn av hva den startet enn på grunn av seriens kvaliteteter. Men allikevel har den absolutt noe å gjøre i en bok som dette. Verre er det at vi ikke får lest hele historien, men pyttsann. Men hvor er Jack Kirby?

8) Will Eisner med Spirit.
Eisner er alltid med i slike oversikter, og vel fortjent. Men jeg vet ikke om "Historien om Gerhard Shnobble" er den jeg ville trukket fram i lyset. Dessuten gjør Spirit seg best i svart/hvitt, og ikke slike gyselige farger som her.

9) Hal Foster med Prins Valiant.
Prins Valiant har jeg aldri fått taket på, men den er vel blant klassikerne. Noe annet er at serien er et enormt eventyr, så tre sider blir i stusseligste laget.

10) Carl Barks med Donald.
Barks er konge, men finnes det en nordmann under 50 som ikke har lest historien om kronismen minst ti ganger allerede. Ikke har de giddet å håndtekste serien heller.

11) Peter O'Donnell med Modesty Blaise.
Modesty Blaise har jeg aldri likt, og kommer aldri til å gjøre det heller. Her har man faktisk klart å stappe inn en hel historie i boka, men med fem striper per side trenger du forstørrelsesglass for å lese serien.

12)Herge med Tintin.
Tintin er bra det, men det blir litt stusselig å lese et sekssiders utdrag av originalversjonen av "Faraos sigarer" synes nå jeg.

13) Franquin med Viggo.
Skulle gjerne sett litt "Sorte sider", men godkjent.

14) Goscinny/Morris med Lucky Luke.
Det har vært laget en del ålreite Lucky Luke-historier gjennom tidene, men er serien blant tidenes beste? Jeg synes ikke det. Det som i alle fall er sikkert er at småhistoriene fra "Lucky Luke Spesial" ikke er noe å hoppe i taket for. Vi får en historie derfra.

15) Goscinny/Uderzo med Asterix.
Asterix fortjener nok en plass blant tidenes klassikere, i alle fall i en norsk oppsummering. Men hva i huleste er poenget med å kjøpe en bok som dette for å lese fem sider av "Obelix & Co A/S"?

16) Mort Walker med Billy.
Nei, nei, nei!! Billy hadde en viss friskhet en gang, og er blant tidenes mest populære avisserier. Men best? Nix. Ros til forlaget for ikke å ha trykket brennferske striper, som virkelig er motbydelige. Stripene i boka er fra tidlig 70-tall.

17) Charles Schulz med Knøttene.
Knøttene er blant de aller beste avisseriene uten tvil. Fortjener soleklart en plass i boka. Dumt da at stripene i boka utelukkende konsentrerer seg om Snoopy, og stammer fra det sene 80-tall. Hva er det egentlig de driver med på forlaget. Denne boka ser ut som om den er laget halvt i søvne, av noen som overhodet ikke er interessert i det de driver med.

18) John Hart med B.C.
Når ord ikke strekker til...B.C.??????? TIDENES BESTE?????

19) Robert Crumb
Tre sider Robert Crumb. Det var den sjansen forlaget har tatt. Den eneste serieskaperen etter George Herrimans tid som er med i boka og som bestemora di ikke kjenner til. Man blir flau på stakkars Roberts vegne. Hvilket selskap har han blitt plassert i. Crumb spiller her rollen som den fulle mannen som alltid rører seg inn på et arrangement han egentlig ikke har noe å gjøre på.

20) Bill Watterson med Tommy og Tigern, og
21) Bud Grace med Ernie.
Forutsigbart nok avsluttes det hele med 90-tallets største seriesuksesser i Norge. Larson er ikke med, men han lager strengt tatt ikke tegneSERIER. Men hvem der ute har lyst til å betale det denne boka koster for nok en gang lese avisstripene du har hundre ganger fra før av.
Kanskje jeg er negativ, men denne boka ser jeg ingen verdens grunn til å kjøpe. Og ikke tror jeg norske serielesere er så lettlurte at de trenger å advares. Jeg skal heller ikke ramse opp alle navnen som mangler. Det overlater jeg til deg kjære leser. For jeg er ganske sikker på at alle TEGNs lesere uten store problemer kan ramse opp 20 serieskapere de heller hadde sett i stedet for John Hart.

SNUPLASS

SNUPLASS

TEGN

Nr 40 Kr 72,-

Tidsskrift om og med tegneserier

Pyton går under

et kapittel i norsk seriehistorie er over

9 770801 687403 40